

**Ammatillisen äidinkielen oppimateriaali – vapaus, vastuu ja
pedagoginen rakkaus opetuksen lähtökohtina**

**Maisterintutkielma
Senna Partainen
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos,
Jyväskylän yliopisto
2018**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Partiainen, Senna	
Työn nimi – Title Ammatillisen äidinkielen oppimateriaali – vapaus, vastuu ja pedagoginen rakkaus opetuksen lähtökohtina	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Helmikuu 2018	Sivumäärä – Number of pages 74 sivua + liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielma on monimuotogradu, joka koostuu teoreettisesta ja analyttisestä kirjallisesta osasta sekä ammatillisen äidinkielen oppimateriaalista kahdelle opintojaksolle. Tavoitteena on ollut tuottaa opetuskäyttöön toimiva ja teoriaan pohjautuva oppimateriaali, jota voi käyttää joustavasti opiskelijan tarpeiden mukaan. Oppimateriaalin taustalla vaikuttavat erityisesti opiskelijan identiteetin kehitystä, omien vahvuuksien löytämistä, aktiivista osallistumista, yhteisöllisyyttä ja opettajan aitoa välittämistä korostavat ajatukset.</p> <p>Oppimateriaali pohjautuu persoonakeskeiseen pedagogiikkaan, konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen ja opetusfilosofiaan, jossa korostetaan pedagogista rakkautta sekä luottamusta jokaisessa ihmisessä olevaan arvokkaaseen ytimeen. Persoonakeskeisen pedagogiikan ihanteena on vastuullinen, itsekasvatukseen sitoutunut ja kutsumuksensa tunteva persoona, joka on aktiivinen myös yhteiskunnallisesti ja yhteisöissään, ja oppimateriaali pyrkii mahdollistamaan näiden ominaisuuksien ja taitojen kehittymisen.</p> <p>Oppimateriaalin tavoitteena on ammatillisten ja kielellisten taitojen kehittämisen lisäksi vahvistaa opiskelijoiden itsenäistä ajattelua, oma-aloitteisuutta ja vastuullisuutta sekä tukea opettajaa yksilöllisessä oppimisen ohjauksessa. Oppimateriaalin työtavat perustuvat siihen, että opiskelija toimii oman oppimisensa suunnittelijana ja toteuttajana. Opettajan tehtävänä on tukea opiskelijaa, ohjata opintojen suunnittelua ja etenemistä sekä toteuttaa arviointia vuorovaikutuksessa opiskelijan kanssa. Opettaja huolehtii siitä, että tarvittava osaaminen on mahdollista saavuttaa niillä suoritustavoilla, jotka opiskelija on valinnut.</p> <p>Oppimateriaalissa huomioidaan ammatillisen koulutuksen reformin mukainen osaamisperusteisuus, jossa oppiminen suunnitellaan opiskelijan aiempien tietojen ja taitojen sekä tarvittavan osaamisen pohjalta. Tehtävien aiheet on suunniteltu tutkielman tekohetkellä voimassa oleviin opetussuunnitelmiin perustuen, mutta niitä voi hyödyntää soveltuvilta osin myös tulevaisuudessa, kun opetussuunnitelmat muuttuvat. Oppimateriaalin tarkoituksena on toimia joustavasti opetuksen apuna ja inspiraationa, ja sitä voi käyttää sellaisenaan kokonaisuutena, irrallisina osiina tai tarvittaessa muokata tehtäviä opiskelijan oppimistarpeisiin sopiviksi.</p> <p>Tutkielman kirjallisessa osiossa perehdytään materiaalin taustalla vaikuttaviin pedagogisiin teorioihin sekä teksti-taitoja, viestintää ja kielenhuoltoa koskeviin tutkimuksiin ja pyritään selvittämään, miten teoreettinen tausta näkyy oppimateriaalissa ja toteutuvatko pedagogiset periaatteet käytännössä. Kirjallisessa osiossa tarkastellaan oppimateriaalin sisältöjä myös tekstitaitojen, viestintä- ja vuorovaikutustaitojen sekä kielenhuollon opetuksen näkökulmista. Oppimateriaalin taustalla olevien teorioiden ja pedagogiikan todettiin näkyvän erityisesti oppimateriaalin työta-voissa sekä opettajan ja opiskelijan oppaissa. Periaatteiden toteutuminen riippuu kuitenkin pitkälti opiskelijan ja opettajan välisestä vuorovaikutuksesta ja siitä, miten oppimateriaalia käytetään.</p>	
Asiasanat – Keywords ammatilliset oppilaitokset, oppimateriaali, personalismi, konstruktivismi, pedagoginen rakkaus, äidinkielen opetus	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 ÄIDINKIELEN OPETUS AMMATTIOPISTOSSA	9
2.1 Äidinkieli opetussuunnitelmissa	9
2.2. Ammatillinen äidinkieli ja integrointi	12
2.3 Äidinkielen opettajana ammattiopistossa	13
3 PEDAGOGINEN TEORIATAUSTA	15
3.1 Opetusfilosofia	15
3.2 Konstruktivistinen oppimiskäsitys	17
3.3 Persoonakeskeinen pedagogiikka	19
3.3.1 Teorian lähtökohtia	19
3.3.2 Toimintatavat ja arviointi	22
4 TEKSTI- JA VIESTINTÄTAIDOT	26
4.1 Tekstitaidot	26
4.2 Viestintä- ja vuorovaikutustaidot	30
4.3 Oikeakielisyys	33
5 ÄIDINKIELI 1 JA 2 -OPPIMATERIAALI	40
5.1 Tavoite, kohderyhmä ja käyttötavat	40
5.2 Ohjeita opettajalle	42
5.3 Ohjeita opiskelijalle	45
6 OPPIMATERIAALIN TARKASTELUA	47
6.1 Opetusfilosofia materiaalissa	47
6.2 Konstruktivistinen näkökulma	51
6.3 Persoonakeskeisen pedagogiikan soveltaminen	54
6.4 Teksti- ja viestintätaidot oppimateriaalissa	60
7 PÄÄTÄNTÖ	67
LÄHTEET	72
LIITE 1	

1 JOHDANTO

Luku- ja kirjoitustaito ovat olennaisia elämässä ja yhteiskunnassa selviämisen ja aktiivisen osallistumisen kannalta, ja sen vuoksi jokaisella tulisi olla oikeus riittävään äidinkielen opetukseen. Monissa ammateissa äidinkieli on olennainen työväline ja viestintä- ja vuorovaikutustaitojen merkitys on suuri. Ammatillinen äidinkieli kuuluu ammatillisissa perustutkinnoissa yhteisiin ammattitaitoa täydentäviin opintoihin, joissa sen sisältöjä on jo pitkään pyritty integroimaan eli yhdistämään ammattiaineiden opintoihin. Tulevassa ammatillisen koulutuksen uudistuksessa äidinkielen tulee löytää oma paikkansa entistä enemmän työelämään ja käytännön tehtäviin keskittyvässä opetuksessa.

Tämä tutkielma on monimuotogradu, joka koostuu kirjallisesta osasta sekä ammatillisesta suomi äidinkielenä -oppimateriaalista, jossa on joustavasti käytettävä tehtäväkokoelma sekä opettajan ja opiskelijan oppaat. Materiaali sai inspiraationsa, kun työskentelin kahden jakson ajan äidinkielen tuntiopettajana ammattiopistossa. Motivointi ja opiskelun mielekkyys olivat jatkuvasti ajatuksissani ja tuntisuunnitelmia tehdessäni pohdin, miten opetuksen voisi järjestää innostavalla tavalla. Työssä oli paljon opittavaa, ja uutena vasta valmistuvana opettajana piti keskittyä siihen, että sai kokonaisuuden ja kurssien oppisisällön hallittua. Pedagogisia kokeiluja ei työssä ehtinyt tehdä, mutta aloin suunnitella opiskelumateriaalia kahdelle ammattiopiston äidinkielen opintojaksolle.

Tutkielman tavoitteena on tuottaa opetuskäyttöön teoriaan pohjautuva ammatillisen äidinkielen oppimateriaali ja tarkastella materiaalia sen taustalla olevien teorioiden pohjalta. Tarkoituksena on, että oppimateriaalia voi käyttää joustavasti opiskelijan tarpeiden mukaan. Materiaalin toteutukseen vaikuttavat erityisesti opiskelijan identiteetin kehitystä, omien vahvuuksien löytämistä, aktiivista osallistumista, yhteisöllisyyttä ja opettajan aitoa välittämistä korostavat ajatukset. Pedagogiset lähtökohdat ovat opiskelijan yksilöllisyyden ja ainutlaatuisen ihmisyyden arvostamisessa. Näiden lisäksi tutkielmassa tehdään katsaus tekstitaitojen, vuorovaikutus- ja viestintätaitojen sekä kielenhuollon opetukseen ja tarkastellaan oppimateriaalia näistä näkökulmista.

Oppimateriaalin valmistuminen ajoittuu ammatillisessa koulutuksessa toteutettavien suurten muutosten murrosvaiheeseen, mikä vaikuttaa materiaalin suunnitteluun. Tutkielman oppimateriaali pohjautuu vuonna 2016 voimaan tulleen opetussuunnitelman sisältöihin ja painotuksiin, mutta siinä otetaan huomioon tulevien uudistusten mukaisesti opiskelijan lisääntyneet valinnanmahdollisuudet ja yksilöllisten opintopolkujen mukainen opiskelu. Materiaalin

suunnittelussa ei ole voitu käyttää 1.8.2018 voimaan astuvia uusia ammatillisten perustutkin-
tojen perusteiden yhteisiä tutkinnon osia, koska niitä ei materiaalin tekovaiheessa ole vielä
julkaistu.

Ammatillisen koulutuksen muutokset ovat merkittäviä, ja uudistettu sitä ohjaava laki
astuu voimaan vuoden 2018 alussa. Tämän tutkielman oppimateriaalin työtavat ja taustalla
vaikuttava pedagogiikka soveltuvat kuitenkin joiltakin osin opetuksen tueksi myös uudistuk-
sen jälkeen, koska ne korostavat yksilöllistä opiskelua ja opintojen toteuttamismahdollisuudet
ovat monipuoliset ja joustavat. Ammattikoulutuksessa on nykytilanteessa paljon vapautta
opintojen järjestämisessä, ja siksi joissakin oppilaitoksissa on jo pitkään integroitu äidinkielen
opintoja ammatillisiin opintoihin ja työelämään, mutta joissakin kouluissa muutokset tulevat
reformin myötä olemaan melko suuria. Tutkielman oppimateriaali ei tämänkään vuoksi ohjaa
opettajaa kädestä pitäen vaan jättää paljon vapautta oppimisen toteuttamiseen. Opettajan työ
on myös muutoksessa, ja koulutuksen järjestäjän toimintatavat, opiskeluympäristöt ja opiske-
lijoiden erilaiset ammattialat vaikuttavat paljon siihen, miten äidinkielen opettaja tulee työ-
tään toteuttamaan.

Ammatillisesta äidinkielestä ei ole tehty laajasti tutkimusta, ja usein huomio kiinnit-
tyykin sen sijaan peruskoulun äidinkieleen ja lukio-opetukseen. Ammatillisen koulutuksen
reformi ja tulevat muutokset ovat tuoneet ammattiopinnot medioihin ja uutisiin entistä näky-
vämmiin ja ovat herättäneet paljon keskustelua. Myös kansalaisten heikkenevä lukutaito on
nostettu usein uutisotsikoihin, ja aiheesta tehdään tutkimuksia sekä aloitetaan erilaisia hank-
keita. Tämän materiaalin lähteinä käytettävien tutkimusten ja artikkelien ongelmana on tut-
kielman valmistumisvaiheessa ollut tiedon ajantasaisuus. Ammatillisen koulutuksen viime
vuosien muutokset opetussuunnitelmissa ja nyt reformin myötä laajemmin koko rakenteessa
vaikuttavat siihen, että melko uusikin tieto vanhenee osittain nopeasti. Tämän vuoksi uutta
tutkimusta ja ammatillisen äidinkielen oppimateriaalia tarvitaan, kun uudet opetussuunnitel-
mat astuvat voimaan vuonna 2018.

Ammatillisen äidinkielen didaktiikkaa ja käytäntöä ovat 2000-luvulla koonneet kirjoi-
hin erityisellä aktiivisuudella Tuija Takala ja Elise Tarkoma (mm. 2004, 2014), jotka ovat
julkaisseet joitakin vuosia sitten esimerkiksi kattavan kokonaiskuvauksen *Äidinkielen opetus
ammattikoulutuksessa, näkökulmia pedagogiikkaan ja didaktiikkaan* (2014). Viestintää am-
mattiosaamisen ulottuvuutena on tutkinut väitöskirjassaan Emma Kostiainen (2003). Tämän
tutkielman kannalta erityisen kiinnostava on Kostiaisen tutkimuksen osa-alue, jossa tuodaan
esiin ammatillinen näkökulma viestintätaitojen opetuksessa ja oppimisessa. Opetuksen amma-

tillisiin sisältöihin integroinnin ja opettajan työelämätuntemuksen todetaan tutkimuksessa olevan tärkeitä myös viestintätaitojen opetuksessa.

Ammatilliseen äidinkieleen liittyviä maisterintutkielmia ovat tehneet muun muassa Taru Yli-Kiikka (2014), Laura Parviainen (2016) ja Saija Hannula (2011), jonka tutkimus keskittyy tekstintaitoihin ammatillisen peruskoulutuksen liiketalouden ja logistiikan aloilla. Hannulan (2011) tutkimuksessa todetaan, että tekstilajien tuntemus, ammattitekstien hallinta ja viestintätaidot ovat tärkeitä, ja integroinnista on monenlaisia hyötyjä ammatillisen äidinkielen opetuksessa. Laura Parviainen (2016) on tutkinut liiketalouden opiskelijoiden käsityksiä äidinkielestä oppiaineena ja oppiaineen alakohtaisuudesta ja Taru Yli-Kiikka (2014) maatalousoppilaitoksen opiskelijoiden käsityksiä ammattikoulun äidinkielestä. He ovat molemmat tutkimuksissaan havainneet, että opiskelijat kokevat äidinkielen opintojen työelämälähtöisyyden ja ammattialaan liittymisen olennaisena ja tärkeänä, mikä myös osaltaan vahvistaa käsityksiä integroinnin tarpeellisuudesta.

Oppimateriaalin taustalla vaikuttava opetusfilosofia pohjautuu opiskelijan persoonallisuuden arvostamiseen ja ihmiseksi kasvamiseen, joista ovat kirjoittaneet esimerkiksi Kari Uusikylä (2003) artikkelikokoelmassaan *Vastatulia inhimillisen kasvatuksen ja koulutuksen puolesta* ja Simo Skinnari (2004) teoksessaan *Pedagoginen rakkaus*. Käsitteet ihmisyydestä, kasvatuksesta ja vapaudesta ovat saaneet vaikutteita muun muassa Friedrich Schillerin (Tikkanen 1996) ajatuksista ja esteettisen kasvatuksen filosofiasta.

Tutkielmani pedagoginen perusta ja suunnittelun lähtökohta on persoonakeskeisessä kasvatuksessa, johon suomalaisista tutkijoista on perehtynyt erityisesti dosentti Leena Kurki (1991, 1993, 2002). Pedagogiikan personalistisen suuntauksen teoreetikoista perehdyn esimerkiksi ranskalaisen Emmanuel Mounierin ajatuksiin. Oppimateriaali pohjautuu väljästi myös konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen, jonka kognitiivisen näkemyksen mukaisen teorian olen katsonut soveltuvan parhaiten materiaalin suunnitteluun. Oppimateriaalissa otetaan huomioon myös uusien opetussuunnitelmien ja ammatillisen koulutuksen reformin mukainen osaamisperusteisuus, jossa oppiminen räätälöidään opiskelijan aiempien tietojen ja taitojen sekä tarvittavan osaamisen pohjalta.

Olen valinnut nämä opetusfilosofiset ja pedagogiset lähtökohdat oppimateriaalin suunnittelun perustaksi, koska koen ihmisten kaipaavan aitoutta ja välittämistä, joka voisi näkyä enemmän myös kouluissa. On tärkeää, että ihminen voi kokea olevansa arvokas jo sen vuoksi, että hän on olemassa. Tilanteissa, jossa puhutaan suorituksista ja annetaan arvosanoja niiden pohjalta, on hyvä muistaa ihmisen sydämen herkkyyden ja se, että suurimmalla osalla on nähdäkseni ja hyväksytyksi tuleminen tarve, jota hyvätkään arvosanat eivät täytä. Elämässä kut-

sumuksen, merkityksen ja oman paikan löytäminen ovat todennäköisesti monien ajatuksissa. Ammattiopistoissa opiskelijat ovat jo näiden aiheiden äärellä, koska ovat valinneet ammattialan, jolle mahdollisesti tulevaisuudessa työllistyvät.

Pedagogisen teoriataustan lisäksi tutkielmassa käsitellään ammatillista äidinkieltä ja analysoidaan tutkielman oppimateriaalia kolmen kieleen ja viestintään liittyvän teeman kautta. Nämä ovat tekstitaidot, viestintä- ja vuorovaikutustaidot sekä oikeakielisyys. Tekstitaidot ovat olennaisia ammatillisessa äidinkielessä, ja opiskelijat kohtaavat monenlaisia tekstejä opiskellessaan ja työpaikoilla. Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen merkitys korostuu työelämässä, minkä vuoksi niitä tarkastellaan myös tässä tutkielmassa. Oikeakielisyyden ja kielenhuollon näkökulma on otettu mukaan oman erityisen kiinnostuksen vuoksi, mutta myös sen takia, että niihin liittyvät asiat nousevat usein esiin yksityisissä ja julkisissa keskusteluissa ja ne voivat herättää monenlaisia suuria tunteita.

Oppimateriaalin tavoitteena on ammatillisten ja kielellisten taitojen kehittämisen lisäksi vahvistaa opiskelijoiden itsenäistä ajattelua, oma-aloitteisuutta ja vastuullisuutta sekä tukea opettajaa yksilöllisessä oppimisen ohjauksessa. Vapauden ja vastuun tasapaino on opintojen suorittamisessa sekä opiskelijan yhteiskunnan ja tulevan työyhteisön aktiiviseksi jäseneksi kasvamisessa olennaista.

Työelämässä tarvittavat taidot, harjoitusten soveltaminen opiskeltavaan alaan ja monenlaisten tekstilajien hallitsemiseen liittyvä valtaannuttaminen, vaikuttamisen mahdollisuus ja oman oppimisen omistajuus ovat tekstitaitojen opettamisessa ja opiskelijoiden motivoinnissa tärkeitä. Äidinkielen asema ammatillisessa koulutuksessa ei ole kovin merkittävä, vaikka siihen liittyvät taidot ovat olennaisia niin työelämässä kuin arjessakin. Tutkielman oppimateriaalissa pyritään korostamaan äidinkielen ja viestinnän taitojen tärkeyttä ja halutaan näyttää, miten ne käytännössä voivat liittyä työelämään ja opiskelijan arkeen.

Oppimateriaalin sisältöjen muokattavuus ja joustavuus ovat niiden olennaisia ominaisuuksia, jotta tehtäviä voidaan käyttää eri alojen opiskelijoilla ja erilaisista lähtötilanteista tulevien opiskelijoiden oppimisen apuna. Ammatillisessa äidinkielessä tekstitaidot ja niiden integroiminen opiskelijan ammattialaan ovat jo pitkään olleet tärkeitä lähtökohtia opintojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Aihetta ovat tutkineet ja siitä kirjallisuutta toimittaneet esimerkiksi Tuija Takala ja Elise Tarkoma (2004).

Tutkielma koostuu teoreettisesta ja analyttisestä kirjallisesta osasta sekä ammattiopiston äidinkielen oppimateriaalista kahdelle opintojaksolle. Oppimateriaalissa on myös opettajan opas sekä opiskelijan opas, jotka ohjaavat materiaalin käytössä ja kertovat sen tavoitteista ja taustalla vaikuttavista ajatuksista. Tutkielman kirjallisessa osassa luvussa 2 kerro-

taan äidinkielen opetuksesta ja opettajuudesta ammattiopistossa. Luvussa 3 perehdytään oppimateriaalin taustalla vaikuttaviin pedagogisiin ajatuksiin ja teorioihin. Luku 4 keskittyy ammatillisen äidinkielen näkökulmasta kolmeen eri osa-alueeseen, jotka ovat tekstitaidot, viestintä- ja vuorovaikutustaidot sekä kielenhuolto ja oikeakielisuus. Oppimateriaaliin liittyviä yleisiä asioita ja oppaiden sisältöjä käsitellään luvussa 5.

Luvussa 6 tarkastellaan oppimateriaalia opetusfilosofian, konstruktivistisen oppimiskäsityksen ja persoonakeskeisen pedagogiikan näkökulmista sekä tehdään oppimateriaaliin katsaus luvussa 4 käsiteltävien äidinkielen oppiaineen sisältöjen valossa. Luku on pohdiskeleva, ja siinä pyritään löytämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten teoreettinen tausta näkyy oppimateriaalin käytännön toteutuksessa?
2. Toteutuvatko tutkielman pedagogiset ja didaktiset periaatteet oppimateriaalissa?
3. Miten taustalla vaikuttava opetusfilosofia, konstruktivistinen oppimiskäsitys sekä persoonakeskeinen pedagogiikka soveltuvat yhteen tässä oppimateriaalissa?
4. Vastaako oppimateriaalin toteutus tutkimuksin osoitettuja olennaisia oppimisen tapoja ja sisältöjä tekstitaitojen, viestintä- ja vuorovaikutustaitojen sekä kielenhuollon ja oikeakielisyyden näkökulmista?

Ammatillisen äidinkielen oppikirjoja on olemassa useita ja niillä on erilaisia painotuksia, mutta ammatillisen koulutuksen reformin jälkeiset oppimistavoitteet eivät enää suosi perinteistä luokkaopetusta, johon kirjat hyvin sopivat. Voidaan siis todeta, että tulevaisuudessa on tarvetta uudentylaiselle joustavalle ja oppijakeskeiselle oppimateriaalille, joka mahdollistaa yksilöllisten oppimispolkujen toteuttamisen monenlaiset ammattialat huomioon ottaen. Tämän tutkielman materiaalin tarkoituksena on toimia joustavasti opetuksen apuna ja inspiraationa, ja sitä voi käyttää sellaisenaan kokonaisuutena, irrallisina osioina tai tarvittaessa muokata tehtäviä opiskelijan oppimistarpeisiin sopiviksi. Oppimateriaalin voidaan katsoa olevan enemmänkin ohjeistettu tehtäväkokoelma kuin varsinainen opetusmateriaali, jossa jaettaisiin tietoa valmiina pakettina. Materiaalin tarkoituksena on toimia opintojen toteutuksen kehiköna ja yksilöllisen opiskelun suunnittelun tukena.

2 ÄIDINKIELEN OPETUS AMMATTIOPISTOSSA

2.1 Äidinkieli opetussuunnitelmissa

Tässä tutkielmassa keskitytään ammatillisen perusasteen koulutuksen suomi äidinkielenä - opintoihin. Voimassa olevan valtioneuvoston asetuksen (801/2014) mukaan ammatillinen tutkinto muodostuu 180 osaamispisteestä, joista 35 osp on yhteisiä tutkinnon osia. Niistä 11 osaamispistettä on viestintä- ja vuorovaikutusosaamista, johon kuuluvat äidinkieli, toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet. (Valtioneuvosto 2014: 801/2014, 2 §) Tutkinnon osan osaamispistemäärää ei mitata ajassa, kuten aiempia opintoviikkoja, vaan se kertoo opintojen kattavuudesta, vaikeudesta ja merkittävydestä tutkinnon kannalta.

Tampereen seudun ammattiopistossa Tredussa, jonka opetussuunnitelmaa on käytetty tämän tutkielman materiaalin teemojen suunnittelun pohjana, äidinkielen opintojen osaamispisteet on jaettu siten, että äidinkielen pakollisia opintoja on 5 osaamispistettä. Ne on jaettu kahteen eri opintojaksoon, jotka ovat Äidinkieli 1, joka on laajuudeltaan 3 osp, ja Äidinkieli 2, laajuudeltaan 2 osp. Niiden lisäksi on mahdollista valita valinnaisia opintojaksoja viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen osa-alueesta kolmen osaamispisteen verran. (Tampereen seudun ammattiopisto 2016: 6–7, 11–20.) Tämän tutkielman oppimateriaalin tehtäväpakettien sisältöjen pohjana käytetään näitä tekohetkellä voimassa olevia tietoja. Asetukset kuitenkin muuttuvat 1.1.2018, jolloin ammatillisen koulutuksen muutokset ja uusi laki tulevat voimaan. Ammatillisten perustutkintojen perusteet uudistuvat 1.8.2018, jolloin myös äidinkielen osa-alueet kattavat yhteiset tutkinnon osat tulevat uudistettuina voimaan. Tämän tutkielman tekohetkellä ne ovat olleet lausuntokierroksella ja valmisteluvaiheessa, eikä niitä ole vielä julkaistu, minkä vuoksi niitä ei voida hyödyntää oppimateriaalin suunnittelussa.

Ammatillisessa koulutuksessa on viety läpi suuria muutoksia 2010-luvulla. Edellisen kerran opetussuunnitelmat muuttuivat syksyllä 2015, ja uusien muutoksista on ammatillisen koulutuksen reformi, joka vaikuttaa merkittävästi moniin koulutuksen järjestämisen osa-alueisiin. Ylivohtaja Mika Tammilehto (2016a) opetus- ja kulttuuriministeriöstä kuvailee ammatillisessa koulutuksessa toteutettavaa reformia, jonka mukainen uusi lainsäädäntö tulee voimaan vuoden 2018 alusta. Reformiin liittyy hänen mukaansa paljon hallinnollisia ja rahoituksellisia uudistuksia, mutta muutoksia tulee myös tutkintoihin ja niiden suoritustapoihin. Jos aiemmin on keskitytty tutkinnon suorittamiseen ja sen sisältöihin, nyt keskitytään puuttuvaan osaamiseen ja sen hankkimiseen. Opiskelijan aiempi osaaminen voidaan tunnustaa, ja puuttu-

va osaaminen hankitaan ja osoitetaan pääsääntöisesti aidoissa työelämän tilanteissa. Arvioinnin on tarkoitus olla pääosin näyttöperusteista. (Tammilehto, Mika 2016a.) Ennen lähtökohtana on ollut tutkinto ja sen sisältö, mutta reformin astuttua voimaan tärkeimmäksi nostetaan opiskelijan ja työelämän todellinen tarve, jolloin voidaan puhua osaamisperusteisuudesta. Osaamisen hankkimisen väylät ja välineet ovat monipuolisia ja niitä voidaan käyttää joustavasti opiskelijan tarpeen mukaan. (Tammilehto, Mika 2016b.) Joustavuus on sana, joka toistuu usein ammatillisen opetuksen uudistumisen yhteydessä osaamisperusteisuuden ohessa. Se mahdollistaa opiskelijälähtöisen suunnittelun, jossa jokainen voi löytää entistä helpommin oman opintopolkunsaa.

Tutkielman oppimateriaali pohjautuu väljästi Tampereen seudun ammattiopiston opetussuunnitelmaan, jossa yhteisiin pakollisiin opintoihin kuuluu 5 osaamispisteen laajuinen äidinkielen kokonaisuus. Alla on tarkemmin kuvattuna näiden kahteen kurssiin jaettujen opintojen sisältöjä ja oppimistavoitteita, jotka on kirjattu opetussuunnitelman kaikille yhteiseen osaan (Tampereen seudun ammattiopisto 2016: 11–20).

Tredun *Äidinkieli 1: Opin ja osaan* -opintojaksossa (3 osp) pakollisiin osaamistavoitteisiin kuuluu luku- ja opiskelustrategioiden hyödyntämisen osaaminen sekä keskeisten verkko-yhteisöjen hyödyntäminen opiskelussa. Opiskelijan tulisi osata viestiä ja toimia erilaisissa kirjallisen ja suullisen viestinnän vuorovaikutustilanteissa ja osata toimia ryhmätyötilanteissa. Näiden taitojen harjoittelemisessa voidaan käyttää esimerkiksi tavoitteellisia ryhmäkeskusteluja, lyhyitä esityksiä ja puhelinkäyttötymisen opettelua. Oman alan kannalta tärkeää vuorovaikutuksessa on asiakaslähtöisyys, vakuuttavuus, oman mielipiteen ilmaiseminen, asiatyölin ja oman alan termistön käyttäminen sekä rakentava ja viestintäilmapiriin huomioiva keskustelutaito.

Opintojakson yhtenä osaamistavoitteena on, että opiskelija osaa hakea tietoa erilaisista lähteistä, käyttää tietoa lähdekriittisesti ja noudattaa lähteiden käytön periaatteita eli osaa viitata käyttämiinsä lähteisiin. Näitä taitoja voidaan harjoitella esimerkiksi erilaisilla tiedonhankintatehtävillä ja tutustumalla kirjastopalveluiden käyttöön. Opiskelijan tulisi myös osata käyttää viestintävälineitä ja arvioida mediatekstejä sekä toimia digitaalisissa ympäristöissä hyviä tapoja ja tekijänoikeuslakeja noudattaen. Omaa ammattiosaamista ja oppimista tulisi osata dokumentoida ja tehdä näkyväksi eri medioiden avulla. Käytettäviä medioita ovat muun muassa sähköposti, Wilma, Areena, TOKI-verkkokirjasto, pilvipalvelut, Moodle, wikit ja blogit.

Opintojakson tavoitteena on, että opiskelija osaa kirjoittaa oikeinkirjoituksen perussääntöjen mukaisesti ja osaa laatia tavallisia asiakirjoja. Erityisesti työelämän tekstilajien tun-

nistaminen ja niiden piirteiden erittelemine sekä tekstien tarkoituksen ymmärtäminen ja sisällön sekä ilmaisutavan arvioimisen taidot ovat tärkeitä. Oman äidinkielen taidon arvioiminen ja kehittäminen kuuluvat myös oppimistavoitteisiin. Opiskelijan tulisi osata arvioida äidinkielen taitojaan ja tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan. Näitä voidaan toteuttaa esimerkiksi tekemällä portfolioita ja harjoittelemalla itsearviointia käytännössä opintojakson osana.

Tredun Äidinkieli 2: Työelämän viestintätaidot -opintojaksossa (2 osp) keskitytään monipuolisesti työelämässä tarvittaviin suullisen ja kirjallisen viestinnän taitoihin. Erilaisissa viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen on olennainen osa opintojakson sisältöjä. Siihen kuuluvat muun muassa asiallinen, rakentava, joustava ja kohtelias toiminta työhön liittyvissä asiakas- ja ryhmätilanteissa sekä erilaisten esitysten pitäminen. Käytännössä harjoiteltavia sisältöjä voivat olla esimerkiksi kokous- ja neuvottelutekniikka, työhaastattelu, työelämän keskustelutaidot sekä esitykset joko yleisölle tai videoituina. Tilannepuheet voi myös ottaa osaksi opintojakson ohjelmaa.

Oman alan kirjallisten töiden laatiminen kuuluu opintojakson sisältöihin. Tässä opintojaksossa käsitellään erilaisia ammattialan ja työelämän tekstejä ja asiakirjoja. Opiskelijan tulisi oppia hallitsemaan kielenkäytön perusnormeja ja syventää oikeinkirjoituksen normien tuntemusta. Ammattitaidon kannalta keskeisien tekstien tuottaminen ja työstäminen oman arvion ja palautteen pohjalta on opintojakson osaamistavoitteena.

Mediataitojen ja verkkoviestinnän hyödyntämistä voidaan tässä opintojaksossa harjoitella muun muassa tutustumalla ammattijulkaisuihin, kirjoittamalla blogia tai verkkolehteä, tekemällä laaja kirjallinen alaan liittyvä tuotos sekä tekemällä oma portfolio, CV tai muu osoitus ammattitaidosta. Opiskelijan tulisi osata käyttää monipuolisesti viestintävälineitä ja oman alansa ammattijulkaisuja sekä osata arvioida kriittisesti erilaisia mediatekstejä. Omaan osaamista ja ammattitaitoa tulisi osata dokumentoida ja tehdä näkyväksi eri medioiden avulla.

Tiedonhankintataitojen opiskelussa tässä opintojaksossa keskitytään omaan ammattialaan liittyvään materiaaliin, omaa alaa koskevan tiedon etsintään sekä lähteiden luotettavuuden arviointiin. Lähteisiin viittaaminen ja tekijänoikeuksien tunteminen ovat olennainen osa opintojakson sisältöä. Kirjastopalveluiden tietokantoihin ja ammattialakohtaisiin materiaaleihin tutustuminen kuuluvat myös käsiteltäviin aiheisiin. Opintojakson tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää äidinkielen ja kirjallisuuden sekä muun kulttuurin merkityksen erityisesti oman alan ja ammatin näkökulmasta. Opiskelijan tulisi ymmärtää ja osata arvioida äidinkielen taidon merkitystä omalla alallaan sekä monikielisessä yhteiskunnassa ja sen työelämässä. Käytännön harjoituksina voidaan toteuttaa esimerkiksi omia tekstejä kirjallisuuden pohjalta

sekä pitää lukutunteja. Opiskelijan tulisi tuntea esimerkkejä omaan alaan liittyvästä kirjallisuudesta tai kulttuurista ja tietää, mihin niitä voi omalla alalla käyttää. Kurssille on suunniteltu yhteistyötä kirjastopalveluiden kanssa.

Tämän tutkielman oppimateriaalissa Tredun opetussuunnitelmaa on käytetty suuntaantavasti, joten sisällöt eivät ole kaikilta osin samanlaisia. Oppimateriaalin tehtävien työtavat ovat vaihtelevia, joten esimerkiksi työtapaehtotukset poikkeavat opetussuunnitelman vastavista. Teemat ovat kuitenkin pääosin samoja, vaikka ne on voitu ryhmitellä eri tavalla kuin opetussuunnitelmassa. Tehtävien otsikoihin on nostettu tärkeimmät osa-alueet, ja tärkeimmät oppimistavoitteet tuodaan esiin sen alla. Niiden puitteissa opiskelija suunnittelee opettajan ohjauksessa yksilöllistä opintopolkuaan, joka pohjautuu osaamisperusteisuuteen ja opiskelijan tarpeisiin.

2.2 Ammatillinen äidinkieli ja integrointi

Integroinnilla tarkoitetaan oppimisen näkökulmasta erilaisten aineiden ja näkökulmien yhdistelemistä, jonka tavoitteena on tuottaa kokonaisvaltaista oppimista ja osaamista. Konstruktivistisesta näkökulmasta integroitu oppiminen nähdään tilannesidonnaisena ja sosiaalisena toimintana, jossa opiskelija on tietoinen tavoitteistaan ja toimii aktiivisesti oman oppimisensa hallinnoijana. Ammatillisen äidinkielen opinnoissa integrointi on yleensä käytännössä sisältöjen yhdistämistä ammatillisiin opintoihin, mikä edellyttää äidinkielen opettajalta toimivaa yhteistyötä ja verkostoitumista muiden opettajien kanssa. (Takala & Tarkoma 2014: 38–39.)

Ammatillisessa koulutuksessa äidinkielen opetuksen integroinnin tavoitteena on äidinkielen oppimistavoitteiden saavuttamisen lisäksi toimia ammatillisen tiedon syventäjänä ja välittäjänä. Oman osaamisen kielentämiseen ja reflektointiin äidinkieltä voidaan yhdistää esimerkiksi erilaisten oppimisraporttien ja oppimispäiväkirjojen kautta. (Takala & Tarkoma 2014: 38.) Olisi tärkeää, että opiskelija oppisi tiedostamaan äidinkielen ja viestinnän taidot ammattiosaamisen ulottuvuutena ja osaamisen resurssina. Äidinkielen opetus tulisi yhdistää yksittäisten integroitujen tehtävien sijaan laajemmin ammatilliseen identiteettiin sekä käsityksiin eri ammanteista ja niissä tarvittavista viestintätaidoista. (Takala & Tarkoma 2014: 40.)

Omaan alaan liittyvien tehtävien kautta ammattiin opiskeleva kiinnittyy kielen traditioon ja oman ammattialansa todellisuuteen, ja näin opiskelija oppii kielen avulla, eikä ainoastaan kielestä. (Laaksonen, Takala & Tarkoma 2006: 7) Oman alansa ammattilaiseksi kehittymisen kannalta ammattialan kieleen ja traditioihin kiinnittyminen on hyvä asia. Työelämän

jatkuvässä muutoksessa voidaan kuitenkin olettaa, että joustavuus, monialaisuus ja soveltamisen taidot tulevat edelleen olemaan tärkeitä. Muutokset ja uusien toimintatapojen kehittäminen edellyttävät luovia ratkaisuja, uskallusta ja kykyä irrottautua entisestä, jolloin vanhoista näkökulmista katsottuna mahdottomalta vaikuttavat yritykset kyetään näkemään realistisina mahdollisuuksina. Tämä vaatii ammatilliselta itseluottamusta ja hyviä ongelmanratkaisutaitoja, joita voidaan kehittää jo opiskeluaikana.

Ammatillinen koulutus uudistuu ja pyrkii muuttamaan entistä työelämälähtöisemmäksi ja opiskelijan osaamistarpeita joustavasti huomioon ottavaksi. Eri ammattialoilla tarvitaan erilaista mutta monipuolista viestintä- ja vuorovaikutusosaamista sekä tekstitaitojen hallintaa. Työpaikasta riippuen vaadittavat taidot voivat olla hyvin erilaisia, esimerkiksi asiakaspalvelu-aloilla korostuu vuorovaikutus. Teknisillä aloilla esimerkiksi tarkat ohjeiden ja kaavioiden lukemisen ja ymmärtämisen taidot ovat usein myös turvallisuuden näkökulmasta välttämättömiä. Ammatillisen koulutuksen reformin myötä oppiminen halutaan siirtää entistä enemmän työpaikoilla tapahtuvaksi ja osaamisperusteiseksi. Tämä oletettavasti lisää integrointia jo koulutuksen suunnitteluvaiheessa ja edellyttää aiempaa tiiviimpää yhteistyötä eri opettajien välillä. Yhteisten tutkinnon osien integrointi ammatillisiin tutkinnon osiin nähdään tärkeänä, minkä oletetaan näkyvän koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmatyössä sekä opettajien yhteistyön ja yhteisopettajuuden mahdollistamisena (Opetushallitus 2017).

2.3 Äidinkielen opettajana ammattiopistossa

Amattiopisto on moniammatillinen työympäristö, jossa äidinkielen opettaja saa toimia yhteistyössä muiden monenlaisista koulutustaustoista tulevien kollegoiden kanssa. Opettajilla on tavallisesti ammattikorkeakoulutausta tai yliopistotutkinto, ja monet heistä ovat esimerkiksi diplomi-insinöörejä, ekonomeja, restonomeja tai terveydenhuollon maistereita. Äidinkieli nähdään opetussuunnitelmassa ammattitaitoa täydentävänä oppiaineena, minkä takia yhteistyö eri opettajaryhmien kesken on tärkeää. Opetuksen suunnittelun ja tavoitteiden saavuttamisen kannalta on olennaista, että äidinkielen opettaja tuntee eri ammattialojen työtapoja ja viestinnällisiä käytänteitä. Tässä ammatillisten aineiden opettajien apu voi olla tärkeää, kun pyritään löytämään kunkin alan kannalta olennaisimmat taidot. Onnistunut opetuksen integrointi edellyttää toimivaa yhteistyötä ja kommunikaatiota opettajien välillä. (Takala & Tarkoma 2014: 91.)

Amattiin tähtäävän koulutuksen viestinnän opettajien työelämätuntemus nähdään tärkeänä, jotta opetuksessa voitaisiin käyttää työelämän kannalta mielekkäitä materiaaleja ja

keskittyä ammatissa tarvittaviin olennaisiin taitoihin. Työelämäntuntemusta opettaja voi hankkia oman aiemman työkokemuksensa lisäksi esimerkiksi seuraamalla ammattialojen ajankohtaisia asioita ja tapahtumia sekä tekemällä yhteistyötä työelämän edustajien ja ammattiainesten opettajien kanssa. Työelämään liittyvää ajankohtaista tietoa opettaja voi saada myös opiskelijoiden kautta sekä yritysvierailuilla ja kouluttautumalla. (Kostiainen 2003: 206–207.) Opetushallituksen rahoittamassa TUTKEOPE 2015 -hankkeessa on tutkittu osaamisperusteisuutta vahvistavaa ammatillista opettajuutta. Raportissa otetaan huomioon myös yhteisten tutkinnon osien opettajat. Heidän näkökulmastaan tuodaan esille, miten erilaiset opettajien työelämävierailut ja -päivät, työelämätiimit, työelämävierailijat ja opetussuunnitelmayhteistyö eri tutkintojen ja työelämän edustajien kanssa voivat tuoda yhteisten aineiden opettajalle paljon uusia ideoita omaan työhön ja sen toteuttamiseen käytännössä työelämälähtöisesti. Yhteisiä opintoja voidaan integroida entistä enemmän opiskelijoiden työssäoppimisjaksoille. (TUTKEOPE 2015 -hanke 2017: 8.)

Ammatillisen koulutuksen reformin myötä myös opettajuus uudistuu. Opettajasta ohjaajaksi kasvaminen voidaan nähdä opettajan ja oppijan vuorovaikutuksena, ja opettajan työnkuva tulevaisuudessa on dynaaminen ja muuttuva. (Opetushallitus 2017.) Myös äidinkielen opettaminen ja opetuksen suunnittelu tulee tulevaisuudessa olemaan enenevässä määrin erilaisten tiimien ja eri alojen opettajien yhteistyönä toteutettavaa toimintaa. Siihen voivat kuulua esimerkiksi yhteissuunnittelu, yhteisopettajuus ja opiskelijan lähtökohdista joustavasti toteutettavat ratkaisut. Opettajien työtehtäviin kuuluu tulevaisuudessa todennäköisesti entistä enemmän opetuksen kehittämistehtäviä, mikä edellyttää verkostoitumista, ajankohtaisten asioiden tiivistä seuraamista sekä osallistumista keskusteluun ja yhteistyöhön muiden opettajien kanssa. (TUTKEOPE 2015 -hanke 2017: 7.)

Opettajan työ vaikuttaa siis muuttuvan entistä monimuotoisemmaksi ja liikkuvammaksi. Työelämälähtöisyys tuo verkostoitumisen ja moniammatillisen yhteistyön myös oppilaitoksiin, eikä yhteisten tutkinnon osien opettajienkaan työ ole enää sidoksissa luokkahuoneisiin. Opettaja nähdään monien ihanteissa dynaamisena ja ideoivana oman työnsä kehittäjänä, joka osaa ottaa huomioon eri alojen opiskelijoiden henkilökohtaiset osaamistarpeet ja suunnittelee yksilöllisiä oppimispolkuja niiden pohjalta. Se, miten tämä toteutuu, nähdään varmasti tulevaisuudessa, kun ammatillisen koulutuksen muutokset on viety käytäntöön oppilaitoksissa.

3 PEDAGOGINEN TEORIATAUSTA

3.1 Opetusfilosofia

Kaikkien kasvatuksellisten toimintojen, metodien ja järjestelmien taustalla voidaan nähdä olevan tavoitteita, jotka perustuvat jonkinlaiseen filosofiseen näkemykseen, joko tiedostettuun tai usein tiedostamattomasti omaksuttuun. Taustalla olevassa filosofiassa paljastuu kasvatuksen todellinen merkitys ja tavoite, jota voidaan sanoa myös kasvatuksen hengeksi. Siinä näkyy sisäinen vaikutin ja perustelu, joka vahvistaa kasvatusteorian ja luo kasvatuksellisia käytäntöjä. (Kurki 1991: 4.) Tämän tutkielman oppimateriaalin taustalla vaikuttavat erityisesti opiskelijan identiteetin kehitystä, omien vahvuuksien löytämistä, aktiivista osallistumista, yhteisöllisyyttä ja opettajan aitoa välittämistä korostavat ajatukset, joita avaa tämän luvun 3.1 lisäksi persoonakeskeiseen pedagogiikkaan keskittynyt luku 3.3.

Nykyajan elämä länsimaissa voidaan Simo Skinnarin mukaan (2004:31) nähdä täydellisiä suorituksia tavoittelevien egoistisena kilpailuna. Rakkaudettomassa ilmapiirissä ihmisyydestään vieraantuneet ovat samalla etääntyneet syvimmästä itsestään eli siitä, minkä kautta todellisen yhteyden löytäminen muihin ihmisiin ja maailmankaikkeuteen on mahdollista (Skinnari 2004: 31). Yhteiskunnassa korostetaan sosiaalistumista vallitseviin kriteereihin ja ulkoapäin annettuihin standardeihin (Skinnari 2004: 52–53). Ihmisen tulisi samaan aikaan sopeutua odotuksiin ja toisaalta erottua muista erityisillä taidoillaan, jotta voisi yleisesti hyväksytyjen kriteerien mukaan menestyä.

Reijo Wileniuksen (2002: 68) mukaan markkinatalousmaissa kasvatusta ja koulutusjärjestelmä nähdään ensisijaisesti työvoiman tehokkaana tuottajana, mikä vaikuttaa koulutuspolitiikassa siihen, että koulutusten kestoa pyritään lyhentämään ja oppiaineita muokkaamaan teknis-taloudellisen järjestelmän etua ajatellen. Hän ei kuitenkaan näe ristiriitaa yksilön ja yhteiskunnan kehitystarpeiden välillä. Yksilö tarvitsee kehittyäkseen toimivaa yhteiskuntaa ja yhteiskunta tarvitsee itsenäisiä, tasapainoisia ja luovia yksilöitä, jotka toiminnallaan ja yksilöllisiä kykyjään työssään käyttäen jäsentyvät yhteiskuntaan. (Wilenius 2002: 68.) Samankaltaisille ajatuksille perustuu myös persoonakeskeinen pedagogiikka, jonka ihanteena on vastuullinen, itekasvatukseen sitoutunut ja kutsumuksensa tunteva persoona, joka on aktiivinen myös yhteiskunnallisesti ja yhteisöissään. Vapaus nostetaan kuitenkin siinä yhdeksi tärkeimmistä persoonallistavan kasvatuksen mahdollistajista. (Kurki 1991: 40.)

Pedagogista rakkautta tutkineen Skinnarin (2004: 22) mukaan opettajuuden ydin löytyy aidosta kiinnostuksesta oppilaita ja totuutta kohtaan. Rakastava opettaja voi tuntea elämänsä merkitykselliseksi, kun hän saa oppilaiden minuuksia ja luovuutta esiin auttavassa kasvatuskulttuurissa omalla asenteellaan ja esimerkillään ohjata oppilaita etsimään tarkoitustaan elämässä (Skinnari 2004: 22). Aidosti rakastava ei määrittele etukäteen lopputulosta vaan kunnioittaa ja antaa tilaa. Rakkaudellisen suhtautumiseen on tämän vuoksi sisällytettävä myös kritiikkiä yhteiskuntaa ja siinä vallitsevia kriteerejä kohtaan. (Skinnari 2004: 52–53.)

Pedagogisessa rakkaudessa konstruktivismin korostama oppimaan oppiminen voidaan Skinnarin (2004: 30–31) mukaan laajentaa kasvamaan kasvamiseksi, jolloin kehitetään tietoisesti myös tunne-elämää ja eettistä tahtoa. Suorittamista ei väheksytä, mutta se asetetaan oikeisiin mittasuhteisiin. (Skinnari 2004: 30–31.) Skinnarin mukaan rakastamaan kykenevä opettaja on ajattelultaan sivistynyt, ja korkeimmaksi sivistysominaisuudeksi voidaan nähdä totuudellisuus. Opettaja, joka pyrkii työssään totuudellisuuteen, rakentaa jatkuvasti omaa käyttöteoriaansa kasvatuksesta ja oppisisällöistä, eikä usko sokeasti erilaisia auktoriteetteja vaan on avoin uusille ajattelutavoille. Opettajan olisi hyvä olla yhdessä tutkija, joka haluaa auttaa oppilaitaan kasvamaan ja toteuttamaan omaa yksilöllisyyttään, vaikka he sitä kautta etäännyisivät hänestä. (Skinnari 2004: 161, 181.)

Jokaisen ihmisen ainutlaatuisuus ja sen vahvistaminen ovat olennaisia rakkaudellisessa asenteessa, ja kriittinen valo kohdistetaan niihin asioihin, jotka estävät tämän ainutlaatuisen ihmisyyden ilmenemistä. Luottamus jokaisessa ihmisessä olevaan arvokkaaseen ytimeen on olennaista, ja kasvattaja voi antaa välineitä ja rohkaista sydämen viisauden ja syvän minuuden esiin tuomiseen. (Skinnari 2004: 52.) Koulussa ja opetuksessa tämän voi nähdä opiskelijan yksilöllisyyden, mielipiteiden ja erilaisten oppimistapojen arvostamisena ja tukemisena.

Koska sisäinen todellisuutemme luo ulkoista todellisuutta, ihmisen sisäinen kehittyminen vaikuttaa siihen, miten yhteiskunnan ulkoiset rakenteet voivat muuttua ihmisyyttä tukeviksi (Skinnari 2004: 210). Friedrich Schiller on jo vuonna 1795 kiteyttänyt vastaavia ajatuksia esteettis-filosofisessa pääteoksessaan Kirjeitä ihmisen esteettisestä kasvatuksesta (2013: 62), jossa hän korostaa esteettisen sivistyksen merkitystä tasapainoisemman yhteiskunnan luomisessa:

”- - anna maailmalle, jossa vaikutat, suunta hyvää kohti, niin ajan rauhallinen rytmi huolehtii kehityksestä. Olet antanut sille tämän suunnan, kun opettaen kohotat sen ajatukset välttämättömään ja ikuiseen, kun toimien tai luoden teet välttämättömästä ja ikuisesta sen viettien kohteen. Harhan ja mielivallan rakennelma sortuu, sen täytyy sortua, ja se on jo sortunut, kun olet varma siitä, että se antaa periksi. Sen täytyy kuitenkin antaa periksi sisäisessä, ei vain ulkoisessa ihmisessä. Kasvata mielesi kainossa hiljai-

suudessa voitokasta totuutta, aseta se näytteille kauneudessa, jottei ainoastaan ajatus kunnioittaisi sitä vaan myös aisti rakastaen tarttuisi sen ilmentymään. Ja jottet omakuisi todellisuudelta mallia, joka sinun on annettava sille, älä uskaltaudu sen arveluttavaan seuraan ennen kuin olet varmistanut, että ideaalisen saattue seuraa mukana sydämessäsi. Elä vuosisatasi mukana, mutta älä ole sen luomus. Tee työtä aikalaistesii hyväksi, mutta älä tee sitä, mitä he ylistävät, vaan mitä he tarvitsevat.”

Äidinkieli on ammattiopistossa keskittynyt työelämässä tarvittaviin tietoihin ja taitoihin, mutta tärkeitä asioita voi siitä huolimatta tuoda esiin myös estetiikkaa ja taidetta hyödyntävin keinoin. Monilla aloilla luovuus on tärkeää ja estetiikka liittyy niin ruokaan, rakentamiseen kuin hoitolaitoksiinkin. Taide ja estetiikka yleensä voivat olla luovaa ilmapiiriä vahvistavia ja vetoavat ihmisen aisteihin, mikä voi inspiroida opiskelijan kehittämään uudenlaisia ratkaisumalleja ja luovia oivalluksia, joita työelämässä nykyään arvostetaan. Opettajan on hyvä suhtautua teräväkatseisesti omaan aikaansa ja sen ilmiöihin, jotta hän pystyy ohjaamaan opiskelijoita heistä itsestään lähtevään kriittiseen ja arvioivaan ajatteluun.

Wilenius (2002: 74) nostaa esiin kysymyksen siitä, onko yhteiskunnalle hyötyä yksilöstä, jonka arvostelu-, tuntemis- ja toimintakyky sekä oma totuudellisuus ja eettisyys ovat heikosti kehittyneet ja hauraat. Yksilö, jonka taidot näillä alueilla ovat heikot, on alttiina vaijutteille ja taipuu helposti esimerkiksi jonkin aatteen, johtajan tai yleisen mielipiteen johtamana ihmisyyden vastaisiin tekoihin. (Wilenius 2002: 74.) Erilaisten ääriilikkeiden kehittymisen ja suosion aikakaudella tämä tulisi erityisesti ottaa huomioon myös koulutuksessa.

3.2 Konstruktivistinen oppimiskäsitys

Konstruktivistinen tiedon ja oppimisen teoria on monihaarainen ja sen historialliset juuret ulottuvat länsimaisen ajanlaskun alkuun, antiikin Kreikkaan ja Rooman valtakuntaan. Myöhemmin teoriaan ovat vaikuttaneet muun muassa Piaget'n kognitiivinen ajattelu, Lev Vygotskyn näkemykset tiedosta ja oppimisesta sekä progressiivisen pedagogiikan kehittäjä John Deweyn tutkimukset. (Kauppila 2007: 33, 73, 80.) Konstruktivistinen oppimiskäsitys voidaan karkeasti jakaa kahteen päänäkemykseen, jotka ovat tiedon rakentumista sosiaalisessa ympäristössä korostava sosiokonstruktivismi ja oppimiseen yksilön tiedon rakentumisena keskittyvä kognitiivinen konstruktivismi (Tynjälä, Heikkinen & Huttunen 2005: 24).

Tässä tutkielmassa huomio keskitetään kognitiivisen konstruktivismin haaraan, jota Reijo Kauppilan (2007: 35) mukaan voidaan nimittää myös radikaaliksi konstruktivismiksi tai yksilökonstruktivismiksi. Kognitiivinen konstruktivismi soveltuu parhaiten tämän opiskelumateriaalin tarkasteluun ja suunnittelun pohjaksi, koska jokainen opiskelija suunnittelee oman

opintopolkunsu, jota hän toteuttaa mahdollisesti myös käytännössä yksin, jolloin oppijan sosiaalinen vuorovaikutus voidaan nähdä lähinnä yksilön vuorovaikutuksena oppimisen ohjaajan, oppimisympäristön ja tiedollisen informaation kanssa. Muuta materiaalin puitteissa opiskeleluun liittyvää vuorovaikutusta on vaikeaa suunnitteluvaiheessa ennakoida, ja se voi olla eri opiskelijoilla melko vaihtelevaa riippuen esimerkiksi alasta ja työssäoppimispaikasta sekä aiemman osaamisen vaikutuksesta opiskeltaviin sisältöihin.

Laajasti käsitettynä konstruktivistinen oppimiskäsitys perustuu tiedon rakentamisen ajatukselle, jossa uudet havainnot liitetään jo muodostuneisiin ja jatkuvasti muuttuviin sisäisiin malleihin eli skeemoihin, joita ihminen eläessään rakentaa. Tiedonkäsittelyprosessin aikana tieto muuttuu ja siitä tulee osa oppijan persoonallista tietorakennetta oppijan ollessa vuorovaikutuksessa opittavan tiedon ja oppimisympäristön kanssa. (Kauppila 2007: 34, 38–39.) Oppiminen nähdään oppijan aktiivisena tiedon konstruointiprosessina, jossa informaatiota valikoidaan ja tulkitaan aiemman tietämyksen ja odotusten pohjalta. Ymmärtäminen ja oma ajattelu ovat oppimisessa olennaisia, ja opetuksen tavoitteena on, että oppija voi lähestyä opittavaa asiaa sen pohjalta heräävien, itselle tärkeältä tuntuvien kysymysten kautta. (Rauste – von Wright 1997: 19.)

Opettaja on yksilökonstruktivistisen näkökulman mukaan asiantuntijan asemassa, mutta perinteisestä tiedonsiirtäjän roolista poiketen opettajan tärkeimpänä tehtävänä nähdään oppimistilanteiden organisoiminen siten, että ne tukevat opiskelijan yksilöllisiä tiedon konstruointiprosesseja (Kauppila 2007: 43). Konstruktivististen perusajatusten mukaan onnistunut oppiminen edellyttää, että jokaisella olisi myös yhteiskunnan järjestämässä koulutuksessa mahdollisuus opiskella ja oppia itselle luonteenomaisella tavalla sitä tukevassa ympäristössä (Järvinen 2011: 21).

Radikaalilla eli yksilökonstruktivismilla on yhteys Immanuel Kantin filosofiaan, eikä tieto sen mukaan vastaa täydellisesti totuutta. Ihminen ei voi saada täydellistä käsitystä havainnoista riippumattomasta maailmasta. Tiedon kriteerit ovat pragmaattisia eli käytäntöön suuntautuneita, ja elinkelpoisuus ja toimivuus ratkaisevat tiedon oikeellisuuden, eli mikäli tieto on käyttökelpoinen ja palvelee tarkoitustaan, sitä voidaan pitää totena. Radikaalia konstruktivismia on kritisoitu, koska sen on katsottu olevan liian kaukana ihmisten yleisestä tiedon ja totuuden käsityksestä. (Kauppila 2007: 40–42.)

Kognitiiviseen konstruktivismiin liittyvät Piaget'n käsitteet assimilaatio ja akkommodaatio, jotka kuvaavat uuden tiedon muodostumista ja liittymistä skeemoihin, eli jo olemassa oleviin tietorakenteisiin, joita oppijalla on (Kauppila 2007: 41). Skeemat eli sisäiset mallit ovat todellisuudesta muodostettuja käsityksiä, jotka ohjaavat havaintoja ja joiden pohjalta

uutta informaatiota tulkitaan (Tynjälä 2005: 24). Assimilaatiossa uusi tieto, kokemus tai havainto sulautuu olemassa olevaan skeemaan. Akkommodaatiossa uusi informaatio ei sovellu aiempiin skeemoihin, mikä johtaa yleensä uusien tiedollisten skeemojen muodostumiseen, jolloin vanhat skeemat voivat joko syrjäytyä tai jäädä elämään uusien tietorakenteiden rinnalla. (Kauppila 2007: 40–41.) Oppimisprosessissa aikaisemman tiedon aktivoimisen ja metakäsitteellisen tietoisuuden herättämisen avulla oppija pyritään saattamaan tietoiseksi omista käsityksistään, ajattelutavoistaan ja uskomuksistaan, ja niiden reflektoinnin kautta johdatella oppimiseen ja mahdollisesti aiempien sisäisten mallien eli skeemojen muuttumiseen (Tynjälä ym. 2005: 25–26).

Konstruktivistisen näkemyksen mukaan tiedon liittäminen tilanteisiin ja ympäristöön, jossa sitä käytetään, edistää oppimista. Työelämäyhteydet ja opiskeltavan alan vaatimusten huomioiminen oppimisessa luovat hyviä konteksteja oppimiselle. (Kauppila 2007: 44.) Oppiminen on ankkuroitava todelliseen arkeen ja niihin ongelmiin, joihin opiskelijan on löydettävä ratkaisu (Kauppila 2007: 34). Ammattiopiskelijan tuleva arki ja suuri osa opinnoista on käytännön työelämässä, joten opiskeltavien sisältöjen integrointi omaan alaan on konstruktivistisestakin näkökulmasta tärkeää.

Konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen perehtynyt tutkija Maijaliisa Rauste - von Wright (1997: 19) mainitsee yhtenä olennaisena oppimisen edellytyksenä oppimaan oppimisen taidot, joihin koulutuksessa olisi kiinnitettävä huomiota. Ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa näiden taitojen opetusta on sisällytetty äidinkielen oppiaineeseen, jonka opetussuunnitelmassa oppisisältöihin kuuluvat opiskelutaidot (Tampereen seudun ammattiopisto 2016: 11–20). Tiedon käsittelyyn liittyvät toimintatavat ja strategiat ovat opiskelijalle tarpeellisia, jotta konstruktivistisen näkemyksen mukaiset tavoitteet itseohjautuvuudesta, omasta ajattelusta ja tiedon työstämisestä voisivat toteutua (Kauppila 2007: 43). Olisi hyvä, jos oppimistaidot olisi sisällytetty luontevasti kaikkien oppiaineiden tavoitteisiin ja niitä harjoiteltaisiin jatkuvasti, koska nykyajan muuttuvassa työelämässä näille taidoille ja oppimisen työkaluille on jatkuva tarve.

3.3 Persoonakeskeinen pedagogiikka

3.3.1 Teorian lähtökohtia

Persoonakeskeinen kasvatus (*la educación personalizada*) pohjautuu ranskalaisen personalistin Emmanuel Mounierin (1905–1950) näkemyksiin. Ranskassa suuntausta kehitti edelleen

jesuiitta Pierre Faure (s. 1904), joka vuonna 1946 perusti aikakauslehti *Pédagogien*, josta koko ajattelun usein määritellään alkaneen. Systemaattinen metodien ja työtapojen kehittäminen alkoi kuitenkin vasta myöhemmin 1970-luvulla. Persoonakeskeistä kasvatusta on kehitetty ranskalaisen linjan pohjalta myös muun muassa Espanjassa ja Latinalaisessa Amerikassa. Kolumbiassa persoonakeskeinen kasvatusta on saanut vahvoja vaikutteita myös Paulo Freiren vapautuksen pedagogiikasta, mikä on hälventänyt teorialla Euroopassa olevaa porvarillista sävyä. Suomessa persoonakeskeistä kasvatusta ja personalistista sosiaalipedagogiikkaa on tutkinut laajasti kasvatustieteiden tohtori ja dosentti Leena Kurki. (Kurki 2002: 108, Kurki 1991: 34–35.)

Persoonakeskeisen kasvatuksen pyrkimyksenä on, että yksilö voi kohdata elämänsä todellisen merkityksen ja saavuttaa kutsumuksensa, mikä perustuu ajatukseen siitä, että ihmisellä on mahdollisuus ohjelmoida ja toteuttaa olemassaolonsa sekä omaa elämänsuunnitelmaansa. (Kurki 1991: 36.) Jokaisella on oikeus tulla kohdelluksi kunnioituksella, joka kohdistuu yksilön persoonallisten ominaisuuksien kehittämiseen ja oikeuteen rakentaa omaa kohtaloaan. Persoonana nähdään olentona, jolla on oma paikkansa maailmassa yhdessä toisten olentojen kanssa. Kasvatusta tulisi sen vuoksi olla sekä persoonallista että yhteisöllistä. Ihanteena on erilaisten persoonien yhteisö, jossa ihminen voi kehittyä ja elää persoonallista elämäänsä ja jossa hänen on mahdollista toteuttaa todellista aloitteellisuutta ja vastuullisuutta. (Kurki 1991: 40.) Mounierin mukaan persoonana oleminen merkitsee toisaalta liikettä toisia kohti ja toisaalta liikettä toisista pois päin kohti itseä, mutta yksilö rakentuu persoonaksi vain yhdessä toisten persoonien kanssa (Kotkavirta 2007: 194).

Persoonakeskeisen kasvatusta tavoitteena on ihmisen vapautuminen kaikesta tukahduttamisesta, joka voidaan nähdä esimerkiksi taloudellisena, poliittisena, kulttuurisena tai uskonnollisena, ja toisaalta suuntautuminen ihmisen reaalisen toimintaan yhteisössään. (Kurki 1993: 85.) Vapautumisen ohella nostetaan kuitenkin esille myös pyrkimys normalisaatioon, jonka lähtökohta on itsehallinnan prosessissa, ja jolla tarkoitetaan normaalia toimintaa erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi arjessa yksilölle kuuluvien tehtävien tekemistä, ja hyvien tapojen, kuten toisten kunnioittamisen ja vastuullisuuden oppimista. Näin yksilö voi kasvaa kohti moraalista autonomiaa. (Kurki 1991: 41–42.) Persoonaksi kasvaminen ja persoonana eläminen nähdään myös kykenä sitoutua valintoihin ja niiden mukaiseen toimintaan. Kasvatusta tehtävänä on auttaa yksilöä toteuttamaan omaa tehtäväänsä ja löytämään sille persoonallinen suunta. (Kurki 1991: 44.)

Persoonan käsitettä ei Mounierin mukaan voida lopullisesti määritellä, koska persoonana ei ole objekti, jota voitaisiin kuvailla kuin esinettä, ja tämän vuoksi voidaan ainoastaan pyrkiä

kuvaamaan persoonaan liittyviä mahdollisuuksia ja johdattaa kokemukseen siitä, mikä on persoona. Kaiken ytimenä ja ihmisen lopullisena tarkoituksena Mounier näkee kutsumuksen (*vocation*) ja sen etsimisen, jota ihminen täyttää tekemiensä valintojen kautta. Kasvatuksen tavoitteena ei ole muovata vaan herättää persoonallisuuksia, koska vain persoona itsenään voi löytää oman kutsumuksensa, eikä sitä voi kukaan ihminen tai yhteisö hänen puolestaan tehdä. (Kurki 1993: 85–86.)

Ihminen nähdään persoonakeskeisessä pedagogiikassa transsendenttina ja vapaana olentona, joka on aktiivinen, luova ja kommunikatiivinen. Kasvu on koko elämän kestävä prosessi, jonka alkuna voidaan pitää muodollista koulukasvatusta. Tämän vuoksi tietojen omaksumista tärkeämpää onkin oppia sellainen tietojen hallinnan tapa, joka auttaa yksilöä kehittymään ihmisenä. (Kurki 1991: 37–38.) Persoonalla on kasvatuksessa absoluuttinen arvo ja yksilönä jokainen persoona on ainutlaatuinen ja korvaamaton. Ohjauksen tehtävänä on auttaa jokaista oppijaa olemaan oma itsensä ja ottamaan vastuu omasta kehityksestään niin persoonallisesti kuin sosiaalisesti. (Kurki 1993: 90.)

Persoonakeskeisessä kasvatuksessa on olennaista pohtia, mitä tarkoitusta varten ihmistä kasvatetaan. Tavoitteena on yksilöllisten ja sosiaalisten intressien harmonia, jossa yksilön on mahdollista löytää ja toteuttaa omaa persoonallista kutsumustaan. (Kurki 2002: 108.) Tähän pyritään unohtamatta personalistisen sosialisoinnin käsitettä, jolla ei tarkoiteta yksilön sopeuttamista menneisyydestä käsin määriteltyyn yhteiskuntaan vaan kasvattamisena kriittiseen tietoisuuteen ja asenteisiin, joista lähtevä toiminta luo pohjaa uudelle, humanille ja oikeudenmukaiselle yhteiskunnalle. Oppijaa tuetaan siis oman henkilökohtaisen kulttuurin luomisessa, ja näistä monista yksilöllisistä kulttuureista ajatellaan muodostuvan uuden yhteisöllisen kulttuurin, sivilisaation, jossa jokaisella ihmisellä on mahdollisuus toteuttaa yksilöllistä kutsumustaan, ja jonka perustermejä ovat persoonallisuus ja yhteisöllisyys. (Kurki 2002: 111–112.) Persoonakeskeinen kasvatus korostaa siis yksilöllisen oppimisen lisäksi sosiaalisten kykyjen kehittymistä sekä oppijan kykyä solidaarisuuteen ja yhteisölliseen sitoutumiseen. (Kurki 1991: 36, 41).

Persoonakeskeisessä kasvatuksessa oppija on ikäkauteensa sopivalla tavalla aktiivinen toimija omassa kasvussaan, ja kasvatustyöhön lähtökohtana on se yhteisö ja arki, jossa lapsi tai nuori elämäänsä elää. (Kurki 2002: 114.) Oppijalla tulisi olla opiskelussaan ja kasvatuksessaan laajat valinnan mahdollisuudet, jotta hän oppisi ottamaan vastuuta, hallitsemaan vapautta ja valitsemaan parhaat välineet ja tavat persoonallisen toimintansa ja kasvunsa edistämiseksi (Kurki 1991: 37).

3.3.2 Toimintatavat ja arviointi

Persoonakeskeisen pedagogiikan toteuttamisessa lähdetään ihmisen kasvun mahdollistavan ilmapiirin luomisesta, ja tärkeimpänä lähtökohtana on aina personalismin henki, jonka pohjalta didaktiikka ja työtavat voivat konkretisoitua (Kurki 1991: 44). Opettajan ja opiskelijoiden välisten suhteiden laatu on persoonakeskeisen pedagogiikan perusta, ja siihen kuuluvat olennaisina avoimuus, ymmärrys, kunnioitus ja hyväksyminen. Kilpailun, ymmärtämättömyyden ja vihamielisyyden ilmapiirissä persoonallista kehitystä ei voi saavuttaa. Kasvattajan tehtävää voidaan kuvailla sanoilla opas, ystävä, orientoija, helpottaja, neuvonantaja, elävöittäjä ja tutor, ja didaktiikka perustuu itsekasvatukseen, jota voidaan kutsua myös opiskelijan autodidaktiikaksi. Kurjen mukaan jokainen on tämän ajattelutavan perusteella oman oppimisensa agentti, eikä ihmisen tule olla mielipiteitä muodostaessaan riippuvainen muista. Opiskelijan on opittava ottamaan riskejä, ja asioita on ajateltava ja havainnoitava monista eri perspektiiveistä. Opiskelija on itse oppimisen lähde ja hänen tarpeensa ovat opetuksen perustana, mikä tarkoittaa sitä, että yhteiskunnan ja opettajan asettamat tavoitteet välittyvät toimintaan opiskelijan omien päämäärien kautta. (Kurki 1991: 45–46, Kurki 1993: 93.)

Perinteinen oppituntikeskeinen luokkaopetus ei tue persoonakeskeisen kasvatuksen tavoitteiden toteutumista, mutta soveltuvista opetustavoista ei voida myöskään tehdä tiukkaa listausta, koska on olennaista, että jokaisessa koulussa käytetään juuri sen tilanteisiin ja sen oppijoille sopivia persoonallistavia menetelmiä. Menetelmällisesti oppimisprosessin tulisi persoonakeskeisen näkemyksen mukaan sisältää kuusi osaa, jotka ovat 1. motivaatio, 2. yksilöllinen työ, 3. ryhmätyö, 4. opiskelijoiden kokoontuminen ajatusten ja oppimiskokemusten vaihtoon, 5. yhteinen kokoontuminen opettajan kanssa sekä 6. arviointi. (Kurki 1991: 46–47.) Ympäristön ja ilmapiirin tulisi ilman jäykkyyttä ja sanktioiden korostamista herättää opiskelijan mielenkiinto jatkuvaan edistykseen ja itsensä ylittämiseen (Kurki 1991: 48).

Käytännön metodien suunnittelun pohjana on aina opetussuunnitelma, mutta niiden tulisi aina tukea opiskelijan vapaata ja luovaa työskentelyä. Kurki listaa tutkimuksessaan (1991: 48–53) yleisimmin käytettyjä ja tärkeitä työtapoja, jotka ovat seuraavat:

1. Opiskelun ohjelmointi
2. Työohjeet
3. Työpajat
4. Ryhmäkokoontumiset
5. Yhteiset kokoontumiset keskusteluun
6. Kirjasto
7. Arviointi.

Opiskelun ohjelmoinnin vaiheessa laaditaan pitkän- ja lyhyen tähtäimen ohjelmat ja työsuunnitelmat, joissa esitetään opetettavat sisällöt yleensä pää- ja alakohtiin jaoteltuina. Laaja ohjelma esittää oppiaineen tavoitteet koko lukuvuonna ja lyhyempi suunnitelma kattaa yleensä esimerkiksi yhden opiskeluperiodin. Laajan suunnitelman ei ole tarkoitus olla opetus-suunnitelman referaatti, vaan se kertoo opettajalle ja opiskelijalle, miten työskentely etenee. Suunnitelmassa tuodaan ilmi muun muassa opintojakson tavoitteet sekä tuntisuunnitelmat ja -sisällöt. Siinä kerrotaan myös ne resurssit ja päämetodit, jotka parhaiten voisivat toimia oppimisessa. Suunnitelmassa kerrotaan myös mahdolliset tutkimusteemoihin tai opintokäynteihin liittyvät ehdotukset. Lyhyt suunnitelma on konkreettisempi ja yksityiskohtaisempi kuin edellä kuvattu laaja, ja siinä kuvataan tarkasti opintojakson teemat, alateemat, erityistavoitteet ja aktiviteetit, sekä annetaan työohjeita. Opettajan laatimien työohjeiden tarkoituksena on ohjata opiskelijaa työsuunnitelman toteuttamisessa, ja niissä voidaan esimerkiksi ehdottaa metodeja, esittää kysymyksiä ja antaa kirjallisuusviitteitä. Oppimisvaikeuksiin liittyviä neuvoja ja ohjeita voidaan myös liittää työohjeisiin, jos se on tarpeellista. Näiden opettajan laatimien suunnitelmien ja työohjeiden pohjalta opiskelija siis tekee oman henkilökohtaisen ja tarkan työsuunnitelmansa, jonka mukaan oppiminen toteutetaan. (Kurki 1991: 48–50; 2002: 110.)

Tässä tutkielmassa toteutettava materiaali voidaan nähdä kahdelle opintojaksolle tehtyinä lyhyen aikavälin suunnitelmina, joissa on lisäksi työohjeita. Mahdollisten kirjallisuusviitteiden ja lähteiden suositteluun jätetään opintojaksojen opettajalle, jotta oppimateriaali olisi laajasti sovellettavissa eri alojen opiskelijoille. Opettajat voivat tarvittaessa kysyä neuvoja tai ohjata opiskelijoita ottamaan yhteyttä kirjastoon ja ammattiaiaineiden opettajiin omaan alaan liittyvien lähteiden etsimisessä.

Persoonakeskeisen pedagogiikan mukaisessa työpajaopiskelussa oppijat työskentelevät luokassa itsenäisesti työohjeitten pohjalta, saavat itse valita työtapansa ja voivat opiskella yksin tai ryhmässä, mikä nähdään persoonakeskeisen kasvatuksen yhteisöllisestä näkökulmasta tärkeänä. Opettaja kiertelee työpajojen aikana luokassa ja antaa tarvittaessa konsulttiapua, mikä nähdään myös opettajalle hyvänä mahdollisuutena tutustua opiskelijoihin. (Kurki 2002: 110; 1991: 50–51.) Ryhmäkokoontumisissa opettaja kokoaa ryhmänsä opiskelijat keskustelemaan yhdessä opintojen etenemisestä, mahdollisista ongelmista ja tavoitteiden saavuttamisesta. Suulliset ja kirjalliset arvioinnit toteutetaan myös näiden ryhmätapaamisten aikana. Opettajan rooli on tapaamisissa tukeva ja orientoiva, koska tavoitteena on, että opiskelijat keksivät itse yhdessä muiden kanssa ratkaisut ongelmiin, joita he ovat kohdanneet. (Kurki 2002: 110.) Yhteisiin keskusteluihin kokoontumisissa on edellisiin ryhmäkokoontumisiin

verrattuna erilainen tunnelma, ja niitä pidetään harvemmin, yleensä työvaiheen tai jakson päättyessä. Niissä keskitytään jakamaan oppimiskokemuksia sekä vaihtamaan ideoita ja löydöksiä, joita opiskelun aikana on tehty. Opettaja on tapaamisissa sivustakatsojana, mutta voi kiinnittää opiskelijoiden lisähuomion esille nousseisiin erityisen kiinnostaviin asioihin. Nämä yhteiset keskustelut nähdään persoonakeskeisessä pedagogiikassa eräänlaisena transsendentaalina elementtinä, jonka avulla oppija saa mahdollisuuden ilmasta luovuuttaan ja persoonallisuuttaan. (Kurki 2002: 51–52.)

Ammatillisen koulutuksen yksilölliseen oppimissuunnitelmaan ja osaamisperusteisyyteen pohjautuvina opintoina suoritettavan opintojakson puitteissa ei välttämättä ole mahdollista järjestää ryhmätapaamisia tai yhteisiä keskusteluita, joissa opittua voisi jakaa muiden opiskelijoiden kanssa. Tämän vuoksi olennainen osa persoonakeskeisen kasvatuksen yhteisöllisyyteen liittyvistä periaatteista jäisi toteutumatta. Mikäli samoja sisältöjä harjoittelevia opiskelijoita on useita, olisi hyvä, jos heille olisi mahdollista järjestää esimerkiksi seminaaripäivä, jossa kaikki saisivat esitellä löydöksiään ja aiheista keskusteltaisiin yhdessä. Näissä tapaamisissa voisivat tulla hyvin ilmi erilaiset oppimisen tavat ja opintopolut, joita opiskelijat ovat löytäneet. Opettaja voisi samalla toteuttaa puheviestintään liittyvää arviointia. Mikäli opiskelija ei voi osallistua tällaiseen lähiopetukseen, on mietittävä, riittääkö opiskeltavien aiheiden liittyminen yhteisöihin ja niiden toimintaan tai tehtävien toteuttaminen työelämässä tuomaan tarpeeksi yhteiskuntaan ja muihin ihmisiin kytkeytyvää sisältöä opintojaksoon, jotta persoonakeskeisen pedagogiikan keskeisimmät periaatteet täytyisivät.

Kirjasto nähdään olennaisena instrumenttina itsenäistä opiskelua korostavassa pedagogiikassa. Perinteisesti persoonakeskeistä kasvatusta soveltavissa kouluissa jokaisella työpajalla on oma kirjastonsa, ja näiden lisäksi on kaikille yhteinen suuri kirjasto. Tutkiva asenne tietoon on oppimisen lähtökohtana. (Kurki 1991: 52.) Persoonakeskeisen kasvatuksen suomalainen uranuurtaja ja tutkija Kurki on tehnyt tutkimustaan aikana, jolloin tieto- ja viestintätekniikka ei ole ollut niin yleisesti kouluissa käytössä kuin nykyään. Tutkimuksen lähtökohdat ovat kuitenkin hyvin sovellettavissa nykyiseen internet-aikaan, koska tiedonhakuaidot ja lähteiden tarkastelu ovat edelleen yhtä tärkeitä, vaikka välineet ovat osittain muuttuneet ja kehittyneet. Kustantajan julkaisemaa painettua kirjaa arvostetaan edelleen luotettavana lähteenä, mutta jokaisella on myös jonkinlainen nopeasti käytettävä kirjasto mobiililaitteella tai tietokoneella, mikä helpottaa tiedonhakua mutta toisaalta vaatii taitoja käyttää tietoa lähdekriittisesti.

Arviointi on persoonakeskeisessä pedagogiikassa olennainen osa oppimista ja se toteutetaan yleensä monimuotoisesti erilaisina suullisina ja kirjallisina arviointeina sekä opiske-

lijan itsearviointina. (Kurki 1991: 52–53.) Arviointia käsitellään tarkemmin tämän tutkielman materiaalin näkökulmasta luvussa 5.2 *Ohjeita opettajalle*.

4 TEKSTI- JA VIESTINTÄTAIDOT

4.1 Tekstitaidot

Lukemisen ja kirjoittamisen taitojen tarkastelussa näkökulma on pitkällä aikavälillä laajentunut yksittäisten taitojen arvioinnista sosiaaliseen ja yhteisöllisyyttä korostavaan näkemykseen tekstitaitojen oppimisesta. Tekstitaidot liittyvät sosiaalisiin ja kulttuurisiin käytänteisiin, jotka vaihtelevat yhteisöstä, tilanteesta ja tekstilajista toiseen, ja ne vaikuttavat esimerkiksi siihen, millaisia tekstejä yhteisöissä arvostetaan, kirjoitetaan ja luetaan. Teksteihin ja niiden käyttöön liittyy siis lähes aina monenlaisia arvoja ja ideologioita, jotka vaikuttavat niiden käyttäjän identiteetin rakentumiseen esimerkiksi erilaisten lukija- ja kirjoittajanäkökulmien kautta. (Luukka ym. 2008: 19.) Ammatillisten tekstitaitojen näkökulmasta tekstien kirjoittamiseen ja lukemiseen voivat liittyä esimerkiksi ammatillisen identiteetin muodostuminen ja oman aseman määrittäminen työyhteisössä. Tekstit liittyvät yleensä kiinteästi työyhteisöön ja käytännön työtehtävien toteuttamiseen. Työyhteisön sosiaalisen ja ammatillisen kulttuurin luomisen ulottuvuuksien voidaan katsoa olevan vahvasti läsnä, kun työntekijä tuotoksillaan rakentaa uusia ja vahvistaa jo olemassa olevia käytänteitä ja samalla integroituu työyhteisöönsä ja ammattialansa tapoihin lukea, tuottaa ja käyttää tekstejä.

Tekstitaitojen oppimisessa on kyse teksteihin ja niiden käyttötapoihin sosiaalistumisesta, ja ne opitaan tavallisesti osana muuta toimintaa niissä sosiaalisissa yhteisöissä ja kaikenlaisissa tilanteissa, joissa ihminen on osallisena. (Luukka ym. 2008: 21–22.) Koulutuksessa on olennaista opettaa tekstien ja kielen analysointitaitoja ja saada opiskelija pohtimaan syvemmin, miksi ja miten tekstit ja kieli toimivat. Teksti- ja kielitietoisuuden lisääminen on siis tärkeää, ja näiden taitojen harjoitteluun opiskelija tarvitsee ohjausta, joka avaa silmät näkemään tekstien taakse. Tasa-arvon ja voimaantumisen näkökulmasta on tärkeää keskittyä erityisesti niihin tekstitaitoihin, joita opiskelija ei muuten arkielämässään opi. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta eniten valtaa on usein teksteillä, jotka ovat argumentatiivisia, pohdiskelevia ja faktoja sisältäviä. Niihin liittyviä taitoja on tärkeää opettaa kouluissa, jotta kaikki voisivat saada valmiudet toimia yhteiskunnan aktiivisina jäseninä. (Luukka 2004: 118.)

Sosio-konstruktivististen suuntausten mukaan kieliopin hallinta sekä lukemisen ja kirjoittamisen strategiat voidaan nähdä yhtenäisenä ilmiönä, joka liittyy merkitysten rakentamiseen ja niitä koskeviin käytänteisiin. Yksilö toimii tekstien tuottajana ja kuluttajana ja rakentaa näin käytänteitä, joilla luodaan merkityksiä. Tekstien lukeminen ja kirjoittaminen on siis

merkitysten rakentamista ja purkamista kielen avulla, ja niihin liittyvä toiminta voidaan nähdä kulttuurisena käytänteenä ja tapana osallistua yhteisöjen toimintaan. Kirjoitustaitoa ei voi siirtää kerran opittuna tilanteesta toiseen, vaan se on tekstilajin ja kontekstin mukaan muuntautuva taito, jossa erilaisten tekstilajien ymmärtäminen ja hallinta ovat olennaisia. Kun kirjoittamisen ja tekstilajien käytänteet muuttuvat, taidot muuttuvat niiden mukana. (Luukka 2004: 112–113.) Ammatillisen koulutuksen näkökulmasta käytänteiden muuttuminen liittyy ennen kaikkea työelämän muutoksiin ja esimerkiksi teknologian kehittymiseen, mikä muuttaa työyhteisöjen tekstejä ja niitä koskevia käytänteitä toisinaan nopeastikin. Nykyään ei siis voida ajatella, että opiskelija pärjäisi koko tulevan työuransa ajan muutamaa tekstilajeihin keskittyneiden taitojen avulla, vaan tarvitaan kokonaisvaltaisempaa näkemystä tekstien ja erilaisten tekstilajien toiminnasta. Teksteihin ja niiden toimintaan syvällisemmin pureutuva tieto ja sen soveltamisen taidot voivat auttaa tulevaa ammattilaista mahdollisissa muutoksissa, joita hän työssään kohtaa.

Oppiminen nähdään nykyään itseohjautuvana tiedon rakentamisena, eikä opiskelijaa enää pidetä tyhjänä astiana, joka täytetään valmiilla tiedolla. Opiskelija on itse aktiivinen toimija, joka ei siis ainoastaan omaksu ja toista olemassa olevaa tietoa vaan luo löytämänsä tiedon pohjalta jotakin omaa. Näkemys korostaa muun muassa monimuotoisten tekstien käsitteilyyn liittyviä taitoja sekä luovaa tiedon yhdistelemisen taitoa omissa teksteissä. Oma oppiminen ja osaaminen tuodaan näkyviin sellaisella tavalla, jossa valmiin tiedon toistaminen ja referointi eivät enää riitä. Tietoa pitää sen sijaan aidosti omaksua, ja se kulkee oppimisprosessissa opiskelijan omien ajatusten kautta. (Luukka 2004: 114.)

Luukan (2004: 117) mukaan suuri osa kirjoittamisesta on nykyään työtä, jossa samoja tekstejä kirjoitetaan ja kierrätetään uudelleen eri muodoissa. Kirjoittajan on tiedettävä, miten kirjoittaa samasta aiheesta erilaisissa konteksteissa ja erilaisille lukijoille. Esimerkiksi eri medioissa samoista aiheista voidaan kirjoittaa hyvin eri tavoin. Kirjoittajalla olisi näin ollen oltava tietoa kielen toiminnasta ja sen erilaisista vaihtoehdoista sekä tekstilajeihin liittyvää taitoa ja tietoa esimerkiksi siitä, mitkä ovat erilaisten tekstien tavat rakentaa merkityksiä. (Luukka 2004: 117.) Ammatillisen äidinkielenopetuksen näkökulmasta näin syvällisen kielitiedon ja taidon opettaminen kaikille olisi haaste, koska joillakin aloilla monilla opiskelijoilla on lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia, ja jo aivan perustaidoissa, kuten selkeän virkkeen muodostamisessa, voi olla paljon harjoiteltavaa. Oletettavasti ammatillisissa opinnoissa keskitytään kuitenkin opetussuunnitelmien mukaisesti työelämässä tarvittaviin taitoihin. Monilla nämä laajat tekstitaidot, joista voisi olla hyötyä esimerkiksi arjen luetunymmärtämisessä, jäävät siis todennäköisesti opinnoissa vähälle huomiolle.

Luukan (2004: 113) mukaan tulevaisuuden tekstitaitotarpeisiin vaikuttavat työelämään, ammatillisuuteen ja asiantuntijuuden määrittelyyn liittyvät muutokset. Teknologia on viime vuosina muuttanut paljon tekstiympäristöä ja siinä vaadittavia taitoja. Luukka toteaa, että usein näkökulma näihin muutoksiin on teknologialähtöinen, vaikka se olisi vain mahdollistanut uudenlaisen ympäristön, jossa ihmiset tekstien kanssa toimivat. Ihmiset voisikin Luukan mukaan teknologian sijaan huomioida jälleen olennaisimpina toimijoina ja keskittyä esimerkiksi siihen, miten uudet tekstiympäristöt vaikuttavat tekstien kanssa toimisen tapoihin ja millaisia taitoja niissä tarvitaan. (Luukka 2004: 113.) Pikaviestimet, sähköposti ja esimerkiksi virtuaalisten oppimisympäristöjen kirjoitetut ja visuaaliset tekstit ovat korvanneet aiemmin puhuttuja tekstejä, ja sitä kautta on syntynyt uudenlaisia tekstejä ja kirjoittamisen tapoja. Kirjoittamisen merkitys ja visuaaliset tekstit ovat lisääntyneet, ja useissa tapauksissa näin on käynyt puheen kustannuksella. Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että ryhmäkeskustelun taidot pitäisi nykyään hallita myös kirjoitetussa ympäristössä. Tämän tulisi näkyä selkeämmin myös opetuksessa. (Luukka 2004: 114–115.) Ammatillisessa koulutuksessa lähiopetusta on suuressa osassa opintoja vähennetty, ja entistä useammin oppiminen tapahtuu muilla tavoin kuin perinteisillä oppitunneilla. Opiskelijoiden valmiudet viestiä ja keskustella kirjallisesti erilaisissa ympäristöissä ovat siis merkityksellisiä niin opinnoissa kuin työelämässäkin. Esimerkiksi opintojen alussa olisi tärkeää löytää aikaa ja resursseja näiden taitojen kehittämiseen.

Nykyajan työelämässä yhdessä kirjoittamisen taidot ovat usein tärkeitä, ja kirjoittamisen sosiaalinen luonne tulee esiin. Voidaan tarvita esimerkiksi tietoa siitä, miten mukauttaa oma kirjoitus muiden kirjoittajien tekstiin ja sen tyyliin. Ryhmätyössä palautteen antamisen taidot sekä omista taidoista, vahvuuksista ja kehityskohteista tiedostuminen ovat olennaisia, ja niitä tulisi harjoitella jatkuvasti. (Luukka 2004: 117.) Ammatillisen koulutuksen uudistukset korostavat yksilöllisiä opintopolkuja, mikä voi osaltaan hankaloittaa erilaisten ryhmätehtävien toteuttamista, kun opiskelijat suorittavat opintoja henkilökohtaisten suunnitelmiansa mukaan. Toisaalta kirjalliset keskustelun taidot voivat kehittyä, jos opintoja suoritetaan esimerkiksi oppimisalustoilla ja viestinnässä käytetään opettajan kanssa vaikkapa sähköpostia tai muuta sähköistä viestipalvelua.

Teknologia on vaikuttanut selvästi tekstien rakenteeseen. Luukan (2004: 115) mukaan teksti ei välttämättä ole enää selkeä lineaarinen kokonaisuus vaan sekä kirjoittaja että lukija voivat luoda ja lukea tekstiä monella tavalla. Rakenteeltaan tekstit, jotka eivät noudata tavanomaista juonellista tai lineaarista muotoa, edellyttävät lukijalta erilaisia tekstitaitoja kuin perinteiset tekstit. Kuva, liike ja ääni vaikuttavat myös olennaisesti tekstien muotoon, ja kuvasta

on tullut entistä useammin itsenäinen ja tietoa välittävä osa tekstiä. (Luukka 2004: 115-116.) Monilla aloilla, joille opiskelijat ammatillisessa koulutuksessa erikoistuvat, tarvitaan monipuolista kuvanlukutaitoa jatkuvasti, ja eri ammattialoilla käytettävät tekstit, kuten kaaviot, piirustukset ja erilaiset lomakkeet, voivat lähtökohtaisesti poiketa paljon arjen tavallisista teksteistä. Tämä vaatii opettajalta työelämäntuntemusta ja sitä, että opetussisällöissä osataan ottaa huomioon juuri ne tarpeet, joita opiskelijoilla tekstitaidoissa kullakin alalla on.

Työelämässä tarvittavien taitojen näkökulmasta katsottuna tärkeitä keskittymisen kohteita opinnoissa ovat kielen perusteiden ja kirjoitustaitojen opiskelu. Kielen perusteisiin voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi kieliopin ja kielenhuollon opiskelua ja kirjoitustaitoihin yleisesti kirjoittamisen taitojen vahvistamista. Näiden lisäksi koulutuksessa tarvitaan kielenopiskelua, joka ottaa huomioon ammattialan ja sen erityisvaatimukset. (Sajavaara & Salo 2007: 243.) Äidinkielen opetuksessa painottuvat nykyään tekstitaidot ja kielen monipuolinen ymmärtäminen. Opetuksessa tärkeimmäksi on entisen kirjakielen järjestelmän sijaan tullut laajemmin kielen eri muotojen hahmottaminen (Hiidenmaa 2007: 439). Tämä herättää pohdintoja siitä, mikä ammattiopinnoissa on olennaisinta äidinkielen taitoa. Työelämän kannalta olisi hyvä, että kielioppi ja kielenhuollon perusnormit hallittaisiin, mutta monien taitotaso ei siihen riitä, joten on mietittävä, mikä on riittävä äidinkielen taito ja millaisella osaamisella pärjää työssä ja elämässä yleensä. Ammattialan osaamistarpeet ja opiskelijan omat tavoitteet voivat ohjata opettajaa näissä valinnoissa.

Ammatillisessa äidinkielessä kieli- ja tekstitaidot määritellään laajasti ja kieli nähdään merkityksiä rakentavana ilmiönä ja välineenä, jonka avulla toimitaan ja tehdään erilaisia tekoja. Ammatillisissa tekstitaidoissa korostuu tekstien sosiaalinen, yhteisöllinen ja kulttuurinen luonne, jossa tekstien välityksellä osallistutaan yhteisöjen toimintaan. Yhteisöllisten tekstikäytänteiden hallinta on näin ollen tärkeä ammatillisen äidinkielen opetuksen tavoite. Ammatillisiin teksteihin liittyvät aina muun muassa erilaiset tilanteet, kirjoittajat, vastaanottajat, tavoitteet ja toiset tekstit, koska työpaikat ovat toimintaympäristöinä usein monipuolisia ja käytännönläheisiä. Äidinkielen opinnoissa ammattiin opiskeleva oppii kielen avulla ammattialaan integroiduissa harjoituksissa omalla alallaan tärkeitä taitoja. Oppimisen kohteena ei tällöin ole vain kieli itsessään, ja sen vuoksi näissä tilanteissa kokonaisvaltainen näkemys kielestä muodon ja merkityksen yhdistelmänä korostuu käytännössä. (Takala & Tarkoma 2014: 37.)

Ammatillisiin teksteihin kuuluu ammattialasta riippuen kymmeniä erilaisia kirjallisia ja suullisia tekstilajeja. Niitä ovat esimerkiksi työelämään liittyvät muistiot, hakemukset, rek-lamaatiot, työmaaraaportit, asukastiedotteet sekä erilaiset suulliset selostukset ja esitykset. Opintoihin liittyviä tekstilajeja voivat olla esimerkiksi oppimispäiväkirjat ja muut osaamisen

näyttämiseen liittyvät kirjalliset ja suulliset tekstit. (Takala & Tarkoma 2014: 37.) On olennaista, että opiskelija saa oppia omaan ammattialaansa liittyvien tekstien ja konventioiden kautta ja opiskelu integroidaan mahdollisuuksien mukaan ammattiopintojen sisältöihin, mikä edellyttää opettajalta työelämäntuntemusta ja yhteistyötä muiden opettajien ja mahdollisesti työelämän edustajien kanssa.

Ammattiopiston äidinkielen opinnoissa kirjallisuuden ja taiteen käsittely voi olla vähäistä, koska muuta opittavaa on paljon ja työelämässä tarvittavat konkreettiset taidot voidaan nähdä tärkeämpinä. Kirjallisuutta ja kuvallisuutta ei kuitenkaan saisi unohtaa, koska taiteen merkitys ihmiseksi kasvamisessa on olennaista. Wilenius (1987: 37) perustelee taidekasvatuksen merkitystä sillä, että rikasta todellisuuden kokemista tarvitaan kaikessa toiminnassa, joka ei tapahdu ennalta laadittujen määritelmien mukaan. Tällä hän viittaa etenkin nykyajan työ- ja yhteiskuntaelämään, jossa toiminnan tilanteet muuttuvat jatkuvasti. Taidekasvatuksen puute ei siis vaikuta vain kulttuurisen taiteenharrastamisen vähenemiseen, vaan siitä seuraa puutteellinen suhde todellisuuteen, jonka Wilenius kuvailee toisin sanoen olevan kaikessa inhimillisessä toiminnassa tarvittavan välittömän kokemuksen ja hahmottamisen taitojen heikkenemistä. (Wilenius 1987: 37–38.) Visuaalisuus on olennaisessa osassa monilla eri ammattialoilla, kuten parturi-kampaajilla, vaattureilla ja media-aloilla, ja kulttuuria voidaan hyödyntää laajasti esimerkiksi sosiaalialalla. Näiden taitojen sisällyttäminen myös äidinkielen opintoihin esimerkiksi kuvallisuuden ja kirjallisuuden kautta voi tuoda tärkeitä työvälineitä myös oman ammattitaidon rikastuttamiseen.

4.2 Viestintä- ja vuorovaikutustaidot

Viestintätaitojen määrittelyssä korostuu vuorovaikutus ja osapuolten yhteisvastuullinen toiminta, jossa jaetaan, vaihdetaan ja luodaan merkityksiä, esimerkiksi ideoita, käsityksiä, tunteita ja mielipiteitä. Kostiaisen mukaan viestinnän voidaan katsoa olevan kasvokkain tai teknologian avulla tapahtuva prosessi, jossa yhteisesti muokataan ja säädellään sosiaalista todellisuutta. Viestintätaitoihin kuuluvat niin puhuttu kuin kirjoitettukin viestintä. Kostiainen (2003: 10) katsoo, että viestintäosaaminen on sellainen yksilön ammattiosaamisen ulottuvuus, joka määrittelee ammattilaisen viestinnällistä toimintakykyä ja jonka avulla yksilö toimii erilaisissa työelämän tilanteissa. Näin ollen ei voida ajatella, että viestintäosaaminen olisi ainoastaan yksi ammattiosaamisen osa tai erityisalue, vaan sen merkitys tulisi hahmottaa laajemmin. (Kostiainen 2003: 10.)

Ammatillisessa koulutuksessa tutkinnon yhteisten osien viestintä- ja vuorovaikutustaitojen opetus kuuluu vuoden 2016 opetussuunnitelmassa äidinkielen osa-alueeseen. Opinnoissa korostetaan joustavien ja tilanteisiin sopivien vuorovaikutustaitojen hallintaa sekä ryhmän jäsenenä toimimista. Keskustelutaidot, tarkoituksenmukainen ja vakuuttava argumentointi sekä sanattoman viestinnän merkityksen tiedostaminen ja havainnointi ovat myös tärkeitä taitoja. (Takala & Tarkoma 2014: 65.) Tulevaisuudessa opintojen sisältöä ja tarvittavia taitoja tarkastellaan entistä enemmän yksilön omien tarpeiden näkökulmasta, ja opetusta on tarkoitus suunnitella työelämässä olennaisten taitojen pohjalta ja osaamisperusteisesti.

Vuorovaikutus- ja viestintätaitoja tarvitaan enenevässä määrin yhä useammilla aloilla. Kielitaito on nykyisenä vapaan liikkuvuuden ja markkinatalouden aikana tärkeää myös sellaisilla aloilla, joilla kansainvälistymistä ei ole ennen tarvinnut ajatella. (Sajavaara & Salo 2007: 233–234). Työpaikat ovat maahanmuuton, työvoiman liikkuvuuden ja yritysten kansainvälistymisen vuoksi entistä monikulttuurisempia, mikä edellyttää työntekijöiltä myös erilaisten kulttuurien tuntemusta ja monipuolisia vuorovaikutustaitoja. Viestintätaitoja pidetään olennaisena osana ammatillista kompetenssia. Laajasti käsitettynä viestintätaitoon voidaan nähdä sisältyvän perustaitojen lisäksi esimerkiksi luottamuksen luomisen ja syvällisen vuorovaikutuksen kyvyt sekä pitkäjänteisen yhteistyön kehittämisen taidot, joita tarvitaan esimerkiksi yritysten välisessä viestinnässä sekä asiakassuhteiden ylläpitämisessä. (Sajavaara & Salo 2007: 235, 238.) Äidinkielen osa-alueen sisällöistä työelämän tehtävissä korostuvat tärkeinä yleensä muun muassa puheviestintätaidot sekä vuorovaikutus- ja neuvottelutaitojen osaaminen (Sajavaara & Salo 2007: 243).

Kostiainen (2003: 16) mukaan ammattia ja sen vaatimuksia tulisi tarkastella entistä laajemmin työntekijän ammattikäsitteen ja ammatti-identiteetin lähtökohdista, kun opetusta ryhdytään suunnittelemaan. Työntekijän oma näkökulma ja tapa jäsentää ammattiaan ja ammattiosaamistaan on tärkeä ja se tulisi huomioida. (Kostiainen 2003:16.) Viestinnän oppimisessa olisi kiinnitettävä enemmän huomiota ilmeisten ja yksittäisten viestintätilanteiden ja tehtävien sijaan metatason viestintäosaamiseen, jossa viestintää tarkastellaan merkitysten muodostajana ja osaamisen resurssina. Käytännön pintatasoon keskittyvä opetus voi jättää opiskelijan käsityksen ammatillisesta viestintäosaamisesta vain konkreettisten toimintojen tasolle, eikä syvempää ymmärrystä viestinnän merkityksestä välttämättä synny. Kostiainen (2003: 249) jättää kuitenkin pohdittavaksi kysymyksen siitä, mille tasolle ammatillisessa koulutuksessa viestintäosaamisen tavoitteita olisi tarkoituksenmukaista asettaa ja mille tasolle koulutuksessa voidaan todella yltyä. (Kostiainen 2003: 248–249.) Vaikuttaa siltä, että suunnitelmissa, kuten ammatillisen koulutuksen reformissa, tavoitteet ja oletukset opiskelijoiden

kyvykkyydestä ovat korkealla, mutta käytännössä tilanne voi olla monien kohdalla hankala, eivätkä valmiudet riitä esimerkiksi itsenäiseen opiskeluun. Koulutuksen yleiset tavoitteet on tärkeää määritellä, mutta myös yksilön omat henkilökohtaiset saavutettavissa olevat oppimistavoitteet tulisi huomioida käytännön tasolla opintojen suunnittelussa.

Eri ammattialojen viestinnälliset erityistarpeet tulisi huomioida koulutuksessa, mikä ihanteellisessa tapauksessa toteutuessaan edellyttää sitä, että viestinnän opettajilla tulisi olla selkeä näkemys siitä, mitä taitoja eri alojen ammattilaiset työtehtävissään tarvitsevat ja millaisessa työympäristössä viestintätaitoja sovelletaan käytäntöön. Ammatillisen koulutuksen pysyminen työelämän vaatimusten ja tarpeiden mukaisena vaatii opettajilta jatkuvaa osaamisen kehittämistä, oman ammattitaidon hallintaa ja työelämän tuntemuksen päivittämistä. (Kostiainen 2003: 15–16.) Ammatillisen koulutuksen uudistukset edellyttävät opettajalta entistä enemmän yhteistyötä muiden opettajien ja työelämän edustajien kanssa, mikä edistää oletettavasti myös äidinkielen opettajan työelämäntuntemusta, jos siihen vain varataan riittävästi resursseja.

Viestinnän opetuksessa on olennaista ohjata opiskelijaa tarkoituksenmukaiseen viestintäkäyttäytymiseen, joka vaihtelee tilanteen mukaan. Olemassa oleviin käytänteisiin sopeuttaminen ei ole tarkoituksenmukaista, koska intersubjektiveiset viestintätilanteet ovat aina muuttuvia. Niissä tarvitaan erityisesti herkkyyttä havaita ympäristön reaktioita sekä taitoa näiden havaintojen tulkintaan. (Kostiainen 2003: 214.) Vuonna 2016 voimaan tullessa opetussuunnitelmassa tutkintojen yhteisten opintojen äidinkielen pakolliset osaamistavoitteet (5 osp) kuuluvat viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen kokonaisuuteen (11 osp), ja niissä painotetaan viestintätaitojen osalta muun muassa joustavaa, aktiivista ja asiakaslähtöistä toimintaa vuorovaikutustilanteissa. Myös keskustelutaidot, argumentointi, vastuu vuorovaikutustilanteiden viestintäilmapiiiristä sekä esitysten pitäminen alan edellyttämällä tavalla nostetaan tärkeiksi taidoiksi. (Opetushallitus 2016: 64–65.) Tulevaisuudessa opetussuunnitelmat muuttuvat, mutta oletettavasti viestintätaidot säilyvät niissä edelleen jossakin muodossa, jossa todennäköisesti huomioidaan erityisesti työelämän ja yksilön osaamistarpeet.

Kostiainen (2003: 243) mukaan opiskelijoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen perustuvia opetusmenetelmiä tulisi hyödyntää tehokkaammin viestinnän opetuksessa, koska vuorovaikutukseen perustuva oppiminen mahdollistaa myös ammatillisen identiteetin kehittymisen. Esimerkiksi ammattilaisen roolin omaksuminen viestintätilanteissa vaatii aikaa ja harjaantumista ammattiin opiskelevilta nuorilta, mutta sitä voidaan harjoitella vaikkapa erilaisten asiakaspalvelutilanteiden avulla (Takala & Tarkoma 2014: 65). Ammatillisen reformin myötä opinnot siirtyvät yhä laajemmin työelämässä suoritettaviksi, mikä todennäköisesti tukee am-

mattilaisen roolin omaksumista jo opiskeluaikana, koska erilaisia viestintätilanteita päästään harjoittelemaan ja toteuttamaan käytännössä jo varhaisessa vaiheessa. Voidaan pohtia, riittääkö tämä kompensoimaan mahdollista lähiopetuksen vähenemistä ja oppimisympäristöjen siirtymistä kasvokkain toteutettavista vuorovaikutustilanteista yhä laajemmin itsenäiseen ja verkkoympäristössä tapahtuvaan opiskeluun.

Viestinnän opetuksen kytkeytyminen omaan ammattialaan ja työelämän aitoihin tilanteisiin lisää opiskelijoiden motivaatiota. Oman opetuksen suunnittelu ja itse tekeminen on myös havaittu opiskelijoita motivoivaksi. Jo oppimisprosessin tulisi siis olla motivoiva, ja opiskeltava asia tulisi kokea merkitykselliseksi omien toiveiden valossa nykyhetkessä ja tulevaisuudessa. (Kostiainen 2003: 243–244.) Viestintä ympäröi ihmisiä kaikkialla, ja sen vuoksi siihen suhtaudutaan usein itsestänselvyytenä. Työelämän haasteelliset ja muuttuvat ympäristöt tarjoavat kuitenkin paljon mahdollisuuksia ammatillisen viestinnän koulutuksen soveltamiseen ja motivoivien oppimisympäristöjen löytämiseen. (Kostiainen 2003: 245.) Ammatillisen koulutuksen uudistukset voivat parhaassa tapauksessa parantaa näitä mahdollisuuksia entisestään myös käytännössä, kun oppimista on tarkoitus siirtää yhä enemmän työpaikoille.

Koska nykyajan työelämä muuttuu jatkuvasti ja ammattien työkuvat ovat vaihtelevia, työntekijöiltä ja heidän ammattiosaamiseltaan vaaditaan entistä enemmän joustavuutta ja mukautumista monenlaisiin muutoksiin. Ammattien ja niiden sisältöjen muuttuessa työntekijät tarvitsevat yleisiä ja tilanteesta toiseen siirrettävissä olevia valmiuksia, jotka tuovat ammatti-pätevyyteen joustavuutta, joka helpottaa mukautumista vaihtelevissa työtilanteissa. (Kostiainen 2003: 148.) Väitöskirjassaan Kostiainen (2003: 250) nostaa esille ajatuksen siitä, miten jatkuvien muutosten keskellä oleva työelämä ei välttämättä osakaan vaatia koulutukselta niitä asioita, jotka ovat tärkeimpiä. Koulutuksen suunnittelijat, opettajat ja tutkijat voisivat siis suhtautua kriittisesti niihin määritelmiin, joita työelämä tärkeästä viestintäosaamisesta antaa. Viestintäkoulutuksella on mahdollisuus tuottaa myös sellaista osaamista, jota työelämässä ei vielä osata vaatia, mutta joka synnyttää tarpeen sen hyödyntämiseen. (Kostiainen 2003: 250.)

4.3 Kielenhuolto ja oikeakielisyys

Luku- ja kirjoitustaitoa alettiin arvostaa, kun lukutaito liitettiin aikanaan Suomessa ripillepääsyyn ja naimisiinmenoon. Nykyäänkin elämä ja työllistyminen voivat vaikeutua, jos lukutaito on huono, eivätkä kyvyt riitä erilaisten viestien käsittelyyn. Yhteiskunnan toiminnot pohjautuvat lukutaitoon, kirjoitettuun tekstiin ja koulutukseen, mikä lisää jatkuvasti lukutaitovaa-

timuksia. (Hiidenmaa 2003: 237.) Puutteellinen kirjoitustaito vaikeuttaa jokapäiväistä viestintää ja voi hankaloittaa esimerkiksi työnhaussa, kun hakemuksen kirjoittaminen ei onnistu. Moniin lomakkeisiin vaaditaan erilaisia kirjallisia selityksiä ja kirjoitustaitoa tarvitaan esimerkiksi raportointiin myös sellaisilla ammattialoilla, jotka muuten ovat keskittyneet käden-taitoihin ja käytännön töihin. Nykytilanteessa, kun esimerkiksi ammattikoulutuksesta vähennetään opetusta, opettajia ja muita resursseja, kirjoittamisen ongelmat voivat lisääntyä. Voidaankin pohtia, tuovatko koulutussäästöt mahdollisesti lisäkustannuksia sen vuoksi, että yhteiskunnassa pärjääminen ja työllistyminen vaikeutuvat kirjoitustaidon puutteiden vuoksi.

Oppikirjatekstit ovat aiemmin perustuneet niukkoihin fakталuetteloihin, mikä on ollut seurausta valmiin tiedon siirtoon perustuvasta oppimiskäsityksestä. Nykyään oppiminen nähdään prosessina, jossa oppija rakentaa tietoa itse materiaalin pohjalta, ja oppikirjaan voi yhden konkreettisen kirjan sijaan kuulua monenlaista eri muodoissa olevaa materiaalia. (Hiidenmaa 2003: 219.) Käsitys tiedosta on länsimaissa muuttunut, kun lähes kaikki tarvittava löytyy internetistä ja se on usein vapaasti käytettävissä. Tiedon tuottaja ei enää ole ehdoton auktoriteetti, ja näkemys siitä, kenellä on valta tuottaa ja käyttää tietoa on laajentunut huomattavasti kuluneina vuosikymmeninä. Ennen opetusta passiivisesti vastaanottavista oppilaista on nyt tullut myös tiedon tuottajia, ja kun tietoa tuottavat oppijat itse, heillä täytyy olla tarvittavat taidot sen käsittelyyn ja esimerkiksi kirjoittamiseen. Kielenhuollon näkökulmasta tämä voi tarkoittaa muun muassa sitä, että yhä useampia tekstejä käytetään ja julkaistaan ennen niiden tarkistamista tai kielenhuoltoa. Tekstien kielellisestä tasosta voidaan olla huolissaan, mutta toisaalta kirjoittaminen ja lukeminen yleensä kehittävät kielitajua ja osaamista, joten pitkällä aikavälillä voitaisiin optimistisesti ajatella, että tämä kompensatio mahdollisesti paikkaisi pahimmat puutteet kielen normien hallinnassa. Ihanteellista olisi, että kielenhuollosta voisi tulla luonteva osa kirjoittamisprosessia, kuten se jo monilla kirjallisilla ammattialoilla on.

Kielenhuollon tehtävänä on kuvata ne kieltä ohjaavat normit, eli säännöt ja yleiset toimintatavat, joita puhujat käyttävät apuna, kun he ohjaavat oman kielensä käyttöä. Kielessä on useita rinnakkaisia ja päällekkäisiä normijärjestelmiä, eikä käytössä näin ollen ole vain yhtä kielen selitysmallia. Kielenhuollon tulee tunnistaa tämä käyttötapojen moninaisuus ja selittää ja tulkita sitä. (Hiidenmaa 2003: 295.) Kielenpuhujat ja kirjoittajat tekevät päivittäin monia kielellisiä valintoja ja heillä on käytössään monia normeja, joita he osaavat ehkä soveltaa, mutta eivät usein ole niistä tietoisia. Kielen asiantuntijat ja opettajat voivat tehdä niitä näkyviksi ja avata näin esimerkiksi uusia näkökulmia kieleen sekä kehittää kielenkäyttäjien kielellisiä metatietoja, millä voi olla myönteinen vaikutus myös kielen puhujan kokemukseen kielen omistajuudesta ja hallinnasta.

Kieleen liittyy monenlaisia normeja, joista osa on luonnollisia, osa opittuja ja osa niin sanottuja sosiaalisia normeja, tottumuksia ja käytäntöjä. Opitut normit voivat ajan kuluessa luonnollistua. Luonnollisten normien muodostamassa kielessä on yleensä suuri variaatio, koska vaihtoehtoja on runsaasti, esimerkiksi sanajärjestykseen tai aikamuotoihin liittyvissä valinnoissa. (Hiidenmaa 2003: 295.) Normatiivisuus kuuluu kielen olemukseen. Kielenkäyttö on jatkuvaa kielen määrittämistä, ja kieltä käyttävät kommentoivatkin kieltä tiedostamattomasti aina, kun he valitsevat kielen muotoja ja tulkitsevat toisten käyttämää kieltä. (Hiidenmaa 2003: 296.) Näin ollen jokainen kielenkäyttäjä on tavallaan mukana kielen kehittämisessä ja vaikuttaa valinnoillaan myös normeihin. Tämä olisi hyvä tuoda esille myös koulutuksessa.

Hiidenmaan mukaan (2003: 301–302) kielenhuollon sijaan voitaisiin puhua monesta erillisestä kieleen liittyvästä toiminnasta, joita ovat kirjakielen kuvaus, hyvien tekstien edistäminen, kielten ja tekstien tarkastelu ja niihin liittyvien kokemusten ja mieltymysten kuvaaminen sekä kielipolitiikka. Kirjakielen jatkuvasti uudistettava ja tarkennettava kuvaaminen on tärkeää, jotta sen asema ja muutokset tulevat esiin. Kieliopin tehtävänä on kuvata kieltä ja kielenkäyttöä, eikä erityisesti pyrkiä muutokseen tai muutoksen estämiseen. Oikeinkirjoitusta on sen sijaan luotava, koska se perustuu tietoihin sopimuksiin, joita on uudistettava, kun esimerkiksi kielen käyttöympäristö ja teknologia muuttuvat muun muassa uuden painotekniikan ja kansainvälistymisen myötä. (Hiidenmaa 2003: 301–302.) Monilla ammattialoilla esimerkiksi sanasto voi olla vierasperäistä ja jatkuvasti uudistuvaa, mikä on huomioitava myös äidinkielen opetuksessa, jotta opiskelijat osaisivat taivuttaa sanat oikein suomenkielisessä tekstissä ja käyttää suositusten mukaisia kirjoitusasuja.

Instrumentalistisen kielenhuollon näkökulman mukaan kielen tulisi täyttää tehtävänsä mahdollisimman täydellisesti, täsmällisesti ja käyttäjänsä energiaa säästämällä. Kielen pitäisi välineenä olla yksinkertaisesti käytettävä ja sen käyttötekniikan tulisi olla vaivattomasti ja nopeasti opittavissa. Tarkoituksenmukaisuusperiaatteessa on pidetty tärkeänä erityisesti fyysisen ja psyykkisen voiman säästämistä. Kielijärjestelmän kehittämisessä sekä yksittäisten ilmaisujen arvioimisessa onkin pyritty käyttämään ilmaisun taloudellisuutta, moni-ilmeistä tehokkuutta ja helppoa ymmärrettävyyttä korostavaa periaatetta. (Sajavaara 2000: 91.) Niukuus katsotaan instrumentalistisesta näkökulmasta yleensä hyveeksi, mutta merkkien tai kielellisten yksiköiden vähyys ei kuitenkaan saisi heikentää ilmaisun selkeyttä (Sajavaara 2000: 95). Tehokkuus on nykyään arvostettua niin työelämässä kuin kielessäkin, mutta monet pyrkivät siitä huolimatta kielelliseen vaikuttavuuteen käyttämällä erilaisia kapulakielisiä rakenteita ja muoti-ilmauksia. Tämä viittaa siihen, että kielenkäyttäjien mielikuviin on jostakin tullut ajatus siitä, että pätevä kielen tulisi olla monimutkaista ja rakenteeltaan kiemurtelevaa,

vaikka se lähes poikkeuksetta heikentää tekstien ymmärrettävyyttä ja luettavuutta. Vaikuttaa siltä, että instrumentalistisen näkökulman ihanteita ei vielä ole laajalti sisäistetty eikä yksinkertaista ja selkeää kieltä arvosteta tarpeeksi. Nopea ja jatkuva sähköinen viestintä vaatii napakkuutta ja selkeyttä, jota olisi hyvä opettaa myös ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeleville.

Hiidenmaa ehdottaa (2003: 282), että irrallisten ohjeluelteloiden sijaan voitaisiin opettaa käyttämään esimerkiksi sanakirjoja. Lukeminen, kirjoittaminen ja kielestä keskusteleminen ovat myös hyviä tapoja oppia kielestä. Sääntöjen opetteluun sijaan aikaa voitaisiin käyttää kielen muotojen kuvaukseen, kielen periaatteiden ymmärtämisen opetteluun sekä kielitajun harjaannuttamiseen. (Hiidenmaa 2003: 282.) Näin kielenkäyttäjälle voisi kehittyä monipuolinen ja tiedostavaan näkökulmaan perustuva kielen työkalupakki, jonka avulla hän pystyisi ratkaisemaan myös sellaisia kielenhuoltoon liittyviä ongelmia, joihin ei ole ennen törmännyt tai joihin ei tiedä sääntöä. Luukan (2004: 117) mukaan kirjoittajan on nykyään tunnettava monenlaisia tekstilajeja ja niiden tapoja tuottaa merkityksiä. Tähän tarvitaan kielen merkityssysteemin tuntemusta, johon liittyy merkityksistä ja kielen tehtävistä lähtevä kielioppi. Kirjoittamisen lisäksi kuvan kieliopin hallinta ja se, miten teksti ja kuva yhdessä rakentavat merkityksiä, ovat olennaisia taitoja nykyajan tekstimaailmassa. (Luukka 2004: 117.) Monissa ammateissa työskentelevät lukevat, käyttävät ja tulkitsevat päivittäin monenlaisia kuvia, esimerkiksi kaavoja, rakennekuvia, valokuvia ja piirustuksia, ja sen vuoksi kuviin liittyvät taidot ovat olennaisia myös koulutuksessa.

Kirjallisen kielen kuvauksessa tulisi Hiidenmaan mukaan käyttää aineistoina monenlaisia tekstejä, ei siis ainoastaan nykykielenhuollon laajasti käyttämää lehtien ja tietokirjojen kieltä. Mukaan olisi hyvä saada myös sellaisia tekstejä, joita ei ole huollettu ja editoitu suurten lehtitalojen ja kustantamojen linjausten mukaisesti. Näin käsitys standardikielen asemassa olevan kielen variaatioista voisi monipuolistua ja rikastua. 6 miljoonan suomen kielen käyttäjän joukkoon mahtuu kuitenkin paljon erilaisia kielimuotoja, tilanteista ja alueellista vaihtelua sekä suuri määrä variaatiota, koska jokaisen kielitaju on hieman erilainen. (Hiidenmaa 2003: 281.) Variaatio ja muutos ovat nykyään yhä keskeisempiä, ja sen vuoksi opetuksessa ja kielenhuollossa ei pitäisi keskittyä ainoastaan kirjakielisiin teksteihin vaan niiden sijaan olisi kuvattava myös kirjakielen käytön rajoja ja niiden muutoksia (Hiidenmaa 2003: 288–289). Takalan mukaan kielioppi ja harjoiteltava asia tulisi kytkeä integroidusti esimerkiksi kirjoitus-tehtäviin, jotta se saisi merkityksen opiskelijan omassa tuottamisessa. Pelkät säännöt jäävät irrallisiksi, joten niitä tulisi päästä soveltamaan pian käytäntöön. (Takala 2006: 26.)

Teknologia muuttaa lukemisen ja kirjoittamisen muotoja, ja kielenhuollon tehtäväksi tulee entistä vahvemmin kielenkäyttäjien tietoinen ohjaaminen kriittiseen ajatteluun ja kielen

moninaisuuden ymmärtämiseen (Sajavaara 2000: 89). Kielenhuollon tulevaisuus näyttää monimuotoiselta ja yhteiskunnallisesti merkittävältä, koska kriittisen ajattelun ja syvän kielellisen ymmärryksen voidaan nähdä olevan yhteydessä kansalliseen sivistykseen ja lukutaitoon, jotka ovat merkittäviä nykyisessä vahvasti kirjallisessa kulttuurissa. Tasa-arvoajattelun ja koulutuksen myötä ennen elitistisenä taitona nähty hyvä julkisen kielen käyttö on muuttunut vaatimukseksi, jonka mukaan kaikilla on oltava mahdollisuus päästä kirjallisen kulttuurin kuluttajiksi ja tuottajiksi. (Sajavaara 2000: 89.)

Kielenhuollon yhteiskunnallisena tavoitteena tulisi olla tasa-arvoisuus ja se, että kaikilla kielenkäyttäjillä olisi samat mahdollisuudet toimia. Tämän vuoksi esimerkiksi erikoiskielen ja yleiskielen erot eivät saisi kasvaa liian suuriksi, eikä julkisissa tehtävissä ja hallinnossa käytettävän kielen ole hyvä eriytyä muusta kielenkäytöstä. Hiidenmaan (2003: 297) näkemyksen mukaan on kaikkien oikeus olla mukana määrittämässä, millaista suomen kirjakieli on. Koulutuksessa kirjakielen hallinnan oppiminen voidaan nähdä kaikkien oikeudeksi, jonka on tasa-arvon vuoksi toteuduttava. (Hiidenmaa 2003: 296–297.)

Suomalainen peruskoulu mahdollistaa teoriassa sen, että kaikilla voi olla samat mahdollisuudet toimia yhteiskunnan jäsenenä kirjallisessa kulttuurissa. Ketään ei estetä saavuttamasta hyviä kielellisiä taitoja, eikä esimerkiksi kielenhuoltoon liittyviä tietoja salailla eliitin erikoistaitojen suojelemiseksi. Käytännössä erot esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidossa ovat kuitenkin yksilöiden välillä hyvin suuria, eivätkä kaikkien taidot riitä vaativien yhteiskunnan toimintaan liittyvien asioiden hoitamiseen esimerkiksi lukihäiriöiden vuoksi. Tämä haastaa kielen ammattilaiset ja opettajat pohtimaan sellaisia keinoja ja opetustapoja, joiden avulla heikoimmatkin oppilaat voisivat omaksua kielenhuollon tavoitteiksi määritellyjä taitoja. Olisi hyvä muistaa, että kirjoitustaitoja ei voi ammattiopistossakaan jättää peruskouluopetuksen varaan vaan opetuksen saaminen olisi mahdollistettava sitä tarvitseville myös toisen asteen koulutuksessa.

Hiidenmaa (2003: 297) erottaa kielestä puhuessaan tiedon ja tietoisuuden. Tietoisuus on vastuullisen ihmisen ymmärrystä omasta toiminnastaan eli kielestä puhuttaessa siitä, mikä hänen kielenkäyttöään kulloinkin ohjaa ja millaisena hän käsittää kielen. Tämän tietoisuuden syntymiseen tarvitaan varsinaista tietoa kielestä, esimerkiksi sen osista, rakenteesta, käyttövoista ja historiasta. (Hiidenmaa 2003: 297.) Kielenhuolto ja kielenohjailu ovat entistä merkittävämmässä asemassa nykyään, kun suuri osa yhteiskunnallisesta keskustelusta käydään kirjallisesti internetin välityksellä. Pelkkä kielitieto ja kielellisten sääntöjen hallinta ei riitä siihen, että ihminen osaa käyttää kieltä vastuullisesti ja tiedostaa sen olevan voimakas tapa vaikuttaa. Etenkin omaa kielenkäyttöä ohjaavien asioiden tiedostaminen voi lisätä myös vastuul-

lisuutta kielenkäyttäjänä. Tässä näkyy hyvin kielenohjailun näkökulman muuttuminen preskriptiivisestä ohjaamisesta laajemman ja syvemmän kielellisen ymmärryksen arvostamiseen. Kun kieli ei enää ole pienen eliitin hallussa oleva väline vaan kaikilla on mahdollisuus käyttää sitä kirjallisesti ja julkisesti, tämä on otettava huomioon myös koulutuksessa, jotta kielenkäyttäjät voisivat esimerkiksi tuoda näkökulmansa ilmi kaikkien kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.

Aiemmin kirjakielen hallinta on ollut Suomessa väline yhteiskunnalliseen nousuun. Koulutusta ja kielen kirjallista osaamista on arvostettu, ja kirjakielen hallinta on vielä 1900-luvun alussa erottanut koulutetut kouluja käymättömistä. Kirjakieli pitää kielimuotona edelleen yllä ryhmien välisiä eroja ja voimistaa niitä. Kirjakielen hallinnan puutteet leimataan helposti ajattelun puutteiksi, vaikka kyse voi olla esimerkiksi lukihäiriöstä. (Hiidenmaa 2003: 238.) Kirjakieleen liittyy siis edelleen historiallisia, sosiaalisia ja poliittisia ulottuvuuksia, jotka pitää ottaa huomioon kielenhuollossa ja opetuksessa (Hiidenmaa 2003: 239). Oikeinkirjoituksen opettamisella on siis laajempi tasa-arvoa ja vaikuttamisen mahdollisuuksia lisäävä vaikutus, eivätkä siihen mahdollisesti liitetyt mielikuvat turhasta pilkkujen viilauksesta pidä tässä valossa paikkaansa. Virkakielen hallinta ja tuntemus ovat tärkeitä myös monilla ammatillisilla koulutusaloilla, joihin kuuluvat esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden ala, turvallisuusala ja tekniset toimet kunnallisilla työpaikoilla (Takala & Tarkoma 2014: 64). Ammatillisen äidinkielen opetuksen näkökulmasta virkakieleen liittyvät taidot voidaan nähdä ensisijaisesti virkakielen tunnuspiirteiden tuntemisena, ja niitä voidaan käsitellä ja harjoitella esimerkiksi ammattiin liittyvien virkakielten kirjallisten ja suullisten tekstilajien kautta (Takala & Tarkoma 2014: 64).

Sajavaaran (2000: 97) mukaan elitistisessä yhteiskunnallisessa näkökulmassa näkyy torjuva suhtautuminen sosiaalisesti alempien yhteiskuntaluokkien kielenkäyttöön, esimerkiksi murteellisuuksiin. Sen taustalla voi olla kirjakielen arvostus, mutta myös ylemmydentuntoinen asenne, joka liittyy asiantuntijuuteen ja kielen hyvään hallintaan. (Sajavaara 2000: 97.) Usein kielenkäyttäjän tapaan käyttää kieltä voi vaikuttaa esimerkiksi se, millaisia tekstejä hän laajan tekstikäsitteen mukaan kuluttaa, katsoo ja lukee. Tavallisesti sosiaalinen ympäristö ja omat kiinnostuksen kohteet vaikuttavat esimerkiksi siihen, lukeeko henkilö kirjoja tai mitä hän katsoo esimerkiksi televisiosta tai lukee internetistä. Vaikka Suomessa ei varsinaisesti yhteiskuntaluokkia olekaan, voidaan joissakin sosiaalisissa ryhmissä arvostaa esimerkiksi tietynlaisia tapoja käyttää mediaa tai lukea kirjallisuutta ja väheksyä joitakin muita. Esimerkiksi erilaiset viikkolehdet luovat ihmisten ajatuksissa yleensä jonkinlaisia mielikuvia niiden lukijoista, ja usein nämä mielikuvat voivat liittyä jollakin tavalla myös koulutuksen tasoon tai

ammattiin. On vaikea uskoa, että vallitsevasta tasa-arvoa korostavasta yhteiskuntanäkemyksestä huolimatta Suomi olisi vailla kielellistä elitismää. Tämä on yksi syy siihen, miksi oikeakielisyyden opetuksen tulisi olla kaikkien saatavilla myös ammatillisessa koulutuksessa.

Ammatillisen äidinkielen opetuksen yleisoletuksena on, että kielenhuollon perusasiat on opittu peruskoulussa, mutta käytännössä monien taidot ovat heikot, ja kielenhuoltoa on kerrattava. Ammattiteksteihin liittyy yleensä tarkkuuden ja täsmällisyyden tavoite, ja sen vuoksi oikeakielisyys on tärkeä osa ammatillista osaamista. Ammatillisten tekstien kielenhuolto ulottuu laajasti käsitettävänä myös tekstien rakenteisiin, tyyliin ja typografiaan. Ammatikielen tyypillinen piirre on, että ammattisanastoa ja -termejä käytetään paljon, ja kielessä on usein erilaisia lyhenteitä, suureita, lukuja, tunnuksia ja merkkejä, joiden käyttö vaatii kielellistä osaamista. Lisäksi ammatillisissa teksteissä on usein muun muassa kuvia, graafeja ja luetteluita, mikä tulee ottaa huomioon opetuksessa myös kielenhuollon näkökulmasta. Olisi tärkeää, että kielenhuollon perusasioiden kertaamisen lisäksi perehdyttäisiin myös ammatialalla käytettävään vierasperäiseen sanastoon ja sen kirjoitussääntöihin sekä tekstien rakenteeseen ja oman alan termeihin ja lyhenteisiin. (Takala & Tarkoma 2014: 62–63.)

Tämän tutkielman oppimateriaali pohjautuu opetussuunnitelmaan sekä opiskelijan valinnanvapautteen asetettujen raamien sisällä. Näin ollen kielenhuollon sisällöt ja yksilölliset tavoitteet voivat vaihdella eri opiskelijoilla heidän tarpeidensa ja kiinnostuksen kohteidensa mukaan. Tarkoituksena on, että opiskelijat ottavat opintosuunnitelmaa tehdessään huomioon oman alansa erityispiirteet myös kielenhuoltoon liittyvissä sisällöissä. Kielenhuoltoon keskittyy erityisesti kahdessa tehtävässä, joista yksi on osiossa Äidinkieli 1 ja toinen osiossa Äidinkieli 2. Tehtävien ohjeissa korostetaan sitä, että oikeakielisyys pohjautuu sääntöihin, joita on mahdollista opetella. Sääntöjä voi opetella vähitellen ja näin kartuttaa osaamistaan oikeakielisyydessä. Opitut asiat on mahdollista ottaa heti käyttöön, mikä on palkitsevaa, kun taidot eivät jää pölyttymään. Opiskelija voi itse opettajan ohjauksessa valita itselleen tärkeimpiä ja hyödyllisimpiä kielenhuollon sisältöjä ja keskittyä tehtävissä niihin. Olennaisimpia asioita tehtävissä ovat kielenkäytön perusnormien hallitseminen ja oikeakielisyyteen liittyvien taitojen syventäminen omalla alalla tarvittavien erityistaitojen osalta.

5 ÄIDINKIELI 1 JA 2 -OPPIMATERIAALI

5.1 Tavoite, kohderyhmä ja käyttötavat

Tutkielman oppimateriaali koostuu opettajan ja opiskelijan oppaista sekä tehtäväkokoelmasta kahdelle ammatillisen äidinkielen opintojaksolle. Materiaali on toteutettu ammattiopiston perustutkintoa suorittavien opetussuunnitelmaan pohjautuen, ja se soveltuu joustavasti kaikkien alojen suomi äidinkielenä -opintojen oppimateriaaliksi. Tehtäviä voidaan kuitenkin hyödyntää soveltuvilta osin monipuolisesti opiskelussa myös tulevaisuudessa, vaikka jako eri tutkintomuotojen välillä poistuu, eikä perustutkintoja enää tällä nimikkeellä suoriteta. Tällöin tehtävien joukosta voidaan valita ryhmälle tai kullekin opiskelijalle yksilöllisen oppimisen tarpeisiin sopivat teemat.

Materiaali pohjautuu konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen ja persoonakeskeiseen pedagogiikkaan. Tavoitteena on opetussuunnitelman sisältöjen opiskelu tavalla, joka mahdollistaa opiskelijalle laajat valinnan mahdollisuudet oman oppimisensa suunnittelijana. Opiskelu pohjautuu opiskelijan tarpeisiin ja niihin taitoihin, joita hän työelämässä tarvitsee. Tavoitteena on, että opetussuunnitelman ja opettajan asettamat oppimistavoitteet välittyvät toimintaan opiskelijan omien päämäärien kautta. Persoonakeskeisen pedagogiikan periaatteet mielessä pitäen oppimateriaali on pyritty kokoamaan niin, että opiskelijan on sen puitteissa mahdollisuus tehtäviä suunnitellessaan pohtia omia toiveitaan ja mahdollista polkuaan työelämässä sekä suunnitella oppimistaan näitä päämääriä tukevaksi.

Tehtävien suunnitteluvaiheessa on otettu huomioon esimerkiksi seuraavanlaisia seikkoja (suluissa ajatuksen teoreettinen tai muu lähtökohta):

1. mikä on opiskeltava taito (opetussuunnitelma)
2. mitä opiskelija jo osaa ja millaista osaamista tarvitsee (osaamisperusteisuus, kognitiivinen konstruktivismi)
3. miten tehtävä tukee opiskelijan oman elämänsuunnitelman toteuttamista ja kutsumuksen löytämistä hänen tekemiensä valintojen kautta (persoonakeskeinen pedagogiikka)
4. aiempiin taitoihin ja tietoihin liittyminen ja tutkiva asenne (kognitiivinen konstruktivismi)
5. valintoihin sitoutuminen ja niiden mukainen toiminta, mahdollisuus aloitteellisuuteen ja vastuullisuuteen (persoonakeskeinen pedagogiikka)
6. yksilöllisten ja sosiaalisten intressien harmonia sekä opiskelijan henkilökohtaisen kulttuurin luominen (persoonakeskeinen pedagogiikka)
7. tiedon liittäminen tilanteisiin ja ympäristöön, tiedon käyttökelpoisuus (kognitiivinen konstruktivismi)

8. opintosisältöjen integroiminen ammattialaan sekä osaamisperusteisuus (opetussuunnitelma, ammatillisen koulutuksen reformi)
9. tekstitaidoissa ymmärrys kielen toiminnasta ja merkitysten rakentamisesta (tutkimukset)
10. vuorovaikutus- ja viestintätaitojen sisällöissä tilanteidenmukainen osaaminen ja taidoissa joustavuus (alaa koskevat tutkimukset, Kostiainen 2003)

Oppimateriaalissa on kaksi opintojaksoa, jotka voidaan suorittaa kokonaan tai valita niistä joitakin osia tarpeen mukaan. Äidinkieli 1 -osaamisjaksossa on kahdeksan tehtävää ja se on 3 osaamispisteen laajuinen. Äidinkieli 2 -osaamisjaksossa on viisi tehtävää ja se on 2 osaamispisteen laajuinen. Jokaisessa tehtävässä on opetussuunnitelman mukainen teema, joka näkyy otsikossa, ja sen alla on lueteltuina tehtävän tärkeimmät oppimistavoitteet. Näiden lisäksi tehtävässä on aiheeseen johdatteleva teksti ja kysymyksiä, joiden tarkoituksena on auttaa tehtävän suunnittelussa ja herättää ajatuksia. Oppimateriaalissa on varsinaisten opintojaksojen tehtäväosioiden lisäksi oppaat sekä opettajalle että opiskelijalle ja aivan materiaalin lopussa taulukkohahmotelma opintojen suunnittelua varten. Oppimateriaali on kokonaisuudessaan nähtävissä liitteessä 1.

Opintojakson aiheet voidaan nähdä omina kokonaisuuksinaan, ja tieto rakentuu jokaisessa kokonaisuudessa opiskelijan aiempaan tietämykseen sitä täydentäen, laajentaen tai muokaten. Opintojakson tehtäviä ei ole rakennettu jatkumoksi, jossa olisi lineaarinen järjestys vaan opiskelija voi suorittaa opinnot suunnitelmansa mukaan itse valitsemassaan järjestyksessä. Ensimmäisessä äidinkielen opintojaksossa Luku- ja opiskelustrategiat -tehtävä olisi kuitenkin hyödyllistä suorittaa jo opiskelun alkuvaiheessa.

Tehtävät on pyritty suunnittelemaan toisistaan irrallisiksi ja laajasti sovellettaviksi, koska ammattiopiston uusi opiskelijoiden henkilökohtaista opintopolkua ja osaamisperusteisuutta korostava työtapaa vaatii myös oppimateriaalilta paljon joustavuutta. Oppimateriaalin yhtenäisyys näkyy esimerkiksi tehtävien rakenteessa, taustalla vaikuttavassa opetusfilosofiasa ja pedagogisissa ratkaisuissa. Näitä avataan tarkemmin tutkielman luvun 4.4. alaluvuissa.

Opintojaksot voidaan toteuttaa joustavasti joko yksittäisinä tehtävinä, jotka palauteaan tai suoritetaan ja arvioidaan irrallisina, tai esimerkiksi portfoliona, joka palautetaan kokonaisuutena, esimerkiksi sähköisessä, kirjallisessa tai audiovisuaalisessa muodossa. Opinnot voi toteuttaa myös opiskelijan omana blogina, videoblogina tai kotisivuina. Suoritustavalle ei ole asetettu materiaalissa rajoituksia, jos oppimistavoitteet on mahdollista saavuttaa valitulla tavalla. Monenlaiset vierailut ja ammattilaisten haastattelut voivat myös olla hyvä tapa oppia, ja niistä opiskelija voi tehdä esimerkiksi oman podcastin. Oman ammattialan taitoihin pohjau-

tuva, jonkin teeman ympärille rakennettu oppimiskokonaisuus tai kokonaan työpaikalla suoritettu opintojakso on myös mahdollinen.

Tarkoituksena on, että opiskelija saa itse suunnitella, miten haluaa tehtävän toteuttaa, ja voi määritellä, mitkä ovat hänen omat henkilökohtaiset tavoitteensa. Valinnat olisi hyvä tehdä niin, että opiskelija oppii tehtävässä niitä taitoja, joita eniten tarvitsee tulevassa ammatissaan. Tehtävien toteuttamiseen pitäisi löytää sellainen työtapa, joka tuntuu opiskelijasta innostavalta ja hänelle sopivalta. On tärkeää, että opiskelija löytää motivoivan tavan tehtävän toteuttamiseen ja osaa perustella tekemiään valintoja. Osaamisperusteisuus ja työelämälähtöisyys ovat hyvä lähtökohta opintojen suunnittelulle ammatillisen koulutuksen uusien tavoitteiden mukaan, mutta yhtä lailla ne sopivat kognitiivisen oppimiskäsityksen ja persoonakeskeisen pedagogiikan ajatuksiin oppimisesta.

Materiaalia voidaan käyttää yksilöllisen opetuksen tukena, itsenäisen ohjatun opintosuorituksen materiaalina tai kontaktiopetuksessa itsenäisesti suoritettavina tehtävinä. Yhteisöllisesti opintojaksoja ja niiden osia voidaan toteuttaa ja hyödyntää myös ryhmätyöskentelyssä, mutta tällöin opiskelijoiden yksilöllisiä opintopolkuja ja valinnanvapautta on mahdollisesti vaikeampi toteuttaa käytännössä. Opiskelu voidaan toteuttaa joustavasti ja tarpeen mukaan esimerkiksi oppilaitoksessa, työpaikalla, vierailukohteissa tai verkkoympäristössä.

5.2 Ohjeita opettajalle

Opettajan oppaassa kerrotaan materiaalin pedagogisista tausta-ajatuksista ja tavoitteista sekä annetaan ohjeita materiaalin käyttöön ja jonkin verran myös arviointiin. Oppaassa on neljä varsinaista osiota, jotka on otsikoitu *Oppimateriaalin taustalla vaikuttavat pedagogiset ajatukset*, *Opiskelun suunnittelu ja opiskelijan ohjaaminen*, *Arviointi* ja *Oppimateriaali*. Opettajan oppaassa on myös joitakin työtapaehdotuksia ohjaamisen avuksi. Ehdotukset on laitettu vain opettajan nähtäville, jotta ne eivät vaikuttaisi liikaa opiskelijoiden tekemiin valintoihin. Opettaja voi näin ollen tarvittaessa ehdottaa opiskelijalle sopivaksi katsomaansa työtapaa. Opettajan ohjeet on pyritty laatimaan tarpeeksi kattaviksi, jotta niistä saa hyvän yleiskuvan materiaalin tavoitteista ja käytöstä. Oppimateriaalin taustalla olevien pedagogisten tavoitteiden toteutuminen riippuu pitkälti opettajasta, joten opettajan opas on tärkeä osa materiaalia.

Opettajalla on oppimateriaalia käytettäessä eniten työtä opintojen suunnitteluvaiheessa, jossa selvitetään tavoitteet ja valitaan työtavat. Opettajan tehtävänä on ohjata ja tukea opiskelijaa opintojen suunnittelussa ja suorittamisessa tämän tarpeiden mukaan. Opinnot oh-

jeistetaan suunnittelemaan aina osaamisperusteisesti ja opetussuunnitelman oppimistavoitteiden pohjalta, jotta oppimateriaali ei olisi ristiriidassa voimassa olevien ohjeiden ja käytänteiden kanssa. Opettajaa ohjeistetaan antamaan esimerkkejä mahdollisista suoritustavoista ja ehdotetaan, että hän voi esimerkiksi kysymysten avulla auttaa opiskelijaa löytämään omia kiinnostuksen kohteitaan, jos niiden keksiminen on aluksi vaikeaa. Opettajan tehtävänä on huolehtia siitä, että tarvittava osaaminen on mahdollista saavuttaa niillä suoritustavoilla, jotka opiskelija on valinnut, ja tarvittaessa auttaa häntä muokkaamaan suunnitelmaansa niin, että tavoitteet voivat toteutua.

Opettajaa ohjeistetaan ottamaan huomioon opiskelija ja hänen tarpeensa. Osa opiskelijoista voi tarvita opintojen suunnittelussa paljon opettajan apua, ja huolelliset yhdessä käytävät suunnittelukeskustelut voivat olla ehdottoman tärkeitä opintojen onnistumisen kannalta. Oppaassa ei anneta tarkkoja ohjeita suunnittelukeskusteluiden tai muiden käytännön asioiden järjestelyyn tai aikataulutukseen, koska opettajien mahdollisuudet ja resurssit voivat vaihdella paljon eri kouluissa muun muassa opettajien työaikasuunnitelmien ja oppilaitosten käytäntöjen mukaan. Keskustelut on mahdollista järjestää yksittäisinä ohjaustapaamisina tai esimerkiksi ryhmäkokoontumisissa, joissa opettaja keskustelee jokaisen opiskelijan kanssa myös henkilökohtaisesti.

Opettajaa opastetaan kannustamaan opiskelijaa pohtimaan muun muassa sitä, mitä hän toivoo tulevaisuudelta ja millaisiin työtehtäviin hän mahdollisesti haluaisi suuntautua. Tehtävän sisältöjä ja toteutustapaa ohjataan miettimään siltä kannalta, mikä vie opiskelijaa parhaiten siihen suuntaan, johon hän haluaa ammatillisesti ja muutenkin elämässä kulkea. Omat arvot ja kiinnostuksen kohteet suositellaan ottamaan huomioon. Voisi ajatella, että tämän kaltaiset ohjeet eivät enää liittyisi lainkaan äidinkielen opettamiseen, mutta oppimateriaalin taustalla olevat pedagogiset ajatukset ottavat opiskelijan huomioon ihmisenä, jolla pitäisi olla mahdollisuus kutsumuksensa etsimiseen toteuttamiseen myös opiskeluissa, mikä korostuu erityisesti opintojen ja tehtävien suunnitteluvaiheessa.

Opintojen konkreettinen suunnittelu ohjeistetaan aloittamaan tutustumalla tehtävän teemaan, pohjustavaan tekstiin ja siihen liittyviin kysymyksiin. Tehtävään tutustumisen jälkeen on hyvä miettiä, millaisia aiheeseen liittyviä taitoja opiskelijalla jo on ja millaista osaamista hän voisi omalla alallaan niiden lisäksi tarvita. On tärkeää, että taidot ja tiedot ovat käyttökelpoisia ja niistä on hyötyä aidoissa ympäristöissä. Konstruktivistisen näkemyksen mukaan tiedon liittäminen tilanteisiin ja ympäristöön, jossa sitä käytetään, edistää oppimista (Kauppila 2007: 44). Tämä vaikuttaa olevan myös ammatillisen koulutuksen reformin päämääränä, kun opiskelua pyritään tulevaisuudessa toteuttamaan yhä enemmän työpaikoilla.

Tämän tutkielman materiaalissa opettajalle on vaikeaa antaa ohjeita opintosisältöjen soveltamisesta ammattialaan, koska aloja on paljon ja opiskelijoiden opintopolut ovat yksilöllisiä. Jokaisessa oppilaitoksessa on yleensä myös omanlaisensa työtavat, joita noudatetaan, joten oppimateriaalissa luotetaan pitkälti opettajien ammattitaitoon ja tietämykseen opiskelijoiden ohjaamisessa. Materiaalin työtapoihin sekä eri vaiheiden toteuttamiseen ja niiden järjestykseen annetaan kuitenkin käytännön ohjeita, koska ne ovat myös pedagogisesti olennaisia.

Opettajan oppaassa korostetaan, että opiskelijaa tulisi kannustaa luovaan ajatteluun ja uudenlaisten näkökulmien löytämiseen oppimistavoitteiden saavuttamisessa ja opintojen suunnittelussa. Tavoitteena on luonteenomaisella tavalla oppiminen siten, että opiskelijalla on mahdollisuus toteuttaa omaa elämänsuunnitelmaansa ja todellista aloitteellisuutta ja vastuullisuutta. On tärkeää, että opiskelijan kyky sitoutua tekemiinsä valintoihin ja niiden mukaiseen toimintaan voisi vahvistua. Vastuu nostetaan esiin monessa kohtaa opettajan oppaassa, koska sen oppiminen on olennainen osa materiaalin tavoitteita. Opettajan oppaassa korostetaan myös sitä, että opintojen suorittamisessa on mahdollistettava opiskelijalle suuri valinnanvapaus opetussuunnitelman puitteissa. Opiskelijan valintoja tulee arvostaa ja luottaa hänen kykyihinsä.

Opettajan ohjaustehtävä on tärkeä, vaikka opiskelija suunnitteleeekin itse omaa oppimistaan. Opiskelija ei välttämättä osaa ottaa samoja asioita huomioon kuin opettaja, jolla on usein laajempi näkemys aiheista. Tehtävien vaikeuden ja haastavuuden olisi oltava suhteessa yksilön taitoihin, koska liian vaikeat aiheuttavat helposti ahdistuneisuutta ja liian helpot ovat turhauttavia. Tavoitteiden saavuttamisen on hyvä edellyttää ponnistelua. Kari Uusikylän mukaan ihmisen tulee tavoittaa tunne siitä, että hänen on mahdollista päästä yhä parempiin tuloksiin, ja tuntea, että hänellä on lahjoja ja taitoa heittäytyä inspiraatioissa virran vietäväksi, kuitenkin siten, että hän pystyy koko ajan hallitsemaan ja ohjaamaan toimintaansa. (Uusikylä 2006: 67.) Opettaja voi ohjaajana auttaa opiskelijaa määrittämään hänelle sopivat tavoitteet, jotka ovat realistisia, mutta tarpeeksi korkealla, jotta ne ovat motivoivia.

Opettajan oppaassa korostetaan, että opintojaksojen arviointi on hyvä toteuttaa paikallisten opetussuunnitelmien ja niiden ohjeiden mukaan. Arviointia on hyvä toteuttaa monimuotoisesti, esimerkiksi suullisissa palautekeskusteluissa, kirjallisena arviointina ja opiskelijan itsearviointina, joka voi pohjautua esimerkiksi oppimispäiväkirjoihin, muistiinpanoihin tai oppimista dokumentoiviin kuviin, jotka voivat toimia arvioinnin tukena tai mahdollisesti myös osasuorituksina. Arvioinnissa on hyvä pyrkiä realismiin ja siihen, että opiskelijaa ohjataan ja tuetaan kannustavalla tavalla tunnistamaan oma osaamisensa ja omat mahdollisuutensa.

Arviointiin vaikuttavien asioiden tulee olla opiskelijalle selviä, kun hän alkaa suorittaa kurssia, ja opettajalla on oltava perusteltu ja oikeudenmukainen arviointiasteikko. Arviointiin voivat vaikuttaa myös opiskelijan itsearviointi, sekä sopimuksen mukaan opiskelijan asettama oppimistavoite ja sitä varten määrittelemänsä tavoitearvosana. (Takala 2006: 26–27.) Arvioinnin painotuksista voidaan sopia ja ottaa huomioon opiskelijan tavoitteet ja erityistarpeet. Suuren vapauden vuoksi tavoitteet ja arviointiperusteet on kuitenkin aina sovittava selkeästi jo suunnitelmaa tehtäessä, mistä muistutetaan opettajan oppaan ohjeissa.

Ohjaava ja kannustava arviointi on oppimisessa mukana olevien osapuolten välistä vuorovaikutteista keskustelua, jossa kuunnellaan kaikkien mielipiteitä ja yhteisenä tavoitteena on edistää opiskelijan oppimista. Ohjaavalla ja kannustavalla arvioinnilla pyritään parantamaan opiskelijan itsearviointiin edellytyksiä ja tiedostamaan, mitä hän jo osaa ja mitä vielä pitäisi oppia asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. On tärkeää, että opettaja suhtautuu myönteisesti pieniinkin edistysaskeleisiin, koska opettajan myönteinen asenne välittyy ja vaikuttaa opiskelijan käsitykseen siitä, millainen hän on oppijana. (Kaila-Sayeed & Kinnunen 2003: 8–9.) Tätä näkökulmaa pyritään korostamaan opettajan oppaassa ja tuomaan sitä ohjeiden kautta käytäntöön. Opettajan opastuksella opiskelija myös osallistuu oman oppimisensa arviointiin. Itsearviointia harjoitellessaan opiskelijan on hyvä esimerkiksi oppia perustelemaan, miksi kokee asian olevan siten kuin hän arvioi.

5.3 Ohjeita opiskelijalle

Opiskelijan ohjeissa pyritään antamaan selkeä yleiskuva oppimateriaalin periaatteista ja työtavoista. Tavoitteena on rohkaista opiskelijaa ja auttaa häntä hahmottamaan, mistä materiaali koostuu ja millaisia vaiheita opiskelun toteuttamisessa on. Opiskelijan oppaassa on kolme osaa, jotka on otsikoitu *Oppimateriaali*, *Työtapaohjeita* sekä *Opintojaksot*. Arvioinnille ei opiskelijan oppaassa ole omaa osiota vaan siitä kerrotaan lyhyesti *Opintojaksot*-osiossa.

Oppimateriaali-osiossa opiskelijalle avataan materiaalin taustalla olevia ajatuksia, esimerkiksi opiskelijan vapautta ja siihen liittyvää vastuuta. Opiskelijaa puhutellaan oppaassa yksikön toisessa persoonamuodossa, ja ohjeet on pyritty kirjoittamaan niin, että opiskelija kokee olevansa arvostettu ja oman oppimisensa omistaja. Oppimateriaalien tavoitteiden kuvaamisessa on haluttu laajentaa opiskelijan näkemystä siitä, miten ammattiopiston äidinkieltä voi ajatella myös laajemmin oman kutsumuksen kautta, eikä ainoastaan pakollisina suoritettavina opintojaksoina.

Työtapaohjeita-osiossa kerrotaan opiskelun eri vaiheista ja kuvaillaan mahdollisia työtapoja, joita opiskelija voi hyödyntää. Osiossa avataan myös opiskelun eri vaiheiden elementtien, esimerkiksi ohjauskeskustelun ja suunnittelun, sisältöjä ja tavoitteita, sekä kerrotaan opiskelijan ja opettajan tehtävistä materiaalin puitteissa. Opintojen suunnittelun kannalta tärkeitä asioita nostetaan myös esille ja kerrotaan, mitä on hyvä ottaa huomioon.

Opintojaksot-osiossa kerrotaan perustietoja opintojaksoista, tehtävien rakenteesta ja eri elementtien tarkoituksesta tehtävissä. Tässä osiossa kerrotaan myös lyhyesti konkreettisia etenemishjeita suunnitteluvaiheesta toteutukseen, jotta opiskelija voisi saada kokonaiskuvan siitä, miten opiskelu materiaalin avulla etenee. Osiossa kuvaillaan niitä asioita, jotka opiskelijan kannattaa ottaa opintojen ja tehtävien suunnittelussa huomioon ja kerrotaan, mitä asioita suunnitelmassa tulee olla.

Opiskelijan oppaassa on konkreettisten ohjeiden lisäksi melko paljon materiaalin tausta-ajatuksiin ja tavoitteisiin liittyviä asioita, joiden hahmottaminen voi olla vaikeaa heikoimmille opiskelijoille. Opasta ei senkään vuoksi ole ajateltu käytettävän ainoana ohjeistuksena materiaalin käyttöön, vaan sen on tarkoitus olla opiskelijalle apuna. Siitä voi tarkistaa joitakin käytännön asioita ja hakea inspiraatiota. Ajatuksena kuitenkin on, että opiskelija saa materiaalin käyttöön ja tehtävien suunnitteluun liittyvän varsinaisen opastuksen opettajalta, jolloin hän voi samalla kysyä ja tarkentaa, jos jokin asia jää epäselväksi tai tuntuu vaikealta ymmärtää.

6 OPPIMATERIAALIN TARKASTELUA

Alla olevissa luvuissa heijastellaan tutkielman teoreettisia lähtökohtia toteutettuun oppimateriaaliin. Pyrkimyksenä on saada tietoa siitä, ovatko teoreettiset ajatukset kantaneet läpi suunnitteluvaiheen ja miten materiaalin voidaan nähdä pohjautuvan teoreettisiin lähtökohtiinsa.

6.1 Opetusfilosofia tausta-ajatuksena

Opetusfilosofia on oppimateriaalin suunnitteluvaiheessa ollut jatkuvasti tausta-ajatuksena, joka on pyritty tuomaan käytäntöön materiaalin oppaissa ja tehtävien teksteissä sekä tehtävien apukysymysten muotoiluissa. Opiskelijan oppaassa tavoitteena on ollut sellainen ilmaisun tapa, joka saa opiskelijan kokemaan itsensä opiskelijana arvostetuksi, tärkeäksi vaikuttajaksi tulevassa työympäristössään sekä omassa elämässään ja kokemaan itsensä yksilönä vastuulliseksi ja luotetuksi. Opetusfilosofia on olennaisesti mukana myös opettajan oppaassa, jonka ohjeilla pyritään auttamaan opettajaa ohjaamaan opiskelijaa rakkaudellisin, kannustavin ja yksilön huomioivin tavoin.

Yksilö tarvitsee kehittyäkseen toimivaa yhteiskuntaa ja yhteiskunta tarvitsee itsenäisiä, tasapainoisia ja luovia yksilöitä. Toiminnallaan ja yksilöllisiä kykyjään työssään käyttäen ihmiset jäsenyvät yhteiskuntaan ja voivat löytää oman paikkansa elämässään. (Wilenius 2002: 68.) Yhteiskunnallinen näkökulma on luontevasti mukana oppimateriaalissa, koska työpaikat ovat olennainen osa yhteiskunnan toimintaa. Työssäkäyvät ovat monella tapaa tekemisissä yhteiskuntaan liittyvien asioiden kanssa työpaikalla ja esimerkiksi byrokraatiaan liittyvien asioiden puitteissa kaikessa arjessa. Oppimateriaalissa pyritään vahvistamaan opiskelijan kokemusta siitä, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi viestintätavoillaan ympäristöönsä ja sitä kautta yhteiskuntaan. Myös oman opintopolun suunnittelu ja tavoitteiden asettaminen vahvistavat ihanteellisessa tapauksessa opiskelijan kokemusta siitä, että hänellä on valinnan mahdollisuuksia ja ovia auki yhteiskunnassa. Luovuus virtaa yleensä vapaudessa, joka on oppimateriaalissa myös keskeinen asia. Yksilön kyvyille ja ammatillisille kiinnostuksen kohteille pyritään antamaan tilaa sillä, että opiskelija voi valita ja painottaa tehtävien sisältöjä yksilöllisten tarpeidensa mukaan.

Yhtenä tausta-ajatuksena materiaalin suunnittelussa on, että sisäinen todellisuutemme luo ulkoista todellisuutta ja näin ollen ihmisen sisäinen kehittyminen vaikuttaa siis esimerkiksi siihen, että yhteiskunnan rakenteet vähitellen muuttuvat (Skinnari 2004: 210). Pohdittavak-

si on tutkielman teoriaosassa nostettu ajatus siitä, millaista hyötyä yhteiskunnalle on yksilöstä, jonka arvostelu-, tuntemis- ja toimintakyvyssä sekä oman totuudellisuuden ja eettisyyden kehittämisessä on puutteita (Wilenius 2002: 74). Materiaalin suunnitteluvaiheessa on pitänyt miettiä, miten nämä asiat voisi ottaa huomioon, kun oppimistavoitteet liittyvät pitkälti ammatissa vaadittaviin taitoihin ja yleissivistävä näkökulma vaikuttaa jääneen ammatillisen koulutuksen uudistuksissa toissijaiseksi. Yhteisöllisyyttä ei yksilöllisten oppimispolkujen puitteissa ole aina mahdollista toteuttaa, joten voidaan pohtia, miten opiskelija voi kehittää aiemmin mainittuja taitoja ilman vuorovaikutusta ja omien ajatusten peilaamisen ja mielipiteistä keskustelun mahdollisuutta. Tehtävien pohjustavilla teksteillä ja apukysymyksillä pyritään kuitenkin herättämään ajatuksia ja tuomaan aiheisiin myös eettisiä näkökulmia, jotka saisivat opiskelijan pohtimaan myös käytännön tekemisen taustalla vaikuttavia asioita.

Olennaista opettajuudessa tulisi olla aito kiinnostus oppilaita ja totuutta kohtaan. Opettaja voi tuntea työnsä merkitykselliseksi, kun hän saa työssään ohjata oppilaita etsimään tarkoitustaan elämässä. (Skinnari 2004: 22.) Tätä ajatusta ei ole konkreettisesti avattu materiaalin opettajan oppaassa, mutta siihen liittyviä asenteita pyritään oppimateriaalissa välittämään esimerkiksi sillä, että opiskelijan omia valintoja ja yksilöllisiä tavoitteita arvostetaan ja niihin kannustetaan. Mikäli opettajalla on tarpeeksi resursseja, yksilöllisessä ohjauksessa on paljon mahdollisuuksia aidosti opiskelijoita kohtaavaan opettajuuteen. Välittävä ja rakastava opettajuus sekä siihen liittyvä työn merkitykselliseksi kokeminen tuntuvat ajatuksina innostavilta ja jopa helpoilta toteuttaa, mutta todellisuudessa opettajan arki nykyisissä suurissa muutoksissa ei välttämättä ole idealistisen kuvan mukaista. Materiaalissa ei ole sen vuoksi haluttu tuoda ajatusta rakastavasta opettajasta sanallisesti ilmi. Olisi ymmärrettävää, että se voitaisiin kokea negatiivisesti jonkinlaisena hyvän opettajuuden vaatimuksena, mikä voisi aiheuttaa suuttumusta tai pahaa mieltä parhaansa yrittävissä mutta väsyneissä opettajissa. Opettajan ei ole aina helppoa rakastaa. Toiveena on, että opettajat voisivat kuitenkin opiskelijoita ohjatesaan löytää työstään merkityksellisyyttä ja kokea sen arvokkaana, kiinnostusta herättävänä ja innostavana. Monet opettajat varmasti välittävät aidosti opiskelijoistaan ja heidän tulevaisuudesta ja tekevät työssään parhaansa heitä auttaakseen.

Pedagogisen rakkauden ajattelutavan mukaan aidosti rakastava ei määrittele etukäteen lopputulosta vaan kunnioittaa ja antaa tilaa kasvulle ja kehitymiselle. Rakkaudessa suhtautumisessa on tämän vuoksi mukana tarpeen vaatiessa myös kritiikkiä yhteiskuntaa ja siinä vallitsevia kriteerejä kohtaan. (Skinnari 2004: 52–53.) Käytännössä tämä voi tarkoittaa tutkielman oppimateriaalia ajatellen esimerkiksi sitä, että opettaja kannustaa ja rohkaisee opiskelijaa tekemään valintojaan parhaaksi kokemaansa pohjautuen, vaikka valinnat eivät olisi ta-

vanomaisimpia ja voisivat poiketa näkökulmiltaan totutusta. Valmistuvat opiskelijat ovat tulevaisuudessa oman alansa kehittäjiä, joiden tehtävänä saattaa olla suurienkin uudistusten ennakkoluuloton suunnittelu ja toteuttaminen. Opiskelijan kohtaama hyväksyvä suhtautuminen voi myös saada hänet jatkamaan omalla alallaan ja löytämään paikan, jossa juuri hänenlaisiaan tarvitaan, vaikka esimerkiksi tyypillinen ammattialan edustaja olisi monilta ominaisuuksiltaan erilainen kuin opiskelija itse. Oppimateriaali antaa väljyydessään tilaa opiskelijan omille valinnoille, mikä toisaalta lisää ohjaavan opettajan vastuuta ja korostaa ohjauksen merkitystä erityisesti oppimisprosessin ja sen suunnittelun alkuvaiheessa.

Opettaja, joka pyrkii työssään totuudellisuuteen, rakentaa ja kehittää jatkuvasti omaa käyttöteoriaansa kasvatuksesta ja oppisisällöistä, eikä usko sokeasti erilaisia auktoriteetteja vaan on avoin uusille ajattelutavoille. Opettajan olisi hyvä olla yhdessä tutkija, joka haluaa auttaa oppilaitaan kasvamaan ja toteuttamaan omaa yksilöllisyyttään pelkäämättä sitä, että he mahdollisesti etäännyvät hänestä omia löytöjä tehdessään. (Skinnari 2004: 161, 181.) Opettajuus on oppimateriaalin käytössä olennaisessa osassa, vaikka opiskelija suunnittelee opintojaan materiaalin puitteissa pitkälti itse. Opettajalla on ohjaustilanteissa ja keskusteluissa mahdollisuus yhdessä opiskelijan kanssa valaa opintojen pohjalle kestävä perustus, johon opiskelija voi alkaa omia opinportaitaan rakentaa, ja opastaa niinä hetkinä, kun suunta tuntuu olevan hukassa. Ammatillisen äidinkielen opettajat opettavat yleensä monien alojen opiskelijoita, joten opettajan on eri ammattialoihin liittyvissä asioissa helppoa olla yhdessä tutkija, esimerkiksi silloin, kun kyse on parhaiden työpaikoilla toteutettavien oppimisen tapojen löytämisestä. Tutkiva asenne voi myös helpottaa opettajan taakkaa, koska kaikesta ei etukäteen tarvitse tietää kaikkea. Ammattialojen ja työpaikkojen kirjo on suuri ja jatkuvassa muutoksessa, joten opettajan ei voi olettaa tuntevan kaikkia aloja läpikotaisin.

Ihmisen ainutlaatuisuus ja sen vahvistaminen ovat olennaisia rakkaudellisessa asenteessa, ja kritiikki kohdistetaan tässä ajattelumallissa niihin asioihin, jotka estävät tämän ainutlaatuisen ihmisyyden ilmenemistä. Opettaja voi antaa opiskelijalle välineitä ja rohkaista sydämen viisauden ja syvän minuuden esiin tuomiseen. (Skinnari 2004: 52.) Avoimuutta ja herkkyyttä ei monilla aloilla ja kovissa ympäristöissä välttämättä arvosteta, vaikka se voisi mahdollistaa aitouden ja ihmisten syvän minuuden ilmenemisen myös arkiympäristössä, ja sitä kautta tuoda työ- ja opiskelupaikoille viisautta ja myötätuntoista ja rohkaisevaa puhetta mahdollisen naljailun tai sarkasmin sijaan. Pohjimmiltaan jokainen oletettavasti haluaa olla hyväksytty ja rakastettu. Työpaikalla vietetään suuri osa vuorokaudesta, ja sen ilmapiiri ei voi olla vaikuttamatta hyvinvointiin. Tutkielman oppimateriaalissa sydämen viisauden ja syvän minuuden esiin tuomisen välineet liittyvät esimerkiksi viestintätaitoihin, joita opiskellaan op-

pimateriaalin monissa eri tehtävissä. Työpaikalla käytävät keskustelut ja sähköinen viestintä avaavat vaikutusmahdollisuuksia yhteisön jokaiselle jäsenelle, mikä tuodaan materiaalissa ilmi esimerkiksi Äidinkieli 1 -opintojakson tehtävässä 2, jonka aiheena ovat vuorovaikutustaidot ja oman viestinnän vaikutus ympäristöön.

Pedagogisessa rakkaudessa konstruktivismin korostama oppimaan oppiminen voidaan laajentaa kasvamaan kasvamiseksi, jolloin kehitetään tietoisesti myös tunne-elämää ja eettistä tahtoa. (Skinnari 2004: 30–31.) Oppimateriaali on pyritty toteuttamaan niin, että se tukee opiskelijan oman polun löytämistä, antaa hänelle vastuuta valinnoistaan ja tarjoaa sitä kautta kasvun mahdollisuuden. Kasvamaan kasvamisen tavoite sulautuu helposti myös persoonakeskeisen pedagogiikan pyrkimyksiin, joiden mukaan ihanteena on vastuullinen, itsekasvatukseen sitoutunut ja kutsumuksensa tunteva persoona (Kurki 1991: 40). Yksikään oppimateriaali itsessään tuskin saa tätä aikaan, mutta opiskelijan ja opettajan vuorovaikutuksessa sekä opiskelijan motivoitumisessa opintojensa suunnitteluun ja suorittamiseen on mahdollisuuksia monenlaiseen kehittymiseen ja kasvuun. Asioiden valmiiksi saamisen ja omien tavoitteiden täyttymisen tuoma ilo voi saada suorittamisenkin tuntumaan itse valitulta mahdollisuudelta sen sijaan, että se koettaisiin ulkopuolelta saneltuna välttämättömyytenä.

Oppimateriaalin taustalla vaikuttava opetusfilosofia on kokoelma monenlaisista ajatuksista, joten sen näkymistä materiaalissa on vaikea kuvata lyhyesti ja kokonaisvaltaisesti. Tärkeimpinä teemoina siitä voi kuitenkin nostaa esiin yksilön ja yhteiskunnan suhteen, välittävän ja kasvamaan auttavan opettajuuden sekä ihmisen ainutlaatuisuuden ja persoonallisuuden arvostamisen. Näiden ajatusten ja ihanteiden toteutuminen käytännössä perustuu monelta osin opettajan ja opiskelijan väliseen vuorovaikutukseen, johon oppimateriaalissa pystytään lopulta vaikuttamaan vain rajallisesti esimerkiksi oppaissa ohjeistamalla ja tehtävien muotoiluilla. Opiskelijan yksilöllisyyden ja persoonallisuuden arvostaminen tulee esiin materiaalin työtavoissa, jotka mahdollistavat yksilölliset oppimistavoitteet ja opiskelijan omat valinnat oppimistehtävien teemojen puitteissa. Opetusfilosofia on ollut materiaalin suunnittelussa ja toteutuksessa jatkuvasti taustalla ikään kuin rakkaudellisena henkäyksenä, joka on vaikuttanut muun muassa niihin arvoihin, joiden pohjalta materiaalia on lähdetty toteuttamaan, vaikka sen vaikutus ei aivan selkeästi olisi konkreettisesti osoitettavissa lopputuloksessa.

6.2 Konstruktivistinen näkökulma

Ammatillisen koulutuksen reformin mukanaan tuomat uudet toimintatavat vaikuttavat soveltuvan hyvin konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaisiin ajatuksiin, ja ne yhtenevät monin paikoin lähes saumattomasti. Konstruktivismi on vaikuttanut olevan teoreettisesti sopiva valinta tämän tutkielman oppimateriaalin suunnitteluun, koska se tukee hyvin sekä uusien ammatillisen opetuksen tavoitteita että persoonakeskeisen pedagogiikan mukaisia oppimistapoja. Myös tekstitaitojen ja viestinnän opetuksessa korostetaan konstruktivistisen näkökulman mukaisia tavoitteita, jotka tähtäävät tarkoituksenmukaisiin ja käytäntöön liitettyihin oppimisen tapoihin.

Konstruktivistinen oppimiskäsitys perustuu tiedon rakentamisen ajatukselle, jossa uudet havainnot liitetään jo muodostuneisiin ja jatkuvasti muuttuviin sisäisiin malleihin eli skeemoihin, joita ihminen eläessään rakentaa. Tämän prosessin aikana tieto muuttuu ja siitä tulee osa oppijan persoonallista tietorakennetta, kun oppija on vuorovaikutuksessa opittavan tiedon ja oppimisympäristön kanssa. (Kauppila 2007: 34, 38–39.) Yksilölliset opintopolut mahdollistavat entistä paremmin persoonallisten tietorakenteiden muodostumisen, kun opiskelija voi opiskella osaamisperusteisesti hänelle laaditun henkilökohtaisen oppimissuunnitelman mukaisesti. Koska tutkielman oppimateriaali pohjautuu opiskelijan omiin lähtökohtiin ja laajoihin valinnanmahdollisuuksiin, hänen olemassa olevat sisäiset mallinsa oletettavasti vaikuttavat opintojen sisältöön ja opiskelutapoihin jo suunnitteluvaiheessa. Näin ollen uusi tieto voi helpommin liittyä jo olemassa oleviin malleihin ja tieto rakentuu todennäköisesti selkeämmin kokonaisuudeksi kuin niissä tapauksissa, joissa opiskelijan tulisi omaksua annettua tietoa, jolle ei ole selkeää tarttumapintaa jo olemassa olevissa skeemoissa.

Oppimisen voidaan katsoa olevan oppijan aktiivinen tiedonkäsittelyprosessi, jossa omaksuttavaa tietoa valikoidaan ja tulkitaan aiemman tietämyksen ja odotusten pohjalta. Opittavien asioiden ymmärtäminen ja oma ajattelu ovat konstruktivistisen näkemyksen mukaan oppimisessa olennaisia, ja tavoitteena on, että oppija voi lähestyä opittavaa asiaa itselle tärkeiltä tuntuvien kysymysten kautta. (Rauste – von Wright 1997: 19.) Tutkielman oppimateriaalin tehtävien teemat asettavat jonkinlaisia rajoja opiskelun sisällöille, mutta opiskelijalla on yleisten oppimistavoitteiden puitteissa vapaus valikoida opintosuunnitelmaansa juuri niitä taitoja, jotka hän haluaa oppia ja kokee olennaisiksi. Tehtävien toteutus suunnitellaan näiden yksilöllisten tavoitteiden pohjalta. Koska tehtävän sisältöä ja toteutustapaa ei anneta tiukasti ja suoraan ulkopuolelta, oma ajattelu ja asioiden syvä ymmärtäminen saavat enemmän

tilaa. Itse suunniteltu tehtävänanto on helpompi ymmärtää kuin valmiina saatu, ja näin ollen lähtökohdat oppimiselle ovat hyvin erilaiset kuin perinteisessä opettajalähtöisessä tavassa opiskella.

Konstruktivistisen ajattelutavan mukaan oppija pyritään saattamaan oppimisprosessissa tietoiseksi omista käsityksistään, ajattelutavoistaan ja uskomuksistaan. Niiden reflektoinnin kautta opiskelijaa johdatellaan oppimiseen, mikä mahdollisesti johtaa aiempien sisäisten mallien eli skeemojen muuttumiseen. (Tynjälä ym. 2005: 25–26). Opiskelijan käsitykset esimerkiksi tarvittavista taidoista ja omasta alastaan vaikuttavat siihen, miten opiskelija alkaa suunnitella ja toteuttaa opintojaan. Oppimateriaalissa opiskelijan näkökulmia pyritään laajentamaan ja syventämään tehtävissä olevilla kysymyksillä. Opettajalla on myös oppimisen ohjaajana mahdollisuus tehdä opiskelijan uskomuksia ja ajattelutapoja näkyviksi esimerkiksi keskusteluissa. On mahdollista, että opiskelijalla on entuudestaan mielikuva jostakin alaan liittyvästä toiminnasta, mutta käytännön kokemus aiheesta esimerkiksi työssäoppimispaikassa tarjoaa vahvan oppimiskokemuksen, jonka myötä aiempi sisäinen malli muuttuu, jos uusi tieto on ristiriidassa aiemman mielikuvan kanssa tai se on ollut vajavainen.

Tämän tutkielman materiaalia suunniteltaessa huomio on keskitetty kognitiivisen konstruktivismin haaraan, jota voidaan kutsua myös yksilökonstruktivismiksi (Kauppila 2007: 35). Opettaja on tässä näkökulmassa asiantuntijan asemassa, mutta hänen tärkeimpänä tehtävänä nähdään oppimistilanteiden organisoiminen siten, että ne tukevat opiskelijan yksilöllisiä tiedonkäsittelyprosesseja (Kauppila 2007: 43). Tutkielman materiaalissa opettaja toimii opiskelijan oppimisen ohjaajana ja arvioijana. Opettaja tuntee opiskelulle asetettavat laajemat tavoitteet, joiden pohjalta opiskelija voi tehdä omia valintoja. Opettajan apu on ensisijaisen tärkeää, jos opiskelija vasta harjoittelee itsenäistä työskentelyä ja vastuun ottamista. Opettajalle tärkeä taito on osata ohjata opiskelijaa ajattelemaan itse ja löytämään uusia näkökulmia. Tässä opettajan apuna voivat olla oppimateriaalin jokaisessa tehtävässä olevat apukysymykset, jotka johdattavat pohtimaan aihetta.

Konstruktivististen perusajatusten mukaan onnistunut oppiminen edellyttää, että jokaisella olisi mahdollisuus opiskella ja oppia itselle luonteenomaisella tavalla sitä tukevassa ympäristössä (Järvinen 2011: 21). Kun opiskelija saa itse suunnitella, miten ja missä opiskelee, luonteenomaiset oppimisen tavat voivat mahdollistua. On kuitenkin tärkeää, että opiskelija tietää, mikä on hänelle luonteenomaista. Pelkkä mahdollisuus luonteenomaiselle tavalle opiskella ei takaa sen toteutumista, jos opiskelija ei saa tarvittaessa apua ja ohjausta valintojen tekemiseen. Toisaalta, moni todennäköisesti valitsee luonnostaan sellaisen tavan, joka on itselle sopiva, koska se tuntuu helpommalta ja motivoi enemmän kuin jokin toinen. Tutkielman

oppimateriaalissa pyritään siihen, että jokaisen valintoja arvostetaan ja opiskelijan kykyihin luotetaan. Myös opettajan kannustavan asenteen voidaan nähdä tukevan luonteenomaista opiskelua, jos se rohkaisee opiskelijaa tekemään valintoja, jotka hän kokee itselleen ja omalle opintopolulle sopiviksi.

Yksilökonstruktivistisen ajatuksen mukaan elinkelpoisuus ja toimivuus ratkaisevat tiedon oikeellisuuden, eli mikäli tieto on käyttökelpoinen ja palvelee tarkoitustaan, sitä voidaan pitää totena. (Kauppila 2007: 40–42.) Voidaan pohtia, onko opiskelijan saama tieto tämän ajatuksen valossa enemmän totta, jos hän on saanut itse valita sopivimmat ja osaamisensa kannalta olennaisimmat sisällöt, vaikka laajemmin määritelty tema, jonka puitteissa valinnat voi tehdä, olisikin opetussuunnitelmien mukainen. Taidot ja tiedot, joille opiskelija ei löydä käyttötarkoitusta, voivat pian haihtua mielestä, eikä niitä näin ajatellen enää ole hänelle päivittäisessä elämässä olemassa. Oppimistuloksia ajatellen on tehokkaampaa, että opiskeltavat aiheet ovat tavalla tai toisella tarkoituksenmukaisia, ja tähän oppimateriaalin valinnanvapaudella on pyritty.

Tiedon liittäminen tilanteisiin ja ympäristöön, jossa sitä käytetään, edistää konstruktivistisen näkemyksen mukaan oppimista. Työelämäyhteydet ja opiskeltavan alan vaatimusten huomioiminen oppimisessa luovat myös hyviä konteksteja oppimiselle. (Kauppila 2007: 44.) Oppiminen olisi liitettävä todelliseen arkeen ja niihin ongelmiin, joihin opiskelija on löydettävä ratkaisu (Kauppila 2007: 34). Ammatillisen koulutuksen uudistuksessa keskeiseksi määritellyllä osaamisperusteisuudella ja jo aiemmin opetuksessa painotetulla integroinnilla on samankaltainen päämäärä. Opinnot pyritään toteuttamaan opiskelijan lähtökohdat huomioiden ja suurelta osin työelämässä niin, että opiskelija oppii juuri niitä taitoja, joita ammatissaan tarvitsee. Tutkielman oppimateriaali mahdollistaa joustavan ja opiskelijälähtöisen opintojen suunnittelun, joten tämän tavoitteen toteutumiseen on hyvät mahdollisuudet.

Oppimaan oppimisen taidot nähdään konstruktivistisessä oppimiskäsityksessä olennaisena oppimisen edellytyksenä (Rauste - von Wright 1997: 19). Tiedon käsittelyyn liittyvien toimintatapojen ja strategioiden osaaminen on tarpeellista, jotta tavoitteet opiskelijan itseohjautuvuudesta, omasta ajattelusta ja tiedon työstämisestä voisivat toteutua (Kauppila 2007: 43). Oppimateriaalin lähtökohdat ovat opiskelijan itseohjautuvuudessa ja oman ajattelun arvostamisessa, mutta ammattiopistoissa opiskelevien koulutushistoria ja opetuksessa aiemmin käytetyt toimintatavat voivat vaihdella suuresti, koska opiskelijat ovat monen ikäisiä ja lähtöisin erilaisista koulutustaustoista. Osa opiskelijoista on uutta ammattia opiskelevia aikuisia ja osa suoraan peruskoulusta tulleita nuoria. Opiskelijoiden valmiudet oman oppimisensa suunnitteluun ovat moninaiset, ja osa tarvitsee paljon tukea. Äidinkieli 1 -

opintojaksossa ensimmäinen tehtävä liittyy luku- ja opiskelustrategioiden oppimiseen, ja tarkoituksena olisi soveltaa opittuja asioita tulevissa tehtävissä. Yhden tehtävän sisältöjen avulla näin laajasta kokonaisuudesta ei kuitenkaan ehdi saada monipuolista kuvaa, vaikka taitoja pääsisikin syventämään ja soveltamaan heti tulevissa tehtävissä. Kun itsenäinen opiskelu entisestään lisääntyy, opettajan voi myös olla yhä vaikeampaa havaita, millaisia tiedon käsittelyyn liittyviä toimintatapoja tai strategioita opiskelijat käyttävät ja missä he tarvitsevat ohjausta ja apua. Ratkaisuna tähän olisi tärkeää, että oppimaan oppimisen taidot voisivat kulkea mukana oppisisällöissä kaikissa oppiaineissa läpi opintojen. Näitä taitoja tuleva ammattilainen tarvitsee myös työelämässä.

Konstruktivismi näkyy oppimateriaalissa opiskelun tavoissa ja tehtävien sisällöissä. Opiskelijalle pyritään mahdollistamaan luonteenomainen tapa opiskella, ja hän voi valita itselleen parhaiten sopivan tavan tehtävien toteuttamiseen. Yksilöllisiä tiedonkäsittelyprosesseja tukevat materiaalissa tehtävien valinnaiset sisällöt ja omien oppimistavoitteiden mukainen opiskelu. Opiskelija lähtee tekemään opintosuunnitelmaa omien käsitystensä ja kiinnostuksensa pohjalta, ja oppimisprosessi muotoutuu jokaisen opiskelijan kohdalla omanlaisekseen. Opittavat tiedot ja taidot pyritään materiaalissa liittämään aitoon ympäristöön ja ottamaan erityisesti huomioon opiskelijan yksilölliset oppimistarpeet ja alan vaatimukset. Sisältöjen integrointiin ja aiheiden käsittelyyn oman ammattialan näkökulmasta kannustetaan ja opiskelijaa ohjataan tekemään valintoja, joista on hänelle eniten hyötyä käytännössä ja työelämässä. Tehtävissä olevien kysymysten avulla pyritään laajentamaan opiskelijan näkökulmia käsiteltäviin aiheisiin. Kysymykset voivat saada opiskelijan ajattelemaan ja parhaassa tapauksessa hän tulee tietoiseksi omista ajattelutavoistaan ja käsityksistään. Oppimaan oppimisen taidot ovat myös materiaalissa mukana, ja ihanteellista olisi, jos opiskelija harjoittelisi ja kiinnittäisi huomiota näihin taitoihin jatkuvasti opintojakson aikana tehtäviä tehdessään.

6.3 Persoonakeskeisen pedagogiikan soveltaminen

Materiaali pohjautuu persoonakeskeisen pedagogiikan ajatuksille, mutta niiden tuominen suoraan materiaaliin onnistuu vain osittain, koska näkemykset perustuvat työtapojen lisäksi pitkälti opettajan ja opiskelijan väliseen vuorovaikutukseen. Tämän vuoksi opettajan oppaalla ja sen vaikutuksella opettajan toimintaan ja asenteeseen on suuri merkitys persoonakeskeisen pedagogiikan tavoitteiden toteutumisessa. Tässä luvussa voidaan siis eritellä niitä lähtökohtia,

jotka materiaalissa pohjautuvat teoriaan ja sen pyrkimyksiin, mutta niiden toteutuminen käytännössä voi olla vaihtelevaa.

Persoonakeskeisen kasvatuksen pyrkimyksenä on, että yksilö voi löytää elämäänsä merkityksellisyyttä ja saavuttaa kutsumuksensa. Ihmisellä olisi oltava mahdollisuus suunnitella ja toteuttaa olemassaoloon sekä omaa elämänsuunnitelmaansa. (Kurki 1991: 36.) Oppimateriaalissa on paljon valinnanvapautta, jota tietenkin rajoittavat tehtävien teemat ja määritellyt laajat oppimistavoitteet. Tehtävien sisällä opiskelijalla on kuitenkin melko paljon liikkumavaraa ja mahdollisuus valita itselleen merkityksellinen näkökulma ja toteuttamistapa. Omien oppimistavoitteiden määrittely ja vastuun ottaminen opintojen suorittamisesta mahdollistaa parhaassa tapauksessa itsekasvatuksen ajatuksen toteutumisen ja voi antaa opiskelijalle kokemuksen siitä, että hänellä on vaikuttamisen mahdollisuus. Ihanteellista olisi, jos tämä ajatus voisi siirtyä myös muille osa-alueille ja yksilö huomaisi näitä vaikutusmahdollisuuksia omassa elämässään myös laajemmin, jolloin hän voisi löytää itselleen tärkeitä asioita ja alkaa luoda ja toteuttaa elämänsuunnitelmaansa niiden pohjalta.

Persoonakeskeisen pedagogiikan mukaan jokaisella tulisi olla oikeus persoonallisten ominaisuuksiensa kehittämiseen ja oman kohtalonsa rakentamiseen. On tärkeää, että yksilön on mahdollista toteuttaa elämässään todellista aloitteellisuutta ja vastuullisuutta. (Kurki 1991: 40.) Tavoitteena on yksilöllisten ja sosiaalisten intressien yhtensovittamisen onnistuminen, koska ihmisellä on oma paikkansa maailmassa yhdessä toisten kanssa. (Kurki 1991:40, 2002: 108). Ammatillisen koulutuksen uudistukset vievät opiskelua yksilöllisempään suuntaan, mikä voi edistää edellä mainittujen tavoitteiden toteutumista. Käytännön toteutukseen vaikuttaa kuitenkin pitkälti se, millaiset valmiudet opiskelijoilla todella on ottaa vastuuta ja tehdä omia valintoja. Äidinkielen sisällöt ammattiopistossa liittyvät usein viestintään ja vuorovaikutustaitoihin, jotka ovat olennaisia yhteisöllisyyden rakentamisessa ja muodostumisessa. Taidot, joita yksilö käyttää kommunikointiin toisten kanssa, ovat keskeisessä asemassa siinä, millaisiksi vaikkapa hänen ihmissuhteensa ja sosiaaliset verkostonsa muodostuvat. Mikäli viestintätaidot ovat puutteelliset, yksilön vaikutusmahdollisuudet voivat huonontua ja jotkin ovet jopa sulkeutua. Oman kohtalon tai elämänsuunnan muokkaaminen ja valitseminen edellyttää nykymaailmassa yleensä monenlaisia taitoja, jotta ihminen voi konkreettisesti päästä haluamaansa suuntaan. Oppimateriaalin tehtävien ohjeistuksissa pyritään erityisesti muistuttamaan opiskelijaa omien tavoitteiden määrittelystä ja niiden pohtimisesta. Kun jo opintovaiheessa miettii mahdollisia toiveitaan työelämän suhteen, on helpompaa valita opintosisältöihin juuri tällä alueella tarvittavia taitoja. Opittujen taitojen avulla opiskelijan voi olla helpompaa saa-

uttaa todellinen valinnanvapaus, kun osaamisen puute ei ole esteenä sen elämänpolun tai ammatillisen väylän valitsemiselle, jolle hän haluaa suuntautua.

Vapautumisen ohella persoonakeskeisessä pedagogiikassa nostetaan esille myös pyrkimys normalisaatioon, jonka lähtökohta on itsehallinnassa ja jolla tarkoitetaan normaalia toimintaa erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi arjessa yksilölle kuuluvien tehtävien tekemistä, ja hyvien tapojen, kuten toisten kunnioittamisen ja vastuullisuuden oppimista. Tavoitteena on, että yksilö voi kasvaa kohti moraalista itsehallintaa, jolloin hän ottaa vastuuta omasta toiminnastaan. (Kurki 1991: 41–42.) Oppilaitoksissa joudutaan toisinaan muistuttamaan erilaisista säännöistä, joiden tarkoitus on pitää yllä yleistä järjestystä ja viihtyvyyttä. Osalle nuorista, vasta peruskoulusta ammattiopintoihin tulleista opiskelijoista, normalisaatioon liittyvät ihanteet voivat olla kapinoinnin aihe, mutta todennäköisesti opintojen edetessä ja aikuisuuden kynnyksellä asenteet voivat kasvamisenkin myötä muuttua. Työpaikoilla suoritettaviin opintoihin liittyy ehkä voimakkaammin normalisaation vaatimus ja oletus hyvien tapojen noudattamisesta ja vastuullisesta käyttäytymisestä. Oppimateriaalissa vapaus näkyy esimerkiksi siinä, että yksilöä rohkaistaan itsenäiseen ajatteluun ja valintoihin oppimisen tavoitteiden suhteen. Normalisaatioon liittyvät sisällöt koskevat enemmänkin niissä ympäristöissä ja vuoro-vaikutustilanteissa toimimista, joissa tehtäviä suunnitellaan ja suoritetaan. Tehtävänannoissa pyritään ohjaamaan opiskelijaa esimerkiksi tarkoituksenmukaiseen ja tilanteeseen sopivaan viestintään ja viestintävälineiden käyttöön. Työpaikan toimintakulttuuri on eri tilanteissa otettava huomioon, ja koska materiaali on suunniteltu yleiseen ja monialaiseen käyttöön, vastuu oikealaisen ja odotusten mukaisen toimintatavan valitsemisesta annetaan tämän tutkielman materiaalin puitteissa opiskelijalle ja ohjaavalle opettajalle.

Persoonaksi kasvaminen ja persoonana elämiseen liittyy kyky sitoutua valintoihin ja niiden mukaiseen toimintaan (Kurki 1991: 44). Opiskelijalla tulisikin olla laajat valinnan mahdollisuudet, jotta hän voisi oppia kantamaan vastuuta, hallitsemaan vapauttaan ja valitsemaan parhaat välineet ja tavat persoonallisen toimintansa ja kasvunsa edistämiseksi (Kurki 1991: 37). Tutkielman oppimateriaalin puitteissa opiskelijalla on vapaus toteuttaa tehtäviä ja oppimistavoitteita monella tavalla. Pelkkä vapaan valinnan mahdollisuus ei tietenkään tarkoita, että opiskelijan valinnanmahdollisuudet olisivat konkreettiset, koska jotta yksilöllä olisi todella vapaus valita, hänellä tulisi olla tietoa erilaisista vaihtoehdoista. Opiskelijan oppaassa kerrotaan muun muassa erilaisista työtapavaihtoehdoista, mutta opettajalle lankeaa kuitenkin tältä osin suuri vastuu. Opettaja toimii ohjaajana, joka tuntee opiskelijan ja tietää todennäköisesti jotakin myös hänen ammattialallaan mahdollisista toteutustavoista. Opettaja osaakin oletettavasti parhaiten ohjata opiskelijaa oikeaan suuntaan tehtävien sisältöjä ja toteutustapoja

koskevista valinnoista, koska kaikkia monipuolisia vaihtoehtoja ei tämänkaltaisessa oppimateriaalissa olisi edes mahdollista tuoda esille.

Kaiken ytimenä ja ihmiselämän tarkoituksena voidaan nähdä kutsumus ja sen etsiminen, ja tätä tehtävää ihminen täyttää tekemiensä valintojen kautta. Vain ihminen itse voi löytää oman kutsumuksensa, eikä kukaan voi tehdä sitä hänen puolestaan. (Kurki 1993: 85–86.) Kutsumus toistuu persoonakeskeisen pedagogiikan teoriassa jatkuvasti. Se voi sanana kuulostaa juhlalliselta ja suurelta, ja voidaan kuvitella, että kutsumuksen täytyisi olla jotakin merkittävää ja maailmaa muuttavaa. Jokainen voi kuitenkin löytää kutsumuksensa myös tavallisessa arjessa, eikä kenenkään kutsumus ole vähäpätöinen, jos se tuntuu yksilöstä itsestään hänelle sopivalta. Monia ammatteja sanotaan kutsumusammateiksi, millä voidaan viitata esimerkiksi siihen, että ne edellyttävät vahvaa sisäistä motivaatiota tai tietynlaisia ominaisuuksia tai niiden vaatimukset ja työolosuhteet voivat olla sellaiset, joihin vain kutsumuksen työhön kokevat tahtovat sitoutua. Kutsumuksen löytäminen ei ole vähäpätöinen asia, jos otetaan huomioon esimerkiksi sen mahdollinen vaikutus yksilön elämänlaatuun ja oppilaitoksen pyrkimykset opintojen keskeyttämisen vähentämiseksi. Mikäli oppimateriaalin suomat mahdollisuudet opiskelijan omiin valintoihin tai tehtävänantojen kehotukset pohdintoihin edistävät kutsumuksen löytämistä tai saavat opiskelijan sitä ajattelemaan, materiaali on onnistunut tässä kutsumuksen löytämiseen liittyvässä tavoitteessaan.

Persoonakeskeisessä pedagogiikassa tietojen omaksumista tärkeämpää on oppia sellainen tietojen hallinnan tapa, joka auttaa yksilöä kehittymään ihmisenä. (Kurki 1991: 37–38.) Tieto, tiedonhaku ja lähdekriittisyys ovat olennaisessa osassa oppimateriaalin sisältöjä, koska niiden merkitys on nykyään korostunut. Yksilöllä on laajat mahdollisuudet löytää tietoa ja siihen törmää etsimättäkin. Omaksuttu tieto voi vaikuttaa paljon ihmisen toimintaan ja sitä kautta koko elämään, joten on olennaista, millaista tietoa otetaan vastaan ja miten sitä hyödynnetään. Näitä taitoja oppimateriaalin tehtävien avulla pyritään kehittämään. Luotettavan ja hyödyllisen tiedon löytäminen ja tunnistaminen on nostettu tehtävissä tärkeäksi teemaksi. Apukysymysten avulla pyritään herättämään ajatuksia tiedon ominaisuuksista, esimerkiksi sen vanhenemisesta, sekä tavoitteista ja tahoista tiedon taustalla.

Kirjasto nähdään olennaisena instrumenttina itsenäistä opiskelua korostavassa persoonakeskeisessä pedagogiikassa, ja tutkiva asenne tietoon on oppimisen lähtökohtana (Kurki 1991: 52). Kirjastopalveluiden hyödyntäminen on mainittu voimassa olevissa opetussuunnitelmissa, joten se on mukana myös oppimateriaalin tiedonhakuun liittyvissä tehtävissä. Tehtävän taustoittavassa tekstissä tuodaan esille myös kirjaston henkilökunnan asiantuntijuus tieto-

jenhallinnan alalla ja sen suomat mahdollisuudet, ja pyritään sitä kautta lisäämään opiskelijoiden kiinnostusta ja arvostusta kirjastopalveluita kohtaan.

Persoonakeskeinen kasvatus korostaa yksilöllisen oppimisen lisäksi sosiaalisten kykyjen kehittymistä sekä oppijan kykyä solidaarisuuteen ja yhteisölliseen sitoutumiseen (Kurki 1991: 36, 41). Kaikkia näitä ominaisuuksia arvostavat myös työnantajat, jotka etsivät usein työpaikkailmoituksissa joukkoonsa työntekijöitä kuvauksella *hyvä tyyppi*. Opiskelijan viestintätaidot ovat tässäkin keskiössä. Oppimateriaali pohjautuu voimassa oleviin opetussuunnitelmiin, joissa ne otetaan melko hyvin huomioon. Viestintätaitoihin liittyvien tehtävien pohjustavissa teksteissä ja apukysymyksissä herätellään opiskelijan ajatuksia vaikutusmahdollisuuksista, joita viestintään liittyy, ja pyritään virittelemään opiskelijan pohdintoja omista viestinnällisistä tavoitteistaan eri tilanteissa.

Opettajan ja opiskelijoiden välisten vuorovaikutussuhteiden laatu on olennaista persoonakeskeisessä pedagogiikassa, ja tärkeinä pidetään erityisesti avoimuutta, ymmärrystä, kunnioitusta ja hyväksymistä. Opiskelijan on opittava ottamaan riskejä ja harjaannuttava ajattelemaan ja havainnoimaan asioita monista eri perspektiiveistä. Opiskelijan tarpeet ovat opetuksen perustana, eli yhteiskunnan ja opettajan asettamien tavoitteiden tulisi välittyä toimintaan opiskelijan omien päämäärien kautta. (Kurki 1991: 45–46, Kurki 1993: 93.) Edellä mainittuja asioita oppimateriaalissa pyritään ensisijaisesti tuomaan esille opettajan oppaan ohjeiden ja oppimateriaalin tavoitteiden kuvaamisen avulla. Opettajalle annetaan suuntaviivoja ohjaamiseen ja materiaalin käyttöön. Ammatillisen koulutuksen muutokset vaikuttavat siihen, että opettaja nähdään entistä enemmän oppimisen ohjaajana ja eräänlaisena mentorina ja opiskelijan yksilölliset oppimistavoitteet pyritään ottamaan aiempaa paremmin huomioon, mikä soveltuu hyvin persoonakeskeisen pedagogiikan näkemyksiin. Oppijakeskeisessä ja yksilöllisiä opintopolkuja korostavassa opiskelutavassa opiskelijan omat päämäärät on mahdollista huomioida, ja tätä pyritään korostamaan myös oppimateriaalin oppaissa, tehtävien pohjustavissa teksteissä ja apukysymyksissä. Opiskelijaa rohkaistaan tehtävissä määrittelemään omia tavoitteitaan sekä kokeilemaan uudenlaisia tapoja opiskella ja tehdä oppimistaan näkyväksi.

Materiaalissa ohjataan valitsemaan sellaisia opiskelutapoja, jotka soveltuvat parhaiten opiskelijalle itselleen ja hänen ammattialallaan tarvittavien taitojen oppimiseen. Motivaatio ja yksilöllinen työ sekä arviointi ovat olennaisia elementtejä materiaalissa ja niiden merkitystä korostetaan etenkin opettajan ja opiskelijan oppaissa, joten niiden osalta persoonakeskeisen pedagogiikan tavoitteet toteutuvat. Ongelmalliseksi persoonakeskeisen pedagogiikan menetelmällisen soveltamisen kannalta voi muodostua ryhmätöiden puuttuminen ja se, että opiskelijoilla ei välttämättä ole mahdollisuutta ajatusten ja oppimiskokemusten jakamiseen yhdessä,

mikäli oppilaitoksessa ei ole resursseja tai tilaisuutta järjestää esimerkiksi yhteistä seminaari-päivää, jollainen materiaalin opettajan oppaassa esitellään yhtenä vaihtoehtona yhteisöllisyyden lisäämiseksi. Nykyään on toki monia verkkoympäristöjä, joissa voi myös toteuttaa keskusteluja ja jakaa sisältöjä helposti. Ne eivät korvaa välitöntä kohtaamista ja yhdessä kokoon-tumista, mutta voivat olla hyödyksi, jos mahdollisuutta yhteisiin tapaamisiin ei ole. Työpai-koilla oppimiseen on myös mahdollista yhdistää yhteisöllisiä elementtejä, esimerkiksi mahdollisuus oppimistilanteiden jälkeiseen ajatustenvaihtoon tai arviointiin.

Tämän tutkielman oppimateriaali voidaan nähdä kahdelle opintojaksolle tehtyinä lyhyen aikavälin suunnitelmina. Opintojaksojen materiaaleissa kuvataan tehtävissä niiden tee-mat ja tärkeimmät oppimistavoitteet. Joissakin tehtävissä annetaan myös vinkkejä tehtävien suunnitteluun ja mahdolliseen toteuttamiseen. Jokaisessa tehtävässä on myös apukysymyksiä suunnittelun tueksi ja ajattelun virikkeeksi. Lisäksi materiaaliin kuuluvat oppaat, joissa on myös työtapaohjeita. Materiaalin voidaan siis katsoa vastaavan hyvin persoonakeskeisen pe-dagogiikan työtapojen mukaisia opettajan laatimia lyhyitä suunnitelmia, joiden pohjalta opis-kelija tekee oman työsuunnitelmansa.

Arviointi on persoonakeskeisessä pedagogiikassa olennainen osa oppimista ja se to-teutetaan yleensä monimuotoisesti erilaisina suullisina ja kirjallisina arviointeina sekä opiske-lijan itsearviointina. (Kurki 1991: 52–53.) Oppimateriaalin opettajan oppaassa on oma pieni lukunsa arvioinnille ja sen periaatteiden avaamiselle. Opettajaa pyritään materiaalissa rohkai-semaan monimuotoiseen ja kannustavaan arviointitapaan, mutta arvioinnin tulee kuitenkin perustua oppilaitoksen yleisiin ohjeisiin ja sen on noudatettava opetussuunnitelmaa. Arvioin-nin ohjeissa korostetaan oppijakeskeistä arviointia, jossa arviointi on osa opettajan ja opiskeli-jan välistä vuorovaikutusta ja jossa myös opiskelija itse arvioi oppimistaan ja osaamistaan. Jotta arvioinnista voi todella tulla osa oppimista, sen on hyvä olla muutakin kuin opinnoista saatu arvosana tai hyväksytty suoritus. Opettajaa rohkaistaan realistiseen arviointiin, jossa opiskelijaa ohjataan ja tuetaan kannustavalla tavalla tunnistamaan oma osaamisensa ja omat mahdollisuutensa.

Persoonakeskeisen pedagogiikan periaatteet näkyvät tutkielman oppimateriaalissa eri-tyisesti opiskelijalle annetussa valinnanvapaudessa, joka liittyy tehtävien sisältöihin, oppimis-tavoitteisiin ja toteutustapoihin. Opiskelijalle annetaan paljon vastuuta oppimisestaan, ja ma-teriaalissa opettajaa ohjataan siihen, että opiskelijan valintoja tulisi arvostaa ja ensisijaisesti luottaa häneen oman oppimisensa suunnittelijana. Opettajan tehtävänä on persoonakeskeisen pedagogiikan ajatuksia myötäillen olla ensisijaisesti oppimisen ohjaaja, joka tukee ja auttaa opiskelijaa muun muassa opintojen suunnittelussa, omien tavoitteiden määrittelyssä ja tehtä-

vien toteutustapojen valinnassa. Tehtävissä pyritään herättämään opiskelijan pohdintoja hänen omista tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan, jotka voisivat viitoittaa tietä opinnoissa ja työelämässä oikeaan suuntaan ja mahdollisesti oman kutsumuksen löytämiseen.

6.4 Teksti- ja viestintätaidot oppimateriaalissa

Tässä aluvussa tarkastellaan oppimateriaalin tehtävien sisältöjä tekstitaitojen, viestintä- ja vuorovaikutustaitojen sekä oikeakielisyyden näkökulmista ja heijastellaan niitä teorialuvussa 4 käsiteltyihin tieteellisiin näkökulmiin samoista aiheista. Alla ovat selkeyden vuoksi lueteltuina ja otsikoituina tehtäväosiot sekä niiden sisältämät tehtävät:

Äidinkieli 1 (3 osp)

1. Luku- ja opiskelustrategiat
2. Viestintätilanteet
3. Tiedonhankinta ja lähdekriittisyys
4. Viestintävälineet, mediatekstit ja tekijänoikeudet
5. Oman ammattiosaamisen esittely
6. Asiakirjat ja oikeinkirjoitus
7. Työelämän tekstilajit sekä tekstien ymmärtäminen ja arvioiminen
8. Oman äidinkielen taidon arvioiminen ja kehittäminen

Äidinkieli 2 (2 osp)

1. Viestintä- ja vuorovaikutustilanteet
2. Ammattitaitoon liittyvät tekstit ja asiakirjat sekä kielenkäytön normit
3. Mediataidot ja verkkoviestintä
4. Tiedonhankintataidot ja tekijänoikeudet
5. Äidinkielen, kirjallisuuden ja kulttuurin merkityksen ymmärtäminen

Tekstitaidot liittyvät niin kirjoitettuihin kuin puhuttuihinkin teksteihin, ja niitä käsitellään monin tavoin läpi oppimateriaalin esimerkiksi tekstitaitotehtävissä ja viestintään liittyvissä harjoituksissa. Äidinkieli 1 -osion luku- ja opiskelustrategioita käsittelevässä tehtävässä 1 opiskelija pääsee syventymään niihin lukemiseen ja opiskeluun liittyviin taitoihin, joissa hän tarvitsee eniten harjoitusta. Lukemisen harjoittelu ja siihen liittyvät tekniikat ovat yksi mahdollisista vaihtoehdoista, joihin opiskelija voi perehtyä. Opiskelijaa ohjataan kysymyksen pohdintaan, millaista lukutaitoa hänen alallaan erityisesti tarvitaan ja millaisia tekstejä työhön liittyy. Tekstien lukeminen ja kirjoittaminen voidaan nähdä kulttuurisena käytänteenä ja tapana osallistua yhteisöjen toimintaan (Luukka 2004: 112). Työyhteisön ja oman ammattialan tekstikäytänteiden tunteminen on siis tärkeää ja sillä voi olla vaikutusta myös opiskelijan ammatti-identiteettiin ja ammatilliseen itsetuntoon. Voidaan myös pohtia, olisiko tekstikäy-

tänteiden osaamisen vahvistamisella mahdollista vaikuttaa opintonsa keskeyttävien kokemuksiin siitä, tuntuuko ammattiala omalta vai jääkö se vieraaksi. Mikäli opiskelija ei ole päässyt sisälle oman alan teksteihin ja kielenkäyttöön liittyviin käytänteisiin ja tapoihin, oma ammattiala voi tältä osin tuntua etäiseltä.

Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 2 käsitellään tekstitaitoihin liittyen esimerkiksi asiatyylä ja omaan alaan liittyvän termistön käyttämistä teksteissä. Vakuuttavuus, luottamuksen herättäminen ja erilaisten viestintätilanteiden hallitseminen ovat tärkeitä teemoja. Nämä taidot vaativat monenlaisten, niin puhuttujen kuin kirjallisten, tekstien ja tilanteiden hahmottamista sekä oman viestinnän vaikuttavuuden arviointia. Ammatillisissa tekstitaidoissa tekstien sosiaalinen, yhteisöllinen ja kulttuurinen luonne korostuu, koska tekstien avulla osallistutaan yhteisöjen toimintaan, ja niihin liittyy yleensä monenlaisia tilanteita, vastaanottajia, tavoitteita ja toisia tekstejä (Takala & Tarkoma 2014: 37). Osion Äidinkieli 2 tehtävässä 1 käsitellään myös viestintäteeman alla erilaisia tilanteita, joihin liittyy puhuttuja tekstejä, esimerkiksi työhaastattelut, palaverit, neuvottelut ja esiintymistilanteet. Niihin liittyy usein tietynlainen tapa ja järjestys esittää asioita, ja työelämässä ammatillaisen olisi hyvä tuntea ja hallita niistä tarpeellimmat.

Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 3 keskitytään tiedonhankintaan ja lähdekriittisyyteen, mikä korostaa tekstitaitojen osaamisessa luetun ymmärtämisen ja arvioinnin taitoa. Tekstilajien piirteiden hahmottaminen, tekstien muuntaminen toiseen tekstilajiin sekä löydetyn tiedon hyödyntäminen omassa tuotoksessa ovat myös tehtävän sisältöihin kuuluvia taitoja. Luukan (2004: 114) mukaan oppiminen nähdään nykyään taitona rakentaa ja yhdistellä itseohjautuvasti tietoa. Ammatillisessa koulutuksessa kaikki eivät yllä kirjoittamisen taidoissa edes hyvälle tasolle, mutta jo arvioivan ja kriittisen lukemisen sekä tiedonhankintataitojen harjoittelu auttavat eteenpäin työssä ja elämässä yleensä.

Mediatekstejä ja erilaisten viestintävälineiden käyttöä käsitellään Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 4. Tehtävässä korostetaan laajaa tekstikäsitystä ja sitä, miten teksteiksi käsitetään kirjoitettujen tekstien lisäksi myös videot, ääni, kuva ja erilaiset merkit. Mediatekstien lukutaidossa olennaisena nähdään se, että opiskelija oppii pohtimaan, kuka tekstin on kirjoittanut, mikä on sen tavoite ja mitä mahdollisesti jätetään kertomatta. On tärkeää, että opiskelija osaa ottaa nämä huomioon arvioidessaan tekstejä kriittisesti. Samassa osion 1 tehtävässä 4 käsitellään erilaisten viestintävälineiden ja -sovellusten tarkoituksenmukaista käyttöä. Tehtävässä tuodaan esille se, miten jokin viestintäväline sopii tilanteesta riippuen erinomaisesti esimerkiksi vapaa-ajalla käytettäväksi ja jokin toinen paremmin työelämäviestintään, koska niissä käytettävä viestintätapa ja kieli ovat usein erilaisia. Kirjoittamisen merkitys on jatkuvasti li-

sääntynyt ja visuaalisia tekstejä on paljon enemmän kuin ennen, mikä on vaikuttanut siihen, että aiemmin puhumalla käsitellyt asiat hoidetaan nykyään kirjoittamalla (Luukka 2004: 114–115). Uudenlaiset tekstit ja kirjoittamisen tavat eivät välttämättä heti vakiinnu, ja esimerkiksi työpaikoilla voi olla hyvin vaihtelevia tapoja käyttää vaikkapa pikaviestimiä ja sähköpostia. Niiden käyttöä tuleva ammattilainen pääsee harjoittelemaan vasta käytännössä, vaikka tavanomaisimpia sosiaalisen viestinnän normeja voidaankin käsitellä jo opintojen aikana.

Erilaisia asiakirjoja ja asiatyöliä käsitellään Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 6. Monilla aloilla käytetään asiakirjoja ja niitä tarvitaan toisinaan kaikkien arjessa, joten standardin hallitseminen helpottaa ja nopeuttaa niihin liittyvien tehtävien tekemistä ja tekstien ymmärtämistä. Ammatillisen koulutuksen tekstilajeina niitä on pidetty tärkeinä, mutta suuntaus on ilmeisesti muuttumassa ja tärkeimmiksi määritellään juuri opiskelijan omalla alalla työssä tarvittavat ja käytettävät tekstit. Tehtävässä on ajatuksena, että opiskelija voisi valintansa mukaan keskittyä juuri niihin asiakirjoihin, jotka hän kokee tarpeellisimmiksi.

Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 7 keskitytään työelämän tekstilajeihin, niiden tarkoituksen ymmärtämiseen sekä tekstien sisällön ja ilmaisutavan arvioimisen taitoihin. Tehtävän apukysymyksillä pyritään ohjaamaan opiskelijaa ajattelemaan, miksi jokin teksti on jonkinlainen esimerkiksi tyyliltään, muodoltaan tai asettelultaan. Tarkoituksena on muistuttaa opiskelijaa siitä, että useimmat tekstit on joskus suunniteltu ja kirjoitettu sellaisiksi kuin ne ovat, ja ominaisuuksien taustalla on jokin syy, jonka vuoksi ne ovat tietynlaisia. Tekstien ymmärtämiseen liittyen tuodaan esille, miten tärkeää lukutaito ja tekstin sanoman ymmärtäminen monissa ammateissa on esimerkiksi turvallisuuden kannalta. Ammattitaitoon liittyviä tekstejä käsitellään myös osion Äidinkieli 2 tehtävässä 2. Tehtävän oppimistavoitteisiin kuuluvat tekstintaitoihin liittyen esimerkiksi oman alan kirjallisten töiden laatiminen sekä ammattitaidon kannalta keskeisten tekstien tuottaminen ja työstäminen oman arvion ja palautteen pohjalta. Opiskelijan omalla ammattialalla tarvittavat olennaisimmat tekstit korostuvat. Niiden lisäksi tehtävässä mainitaan mahdollisina opiskeltavina sisältöinä työelämän yleiset asiakirjat, kuten työhakemus ja cv. Oman alan erityisen sanaston hallinta ja oikeinkirjoitus ovat myös osa tehtävän yleisiä oppimistavoitteita.

Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 5 opiskelija pääsee tuomaan esille ammattitaitoaan ja oppimisestaan dokumentoimalla sitä hänelle sopivalla tavalla. Opiskelijan on tarkoitus käyttää eri medioita ja tuottaa esimerkiksi videoita, erilaisia kirjoitettuja tekstejä, ääntä, kuvia tai muuta parhaaksi katsomaansa sisältöä. Tehtävässä korostuu erityisesti tekstien monimuotoisuus. Joiltakin osin sisällöltään samankaltaisessa Äidinkieli 2 -osion tehtävässä 3 käsitellään myös mediataitoja ja verkkoviestintää. Olennaisia sisältöjä ovat mediatekstien kriittinen arvi-

ointi, oman osaamisen ja ammattitaidon näkyväksi tekeminen eri medioiden avulla sekä monipuolinen viestintävälineiden ja ammattijulkaisujen käyttämisen taito. Tehtävässä on tarkoitus keskittyä erityisesti omalla alalla tarvittaviin mediaan ja verkkoviestintään liittyviin tekstitaitoihin niin kriittisenä lukijana kuin tarkoituksenmukaisten tekstien tuottajana.

Tiedonhankintataitoihin ja tekijänoikeuksiin perehdytään osion Äidinkieli 2 tehtävässä 4. Tekstitaitojen näkökulmasta tehtävässä on olennaista omaan ammattialaan liittyvän materiaalin ja alaa koskevan tiedon luotettavuuden arviointi, joka vaatii monenlaista osaamista. Opiskelijan tulisi osata tunnistaa luotettava tieto, tuntea oman alansa tekstikäytänteitä ja sitä, miten alaan liittyvistä asioista kerrotaan. Monipuolinen tutustuminen oman alan julkaisuihin on yksi tapa tehdä edellä mainittuja asioita tunnetuiksi ja harjoitella lukemista. Samalla oman alan tekstikäytänteet ja työhön liittyvä viestintäkulttuuri tulevat opiskelijalle tutummiksi.

Äidinkieli 2 -osion tehtävässä 5 keskitytään äidinkielen, kirjallisuuden ja kulttuurin merkityksen ymmärtämiseen erityisesti opiskelijan oman ammattialan näkökulmasta. Omaan alaan liittyvä kirjallisuus, kulttuuri yleensä sekä niiden vaikutus myös omaan ammattialaan liittyviin ilmiöihin nostetaan tehtävässä tärkeäksi ymmärrettäväksi asiaksi. Monenlaiset tekstit vaikuttavat vahvasti käytäntöön ja arkeen, ja sitä kautta ne tuovat uusia tuulia myös eri ammattialoille. Taidekasvatuksen avulla kehittyvää rikasta todellisuuden kokemista tarvitaan nykyajan työ- ja yhteiskuntaelämässä, jossa tilanteet muuttuvat jatkuvasti, eivätkä asiat välttämättä tapahdu ennalta laadittujen määritelmien mukaan (Wilenius 1987: 37). Työelämässä monilla aloilla arvostetaan luovuutta ja opinnoissa kannustetaan usein uusia ideoita kehittävään yrittäjyyteen, ja se on yksi syy, jonka vuoksi kirjallisuutta ja kulttuuria ei olisi hyvä jättää pois opetussuunnitelmista ammatillisen koulutuksen muutoksissa. Taide tuo usein ihmisten ajatuksissa lisäarvoa tuotteeseen tai palveluun, johon se liitetään.

Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 2 käsitellään erilaisissa kirjallisissa ja suullisissa viestinnän vuorovaikutustilanteissa toimimista. Rakentava ja viestintäilmapiirin huomioiva keskustelutaito, ryhmätyötilanteet, oman mielipiteen ilmaiseminen, asiakaslähtöisyys ja asiatyölin käyttäminen eri tilanteissa ovat keskeisiä oppimistavoitteita. Aiheita lähestytään herättelemällä opiskelijan ajatuksia siitä, miten oma viestintä vaikuttaa erilaisten tilanteiden ja kohtaamisten muodostumiseen, ja miten viestintätapa voi vaikuttaa ilmapiiriin ja siihen, mihin vuorovaikutustilanteet johtavat. Olennaiseksi nostetaan se, että viestinnällä vaikutetaan ja sillä on seurauksia, minkä vuoksi viestintätilanteen hahmottaminen monesta näkökulmasta on tärkeää. Tällä pyritään saamaan opiskelija tietoiseksi siitä, että viestintä on prosessi, jossa yhteisesti muokataan ja säädellään sosiaalista todellisuutta (Kostiainen 2003:10), ja hän voi siihen omalla toiminnallaan vaikuttaa.

Viestinnän opetuksessa on tärkeää ohjata opiskelijaa tarkoituksenmukaiseen viestintäkäyttäytymiseen, joka vaihtelee tilanteitten mukaan. Joustavat viestintätaidot ja opiskelijan taito ja herkkyys havaita ja tulkita ympäristön reaktioita on olennaisempaa kuin olemassa oleviin käytänteisiin opettamalla sopeuttaminen. (Kostiainen 2003: 214.) Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 4 käsitellään viestintään liittyvistä teemoista erilaisten viestintävälineiden käyttöä ja hyvien tapojen noudattamista digitaalisissa ympäristöissä. Tehtävässä herätellään opiskelijaa pohtimaan esimerkiksi sitä, mikä viestintäväline on tarkoituksenmukainen kussakin tilanteessa, ja millaisia eroja viestintävälineiden välillä on esimerkiksi niissä käytettävässä tyyppillisessä viestinnän tavassa ja kielenkäytössä. Tarkoituksenmukaisen viestinnän korostetaan yleensä vievän viestijää eteenpäin hänen tavoitteidensa saavuttamisessa niin yksittäisissä viestintätilanteissa kuin laajemminkin. Digitaalisessa ympäristössä jokainen toiminta jättää jäljen, mikä pyritään tuomaan tehtävässä ilmi. Internet ei ole kasvoton ja siellä tapahtuvalla viestinnällä on nykyään paljon painoarvoa, joten hyvät ja kohteliaat viestintätavat pitää muistaa myös verkossa yhtä lailla kuin kasvokkain tapahtuvissa viestintätilanteissa. Muuttuvissa tilanteissa ja työelämässä opiskelija tarvitsee viestintätaitoja, jotka eivät jää pinnallisiksi vaan muuttuvat ammattitaidon olennaiseksi ja eri tilanteisiin sovellettavaksi resurssiksi.

Tehtävässä 8 osiossa Äidinkieli 1 opiskelija pääsee arvioimaan omaa äidinkielen taitoaan ja viestintätaitojaan. Opiskeluun ja työelämään liittyvien taitojen lisäksi tehtävässä herätellään opiskelijaa pohtimaan muun muassa sitä, millaisia viestintätaitoja hän käyttää vapaaajallaan, löytääkö hän niistä vahvuuksiaan ja voisiko taidoista olla hyötyä myös työelämässä. Mikäli opiskelija keskittyy pohtimaan ja arvioimaan taitojaan monesta näkökulmasta, hänelle voi syntyä hyvä yleiskuva niistä mahdollisuuksista, joita viestintätaidot hänelle avaavat, ja samalla kehittämisen kohteet voivat selkeytyä, jolloin opiskelija voi suunnata opintojen sisältöjä ja keskittyä vielä tarvittavien taitojen kehittämiseen.

Osiassa Äidinkieli 2 tehtävässä 1 käsitellään muun muassa työelämään liittyviä asiakas- ja ryhmätilanteita vuorovaikutustaitojen näkökulmasta. Asiallinen, rakentava, joustava ja kohtelias toiminta vuorovaikutustilanteissa on olennainen oppimistavoite. Viestinnän tavoitteellisuus, työilmapiiriin vaikuttaminen, asiakastilanteet ja viestinnän luomat mielikuvat nostetaan erityisesti esiin johdattelevassa tekstissä ja apukysymyksissä. Opetuksessa tulisi kiinnittää huomiota viestinnän merkityksen syvään ymmärtämiseen myös metatasolla ja siihen, että kieltä tarkasteltaisiin osaamisen resurssina ja merkitysten muodostajana ilmeisten ja yksittäisten viestintätilanteiden ja -tehtävien sijaan (Kostiainen 2003: 248–249). Tehtävän kysymysten avulla pyritään suuntaamaan opiskelijan ajattelua viestinnällisen toiminnan taustalla vaikuttaviin asioihin ja koetetaan saada opiskelija pohtimaan viestintänsä tavoitetta ja motii-

veja, jotta hän voisi syvemmin ymmärtää toimintaansa ja ohjata sitä tarkoituksenmukaisesti oikeaan suuntaan.

Osion Äidinkieli 2 tehtävässä 3 käsitellään mediataitoja ja verkkoviestintää. Opiskelijan ammattiala ja oman osaamisen näkyväksi tekeminen eri medioiden avulla korostuvat. Tehtävässä painotetaan monipuolista viestintävälineiden käyttämisen taitoa, viestinnän tavoitteellisuutta ja tarkoituksenmukaisen viestintävälineen valintaa. Tehtävässä opiskelija saa itse pohtia vahvuuksiaan ja sitä, miten hän omalla alallaan saa ne parhaiten tuotua esille median ja verkkoviestintien avulla. Parhaassa tapauksessa opiskelijan ammatti-identiteetti voi tehtävän eri vaiheissa selkeytyä ja vahvistua mediataitojen kehittymisen ohessa.

Monet alat ovat kansainvälistyneet, mutta kotimaassakin toimivissa yrityksissä tarvitaan eri kulttuurien ja monenlaisten viestintätaitojen tuntemusta, koska työpaikat ovat monikulttuuristuneet (Sajavaara & Salo 2007: 235). Osion Äidinkieli 2 tehtävässä 5 käsitellään erityisesti äidinkielen ja kulttuurin merkitystä. Viestinnän alueelta tehtävässä otetaan esille muun muassa eri kulttuureista lähtöisin olevien viestintätavat ja kulttuurin vaikutus ammattialaan. Johdattelevissa kysymyksissä herätellään opiskelijaa pohtimaan, miten eri kulttuurien tuntemus voi edistää sujuvaa vuorovaikutusta. Tässä korostuvat niin oman kulttuurin kuin muidenkin tunteminen. On tärkeää tunnistaa omat lähtökohtansa ja toimintatapansa, jotta osaisi huomioida ne yhtenä mahdollisena vaihtoehtona, ja sitä kautta kehittää ymmärrystä myös muunlaisille viestintätavoille.

Kielenhuollon ja oikeinkirjoituksen sisältöjä on ammatillisessa äidinkielessä melko vähän. Niille ei anneta opetussuunnitelmassa kovin paljon painoarvoa, ja suunta vaikuttaisi olevan vähenemään päin, vaikka kyse on olennaista kirjoittamiseen liittyvistä taidoista. Kirjakielen hallinnan oppiminen voidaan kuitenkin nähdä kaikkien oikeudeksi, jonka olisi yhteiskunnallisen tasa-arvon vuoksi toteuduttava koulutuksessa (Hiidenmaa 2003: 296).

Äidinkieli 1 -osion tehtävässä 6 keskitytään asiakirjoihin ja oikeinkirjoitukseen. Tehtävässä halutaan korostaa hyvän kieliasun merkitystä muun muassa oman viestin ymmärrettävyydessä, saavutettavuudessa ja luotettavan vaikutelman antamisessa. Lukeminen nostetaan tärkeäksi kirjoittamisen oppimisen keinoksi, koska lukemisen avulla kielitaju kehittyy ja sillä luodaan laajaa käsitystä kielestä ja sen toiminnasta. Oman ammattialaan liittyvien tekstien lukeminen opettaa ja totuttaa opiskelijaa myös alan normeihin, sanastoon ja käytänteisiin, jotka on hyvä tuntea, vaikka ne ovat usein muuttuvia ja niitä olisi tarkoituksena kehittää tai uudistaa. Lukeminen, kirjoittaminen ja kielestä keskusteleminen ovat hyviä tapoja oppia kielestä, ja kielen muotojen kuvaus, kielen periaatteiden ymmärtäminen ja kielitajun harjaantuttaminen voidaan katsoa tärkeämmiksi kuin sääntöjen opettelu (Hiidenmaa 2003: 282). Opetel-

tavat asiat olisi hyvä integroida opiskelijan alaan ja esimerkiksi motivoiviin kirjoitustehtäviin, joissa niitä pääsisi heti harjoittelemaan. Tässä tehtävässä opettajan ohjaus ja opiskelijan omat toiveet ja suunnitelmat vaikuttavat toteuttamiseen, mutta omaan alaan liittyvät aiheet toimivat yleensä hyvänä motivoijana myös muihin sisältöihin, kuten tässä tapauksessa oikeinkirjoitukseen. Oma haasteensa tehtävässä on kuitenkin siinä, miten mahdollisesti melko itsenäisesti suoritettavaan tehtävään voidaan saada laajempi yleiskuva kielestä, sen kielenhuollosta ja järjestelmästä sekä kehittää opiskelijan metatietoa kielestä ja sen käytöstä.

Osiassa Äidinkieli 2 tehtävässä 2 käsitellään ammattitaitoon liittyviä tekstejä ja kielenkäytön normeja. Tehtävän kielenhuoltoon liittyvissä oppimistehtävissä keskitytään kielenkäytön perusnormien hallitsemiseen ja oikeinkirjoituksen normien tuntemuksen syventämiseen. Oman alan sanaston ja sen oikeinkirjoituksen hallitseminen ovat olennaisia taitoja, joita tehtävässä olisi hyvä harjoitella. Oikeinkirjoitus perustuu tietoihin sopimuksiin, ja sitä on uudistettava, kun esimerkiksi kielen käyttöympäristö tai teknologia muuttuvat vaikkapa kansainvälistymisen vuoksi tai teknisen kehityksen edetessä (Hiidenmaa 2003: 301–302). Vierasperäistä sanastoa käytetään monilla aloilla, joilla sitä tarvitaan myös asiakkaiden luettaviksi tulevilla teksteillä, joissa oikeakielisyys on erityisen tärkeää. Kun kieltä ja sen normeja opiskellaan omaan alaan liittyvien tekstien kautta, korostuvat kielenhuollon alueeltakin yleensä ne asiat, joiden hallitseminen on ammattialalla tärkeää. Näitä voivat olla alasta riippuen esimerkiksi erilaiset lyhenteet, suureiden, tunnusten ja merkkien käyttö, ammattitermistö, ja monenlaisten graafien, kuvien ja luetelmien lukeminen ja tekeminen. Oppimateriaalin tehtävässä sisällöt muodostuvat pitkälti opiskelijan alallaan tärkeiksi kokemista asioista, joiden valinnassa ohjaava opettaja voi auttaa. Ihanteellisinta olisi, että kaikki voisivat tehtävää tehdessään opiskella omasta näkökulmastaan olennaisia taitoja ja samalla saada myös laajemman käsityksen kielen toiminnasta ja rakenteesta.

Tekstitaitoja, viestintä- ja vuorovaikutustaitoja sekä oikeakielisyyttä käsitellään läpi materiaalin monissa tehtävissä, mutta niille kaikille on yhteistä se, että oppisisältöjä pyritään liittämään opiskelijan ammattialaan ja tulevaan työhön. Ammatilliset vaatimukset ja funktioonalisuus korostuvat tehtävien sisällöissä ja ohjeistuksissa. Opiskeltavien aiheiden integrointi omaan alaan on olennaista niin kirjoitetussa kuin puhutussakin kielessä. Viestintään liittyvissä tehtävissä merkittävimmäksi nousevat viestinnällä vaikuttaminen, viestintävälineiden tilanteisiin sopiva käyttö ja viestinnän tarkoituksenmukaisuus. Tekstitaitoihin liittyvissä tehtävissä pyritään avaamaan uusia näkökulmia kielenkäyttöön, kielellä vaikuttamiseen sekä tekstien arviointiin.

7 PÄÄTÄNTÖ

Tutkielman tavoitteena oli tuottaa opetuskäyttöön toimiva ja teoriaan pohjautuva ammatillisen äidinkielen oppimateriaali, jota voi käyttää joustavasti opiskelijan tarpeiden mukaan. Oppimateriaalin taustalla vaikuttavat erityisesti opiskelijan identiteetin kehitystä, omien vahvuuksien löytämistä, aktiivista osallistumista, yhteisöllisyyttä ja opettajan aitoa välittämistä korostavat ajatukset. Pedagogiset lähtökohdat ovat opiskelijan yksilöllisyyden ja ainutlaatuisen ihmisyyden arvostamisessa.

Oppimateriaali pohjautuu persoonakeskeiseen pedagogiikkaan, konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen ja opetusfilosofiaan, jossa korostetaan pedagogista rakkautta sekä luottamusta jokaisessa ihmisessä olevaan arvokkaaseen ytimeen. Persoonakeskeisen pedagogiikan ihanteena on vastuullinen, itsekasvatukseen sitoutunut ja kutsumuksensa tunteva persoona, joka on aktiivinen myös yhteiskunnallisesti ja yhteisöissään, ja oppimateriaalissa on pyritty antamaan mahdollisuus näiden ominaisuuksien kehittymiselle. Kasvatustieteellisen teorian lisäksi tutkielman kirjallisessa osiossa perehdytään tekstitaitojen, viestintä- ja vuorovaikutustaitojen sekä kielenhuollon teoreettisiin näkökulmiin ja jonkin verran myös ammatillisen äidinkielen didaktiikkaan. Niiden pohjalta oppimateriaalin tehtäviä tarkastellaan yhdessä analyysiluvussa.

Oppimateriaalin tehtävien työtavat perustuvat siihen, että opiskelija toimii oman oppimisensa suunnittelijana ja toteuttajana. Tavoitteena on ammatillisten ja kielellisten taitojen kehittämisen lisäksi vahvistaa opiskelijoiden itsenäistä ajattelua, oma-aloitteisuutta ja vastuullisuutta sekä tukea opettajaa yksilöllisessä oppimisen ohjauksessa. Vapauden ja vastuun tasapaino on opintojen suorittamisessa sekä opiskelijan yhteiskunnan ja tulevan työyhteisön aktiiviseksi jäseneksi kasvamisessa olennaista, mikä näkyy oppimateriaalissa siinä, että opiskelijalla on laajat vapaudet oman oppimisensa suunnittelijana, mutta hän myös kantaa vastuun opintojen valmistumisesta ja asettamiensa oppimistavoitteiden saavuttamisesta. Opettajan tehtävänä on tukea opiskelijaa, ohjata opintojen suunnittelua ja etenemistä sekä toteuttaa arviointia vuorovaikutuksessa opiskelijan kanssa. Opettaja myös varmistaa, että tarvittava osaaminen on mahdollista saavuttaa niillä suoritustavoilla, jotka opiskelija on valinnut.

Oppimateriaalissa on huomioitu ammatillisen koulutuksen reformin mukainen osaamisperusteisuus, jossa oppiminen suunnitellaan opiskelijan aiempien tietojen ja taitojen sekä tarvittavan osaamisen pohjalta. Tehtävien aiheet on mietitty ja rajattu voimassa oleviin opetussuunnitelmiin perustuen, mutta ne ovat laajasti sovellettavissa myös tulevaisuudessa, kun

opetussuunnitelmat muuttuvat. Valittujen teorioiden käyttäminen materiaalin toteuttamisen perustana tuntui niiden edustamien arvojen vuoksi oikealta, ja niiden yhteneväisyydet ammatillisen koulutuksen reformin tavoitteiden ja ihanteiden kanssa helpottivat oppimateriaalin suunnittelua, kun ristiriitoja teorian ja opetussuunnitelmien välille ei syntynyt ja molemmat voitiin ottaa huomioon.

Oman kutsumuksen ja persoonallisen opintojen toteuttamistavan löytämisen painottaminen ammatillisen äidinkielen oppimateriaalissa voi tuntua opiskelijoista erikoiselta, mutta oppimateriaali on onnistunut, jos se saa mieltämään, mihin opiskelija haluaa tavoitteellisesti suuntautua omassa työssään tai yleisesti elämässään. Ammatillisessa koulutuksessa on paljon eri ikäisiä ja erilaisista elämäntilanteista tulevia opiskelijoita, joista osalle kutsumuksen ja ammatillisen suunnan löytäminen on ajankohtaisempaa kuin toisille. Asian pohtiminen tämän oppimateriaalin puitteissa on lopulta pitkälti riippuvaista opiskelijasta itsestään ja mahdollisesti opettajan painotuksista ohjauksessa.

Nykyään opetuksessa eri koulutusasteilla toteutetaan jo paljon tämän tutkielman oppimateriaalin kanssa samankaltaisia työtapoja painottavaa pedagogiikkaa, esimerkiksi projektioppimista ja ongelmalähtöistä oppimista. Tämän materiaalin taustalla vaikuttavat kuitenkin vahvasti myös ihmisen arvostamiseen, rakkauteen, välittämiseen ja vastuullisuuteen liittyvät arvot, jotka välillisesti näkyvät myös materiaalissa. Opiskelijan arvostaminen ja laaja vapaus suunnitella omaa oppimistaan antavat mahdollisuuden siihen, että opiskelija kehittää itse jotakin aivan uutta ja oppiminen saa uudenlaisia ulottuvuuksia.

Teoreettiset pedagogiset lähtökohdat on huomioitu materiaalissa ja ne näkyvät esimerkiksi työtavoissa vapautena ja vastuuna, opiskelijan ja opettajan oppaiden painotuksissa sekä tehtävien pohjustavissa osioissa, joissa korostuvat opiskelijan omat lähtökohdat ja myös yhteisöllisesti tärkeät aiheet. Koska materiaalia ei ole käytännössä testattu, on kuitenkin vaikeaa arvioida, miten sen tavoitteet toteutuvat käytännössä. Oppimateriaali on kuitenkin vain runko, joka tulee opiskelua ja sen suunnittelua. Opiskelijan omat ajatukset ja henkilökohtaiset suunnitelmat sekä opettajan ja opiskelijan välinen vuorovaikutus ratkaisevat sen, miten materiaalia käytännössä hyödynnetään. Tehtäviä voi käyttää myös irrallisina ja sovellettuina, jolloin opettajan ja opiskelijan oppaita ei välttämättä lueta, eikä niiden painottamia asioita ja pedagogisia näkökulmia oteta lainkaan huomioon.

Tutkielman pedagogisen teoreettisen taustan näkemykset sulautuivat hyvin yhteen, mutta ongelmiakin tuli vastaan. Persoonakeskeisen pedagogiikan teoriaan perehtymisessä oli hankaluutena alkukielisten lähteiden puuttuminen, ja esimerkiksi ranskalaisen Emmanuel Mounierin ajatuksista oli vaikeaa löytää tietoa edes englanniksi. Lähteitä olisi voinut löytää

espanjaksi, mutta aika ei riittänyt uuden kielen opiskeluun tätä tutkielmaa varten. Tutkija Leena Kurki on kuitenkin vuosien ajan perehtynyt persoonakeskeiseen pedagogiikkaan ja kirjoittanut siitä paljon, joten suomenkielisiä lähteitä oli useita ja niistä sai teoriasta kattavan kuvan, jonka pohjalta oppimateriaalia saattoi lähteä suunnittelemaan. Vaikuttaa siltä, että tätä pedagogiikan suuntausta ei Suomessa tunneta kovin hyvin, vaikka samankaltaisia periaatteita opetuksessa monesti toteutetaankin.

Oppimateriaalin tarkastelu- ja analyysivaiheessa ilmeni, että etenkin korkeisiin ihanteisiin ja jokseenkin abstrakteihin käsitteisiin perustuvan opetusfilosofian vaikutuksen löytäminen konkreettisesta materiaalista olisi kaivannut jonkinlaisia työkaluja, mahdollisesti analyysissa käytettävää metodologiaa, jolla sisällön ja teorian vastaavuuksiin olisi päässyt pureutumaan. Materiaalin tarkasteluvaiheessa jäin kaipaamaan yksityiskohtaisempaa ja napakampaa erittelyä, jota en valitsemallani työtavalla saanut toteutettua. Koin monimuotogradua tehdesäni toisinaan haastavaksi myös sen, että kirjallisessa osiossa tarkasteluni kohteena oli itse tuottamani materiaali.

Tutkielman kirjallisessa osassa on perehdytty tekstitaitojen, viestintä- ja vuorovaikutustaitojen sekä kielenhuollon teoreettisiin ajatuksiin, jotka on otettu huomioon myös oppimateriaalin tehtävien suunnittelussa. Tehtävien tarkasteluvaiheessa tärkein havainto kertoo, että teorian valossa oppimateriaalin tehtävät noudattavat kohtalaisen hyvin tutkimusten suosittelmaa linjaa, mutta käytännössä mahdollisesti suurelta osin itsenäisesti suoritettu ja opiskelijoiden yksilöllisiä opintopolkuja seuraileva opiskelu vaikeuttaa joidenkin tavoitteiden toteuttamista. Yksi näistä mahdollisista ongelmista on se, miten tekstitaitojen ja kirjoittamisen sosiaalinen ja yhteisöllinen luonne saadaan esiin, jos opiskelu on pääosin itsenäistä ja opiskelu noudattaa opiskelijoiden yksilöllisiä opintosuunnitelmia. Esimerkiksi hyödyllistä yhdessä kirjoittamista ryhmissä voi olla vaikeaa järjestää ja opiskelijoiden ryhmäviestintätaitojen opiskelu voi jäädä suppeaksi, mikäli koulutuksen järjestäjällä ei ole resursseja ryhmätapaamiin tai esimerkiksi opettajan järjestämiin yhteisiin oppimistilanteisiin.

Tutkielman oppimateriaali on tarkoitettu yksilölliseen opiskeluun, ja ammatillisen koulutuksen uudistukset tähtäävät myös yksilöstä lähtevään opiskelutapaan, jossa jokaisen opintopolut ovat erilaisia. Oppimateriaalin valmistumisen loppuvaiheessa mediat uutisoivat ammatillisen koulutuksen reformista ja toivat esille opettajien ja opiskelijoiden näkökulmia. Opiskelijoiden haastatteluista nousi esille koulukavereiden tärkeys, yhteishenki ja toisten kannustaminen. Tämän saattoi itsekkin opettajana ammattiopistossa huomata, kun opiskelijat esimerkiksi toisinaan soittivat ennen tunnin alkua poissaolijoille, miksi he eivät olleet tulleet kouluun. Tämä tuntuu tärkeältä asialta etenkin nuorten, herkässä ikävaiheessa olevien opiske-

lijoiden näkökulmasta. Voidaankin pohtia, sopiiko voimakas yksilöllisyyden korostaminen ikäkauteen, jossa kokemus ryhmään kuulumisesta on monille tärkeä. Selkeän yhdessä tekemisen puuttuminen tutkielman oppimateriaalista ja sen työtavoista on tästä näkökulmasta katsottuna sen huomattava heikkous.

Mahdollinen ongelma oppimateriaalin mukaisen opiskelun toteuttamisen kannalta voi olla se, että monilla koulutuksen järjestäjistä ei ole resursseja järjestää opiskelijoille tarpeeksi ohjausta, eikä opettajan aika näin ollen välttämättä riitä opiskelijoiden ohjaamiseen äidinkielen opintojen puitteissa. Opintojen suunnitteluvaiheessa opettajalla olisi oltava aikaa opiskelijan auttamiseen ja opiskeluun liittyvien suunnitelmien tarkistamiseen sekä mahdollisesti tarvittavaan muuhun opastamiseen. Oppimateriaalia tutkiessani huomasin myös sen, että tehtävissä on melko paljon sisältöä ja tekstiä, mikä ei ole helppoa huonolle lukijalle. Voi siis olla, että vaikka vain yhteen tehtävään perehdytään kerrallaan ja siihen voidaan käyttää melko paljon aikaa, osa opiskelijoista ei välttämättä selviä tehtävien valmisteluvaiheesta ja suunnittelusta yksin. Opettajien todennäköisesti vähäiset resurssit tulevat siis jälleen mahdolliseksi opiskelun esteeksi, jos opiskelija ei voisi saada tarpeeksi apua ja ohjausta selvitäkseen eteenpäin.

Oppimateriaalin tausta-ajatuksena on yhteisöllisten ja yksilöllisten intressien harmonia, ja opiskelijoiden kasvattaminen aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Mahdollisena jatkotutkimusaiheena voisi olla hyvä tutkia, miten yhteisöllisyys ja yksilöllisyys toteutuvat ammatillisen koulutuksen reformissa, miten opiskelijat kokevat yksilölliset opintopolut hyvinvointinsa kannalta ja miten yhteisöllisyys uudistuksen jälkeen näkyy koulutuksessa. Tutkielman oppimateriaaliin liittyvää tutkimusta aiheesta voisi tehdä esimerkiksi siitä näkökulmasta, miten opettajat ovat saaneet opetukseen mukaan yhteistoiminnallisia elementtejä, esimerkiksi yhteisiä keskusteluja, kun opintosuunnitelmat ovat yksilöllisiä ja kullekin opiskelijalle räätälöityjä.

Mikäli oppimateriaalia testattaisiin käytännössä, sen pohjalta voisi toteuttaa tutkimuksen esimerkiksi siitä, miten heikot opiskelijat pärjäävät oman oppimisensa suunnittelijoina ja millaista lisätukea he mahdollisesti opinnoissaan tarvitsisivat. Toinen mielenkiintoinen tutkimusaihe voisi olla se, millaisin perustein ja millaisia valintoja opiskelijat tekevät. Pohtivatko he todella, mikä on heidän ammatillisen kehittymisensä kannalta hyödyllisin toteutustapa ja valitsevatko he sen, vaikka se olisi työläs, vai osuuko valinta nopeimpaan ja helpoimpaan suoritustapaan.

Ammatillisen koulutuksen reformin toteutuksesta tarvitaan tutkimusta monilta sen osa-alueilta. Olisi arvioitava monipuolisesti sen vaikutuksia, sekä uusien toimintamallien mahdollisia hyötyjä ja haittoja. Todennäköisesti reformiin liittyviä erilaisia selvityksiä on jo

vireillä, mutta monenlaista tutkittavaa varmasti riittää myös erityisesti äidinkielen ja viestinnän osa-alueeseen liittyen. Kiinnostavaa on esimerkiksi se, millainen äidinkielen asema tulee ammatillisessa koulutuksessa uudistusten voimaan tultua olemaan ja miten ammatillisen äidinkielen opettajat löytävät paikkansa erilaisissa toimintaympäristöissä ja yhteistoiminnallisessa opintojen suunnittelussa.

LÄHTEET

Cameron, Deborah 1995: *Verbal hygiene*. Routledge.

Hakala, Juha T. 1999: *Graduopas*. Helsinki: Gaudeamus, Oy Yliopistokustannus.

Hannula, Saija 2011: *Tekstitaidot ammatillisessa peruskoulutuksessa: tapaustutkimus liiketalouden ja logistiikan aloista*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juy-2011052410903> 19.12.2017

Hiidenmaa, Pirjo 2003: *Suomen kieli – who cares?* Keuruu: Otava.

——— 2007: Ei vain luonnonlahjoilla: Ohjailua, opetusta, apuneuvoja kielenkäytön tueksi. – Sari Pöyhönen & Minna-Riitta Luukka (toim.) *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. s. 431–450. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Huhta, Marjatta – Johnson, Esko – Lax, Ulla – Hantula, Sari 2006: *Työelämän kieli- ja viestintätaito. Kohti ammatillisen kielen täsmäopetusta*. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia ja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.

Järvinen, Marja-Liisa 2011: *Konstruktivistinen oppimiskäsitys opettajan pedagogisena työvälineenä alkuopetuksessa. Näkökulmia muutokseen*. Tampere: Acta Universitatis Tampereensis 1595.

Kaila-Sayeed, Meri & Kinnunen, Elisabet 2003: Arvioinnin tehtävät. – Kinnunen, Elisabet & Halmevuo, Tiina (toim.). *Opiskelijan arvioinnin opas ammatilliseen koulutukseen*. Helsinki: Opetushallitus.

Kauppila, Reijo A. 2007: *Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktivistiseen oppimiskäsitykseen*. Juva: PS-kustannus.

Kauppila, Reijo A. 2003: *Opi ja opeta tehokkaasti. Psykkinen valmennus oppimisen tukena*. Juva: PS-kustannus.

Kostiainen, Emma 2003: *Viestintä ammattiosaamisen ulottuvuutena*. Jyväskylä Studies in Humanities 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kotkavirta, Jussi 2007: Mitä on personalismi? – Kotkavirta, Jussi (toim.). *Persoonia vai ihmisiä*. Gaudeamus – Helsinki University Press. Helsinki: Yliopistopaino.

Kurki, Leena 1991: *Persoonakeskeinen kasvatus – La Educacion Personalizada*. Tutkimusraportti A46. Tampere: Tampereen yliopisto, kasvatustieteen laitos.

——— 1993: Persoonakeskeinen kasvatus - La educacion personalizada. – Stähle, Pirjo (toim.). *Pedagogisia vaihtoehtoja*. Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitos. Helsinki: Painatuskeskus.

——— 2002: *Persoonia ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka*. Jyväskylä: SoPhi 68 Jyväskylän yliopisto.

Laaksonen, Petri - Takala, Tuija – Tarkomaa, Elise 2006: *Sähköpostista raporttiin – Esimerkkejä ammatillisen äidinkielen tekstilajeista ja arvioinnista*. Laatusana Oy.

Luukka, Minna-Riitta 2004: Tulevaisuuden tekstitaitureita. – Minna-Riitta Luukka & Pasi Jääskeläinen (toim.). *Hiiden hirveä hiihtämässä: hirveä(n) ihana kirjoittamisen opetus*. s. 111–119. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 2004. Helsinki: ÄOL.

Luukka, Minna-Riitta – Pöyhönen, Sari – Huhta, Ari – Taalas, Peppi – Tarnanen, Mirja – Keränen, Anna 2008: *Maaailma muuttuu – Mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten tekstikäytänteet koulussa ja vapaa-ajalla*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

Opetushallitus 2017: *Osaamisperusteisuutta vahvistava ammatillinen opettajuus*. Hyvät käytännöt. <https://hyvatkaytannot.oph.fi/kaytanto/2354> 18.12.2017

——— 2016: e-perusteet: *Sähkö- ja automaatiotekniikan perustutkinto*. <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/2012127> 18.12.2017

Parviainen, Laura 2016: *"Kunhan se liittyy ammattiin": liiketalouden opiskelijoiden käsityksiä äidinkielestä oppiaineena ja oppiaineen alakohtaisuudesta*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201605122527> 19.12.2017

Rauste – Von Wright, Maijaliisa 1997: *Opettaja tienhaarassa. Konstruktivismia käytännössä*. Juva: WSOY.

Sajavaara, Anu & Salo, Mailis 2007: Työelämän kielitaitotarpeet ja kielikoulutus. – Sari Pöyhönen & Minna-Riitta Luukka (toim.) *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti*. s. 233–249. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.

Sajavaara, Paula 2000: Kielenohjailu. Sajavaara, Kari & Piirainen-Marsh, Arja (toim.) *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylän yliopisto.

Schiller, Friedrich 2013 [1795]: *Kirjeitä ihmisen esteettisestä kasvatuksesta*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Skaniakos, Terhi 2004: *Mikä ihmeen monimuotogradu?* Jyväskylän yliopiston taide- ja kulttuuriaineiden muuntokoulutuksen julkaisu 3 / Artes Liberales. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Skinnari, Simo 2004: *Pedagoginen rakkaus. Kasvattaja elämän tarkoituksen ja ihmisen arvoituksen äärellä*. Juva: PS-kustannus.

Suoranta, Juha 2003: *Kasvatus mediakulttuurissa. Mitä kasvattajien tulee tietää*. Jyväskylä: Vastapaino.

Suoranta, Juha 2002: *Kasvatuksellisesti näkeväksi. Sivistyksellinen kasvatuserittely tässä ajassa*. Tampere: Tampere University Press.

Tammilehto, Mika 2016 a: Ammatillisen koulutuksen reformin suuntaviivat. Opetus- ja kulttuuriministeriö. www.youtube.com/watch?v=xjDu2izJLCM. 22.10.2017

——— 2016 b: Mitä osaamisperusteisuus tarkoittaa? Opetus- ja kulttuuriministeriö. www.youtube.com/watch?v=GtJyw6YIW7g. 22.10.2017

Takala, Tuija – Tarkomaa, Elise 2014: *Äidinkielen opetus ammattikoulutuksessa. Näkökulmia pedagogiikkaan ja didaktiikkaan*. Oy Finn Lectura Ab.

Takala, Tuija – Tarkomaa, Elise 2004: *Ammatillinen äidinkieli ja integrointi*. Äidinkielen opettajain liitto.

Takala, Tuija 2006: Oppimisvaikeudet tekstitaitojen opetuksessa. - Laaksonen, Petri - Takala, Tuija – Tarkoma, Elise (toim.). *Sähköpostista raporttiin – Esimerkkejä ammatillisen äidinkielen tekstilajeista ja arvioinnista*. Laatusana Oy.

Tampereen seudun ammattiopisto 2016: Opetussuunnitelman yhteiset tutkinnon osat. – http://inter16.tampere.fi/tredu/material/koulutukset/opintosuunnitelmat/vMOdlxwrn/Yhteiset_tutkinno_n_osat__2016.pdf 22.10.2017.

TUTKEOPE 2015 -hanke 2017: *Opettajuus, opintopolkujen henkilökohtaisuus ja toimintakulttuurin yhteisöllisyys muuttuvassa ammatillisessa koulutuksessa*. Oulun seudun koulutus-kuntayhtymä, Koulutuskeskus Salpaus – kuntayhtymä, Rovaniemen koulutuskuntayhtymä Tampereen kaupunki / Tampereen seudun ammattiopisto. Liitteenä osoitteessa <https://hyvatkaytannot.oph.fi/kaytanto/2354> 23.10.2017.

Tynjälä, Päivi – Heikkinen, Hannu L. T. – Huttunen, Rauno 2005: Konstruktivistinen oppimiskäsitys oppimisen ohjaamisen perustana. - Kalli, Pekka & Malinen, Anita (toim.). *Konstruktivismi ja realismi*. s. 20–37. Vantaa: Kansanvalistusseura.

Törmä, Sinikka 2003: Opettaja arvojen rakentajana ja oppimiskokemusten tulkitsijana. – Vuorikoski, Marjo, Törmä, Sirpa & Viskari, Sinikka. *Opettajan vaiettu valta*. s. 83–107. Tampere: Vastapaino.

Uusikylä, Kari 2006: Luovuuden neljä elementtiä. – Uusikylä, Kari & Piirto, Jane. *Luovuus. Taito löytää, rohkeus toteuttaa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Uusikylä, Kari 2003: *Vastatulia. Inhimillisen kasvatuksen ja koulutuksen puolesta*. PS-kustannus.

Valtioneuvoston asetus ammatillisen perustutkinnon muodostumisesta 801/2014. – <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140801#Pidp450066080> 22.10.2017

Viskari, Sinikka 2003: Pedagogisen rakkauden mahdollisuus. – Vuorikoski, Marjo, Törmä, Sirpa & Viskari, Sinikka. *Opettajan vaiettu valta*. s. 155–180. Tampere: Vastapaino.

Wilenius, Reijo 2002: *Miten käy lasten ja nuorten?* Helsinki: Dialogia Oy.

Wilenius, Reijo 1987: *Kasvatuksen ehdot. Kasvatustilafilosofian luonnos*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Yli-Kiikka, Taru 2014: *"On tää erilaasta ku johnaki yläasteella": maatalousoppilaitoksen opiskelijoiden käsityksiä ammattikoulun äidinkielestä*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201408262665> 19.12.2017

Liite 1

Ammatillisen äidinkielen oppimateriaali

Ammatillinen äidinkieli

SISÄLLYS

Opettajan opas

Opiskelijan opas

Äidinkieli 1 (3 osp)

1. Luku- ja opiskelustrategiat
2. Viestintätilanteet
3. Tiedonhankinta ja lähdekriittisyys
4. Viestintävälineet, mediatekstit ja tekijänoikeudet
5. Oman ammattiosaamisen esittely
6. Asiakirjat ja oikeinkirjoitus
7. Työelämän tekstilajit sekä tekstien ymmärtäminen ja arvioiminen
8. Oman äidinkielen taidon arvioiminen ja kehittäminen

Äidinkieli 2 (2 osp)

1. Viestintä- ja vuorovaikutustilanteet
2. Ammattitaitoon liittyvät tekstit ja asiakirjat sekä kielenkäytön normit
3. Mediataidot ja verkkoviestintä
4. Tiedonhankintataidot ja tekijänoikeudet
5. Äidinkielen, kirjallisuuden ja kulttuurin merkityksen ymmärtäminen

Opintosuunnitelma-taulukko

Opettajan opas

Oppimateriaalin taustalla vaikuttavat pedagogiset ajatukset

Materiaali pohjautuu konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen ja persoonakeskeiseen pedagogiikkaan. Tavoitteena on opetussuunnitelman sisältöjen opiskelu tavalla, joka mahdollistaa opiskelijalle laajat valinnan mahdollisuudet oman oppimisensa suunnittelijana. Opiskelu pohjautuu opiskelijan tarpeisiin ja niihin taitoihin, joita hän työelämässä tarvitsee. Tavoitteena on, että opetussuunnitelman ja opettajan asettamat oppimistavoitteet välittyvät toimintaan opiskelijan omien päämäärien kautta.

Opiskelijaa tulisi kannustaa luovaan ajatteluun ja uudenlaisten näkökulmien löytämiseen oppimistavoitteiden saavuttamisessa ja opintojen suunnittelussa. Tavoitteena on luonteenomaisella tavalla oppiminen siten, että opiskelijalla on mahdollisuus toteuttaa omaa elämänsuunnitelmaansa sekä todellista aloitteellisuutta ja vastuullisuutta. Vastuun ottamisen ja vapauden hallitsemisen taitojen kehittämisestä on hyötyä sekä työelämässä että arjessa.

On tärkeää, että opiskelijan kyky sitoutua tekemiinsä valintoihin ja niiden mukaiseen toimintaan saa mahdollisuuden vahvistua, ja hän voisi tekemiensä valintojen kautta hahmottaa omaa kutsumustaan ja polkuaan työelämässä.

Tietojen omaksumista tärkeämpää on oppia tietojen hallinnan tapa, joka auttaa opiskelijaa kehittymään ihmisenä ja pärjäämään myös työelämässä. On olennaista, että annettuun vapauteen sisältyy opiskelijan moraalinen autonomia, vastuu hänelle kuuluvista tehtävistä arjessa sekä toisten kunnioittaminen. Tavoitteena on yksilöllisten ja sosiaalisten intressien harmonia, jossa yksilö voi löytää elämälleen persoonallisen suunnan ja elää muut huomioon ottaen aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä.

Opiskelun suunnittelu ja opiskelijan ohjaaminen

Opintojaksojen aiheet ja tehtävät voidaan nähdä omina kokonaisuuksinaan, ja tieto rakentuu jokaisessa kokonaisuudessa opiskelijan aiempaan tietämykseen

sitä täydentäen, laajentaen tai muokaten. Tehtäviä voidaan käyttää pakettina tai poimia joukosta opiskelijalle sopivat aiheet.

Opintojakson tehtäviä ei ole rakennettu jatkumoksi, jossa olisi lineaarinen järjestys, vaan opiskelija voi suorittaa opinnot suunnitelmansa mukaan valitsemassaan järjestyksessä. Ensimmäisessä äidinkielen opintojaksossa *Luku- ja opiskelustrategiat* -tehtävä olisi kuitenkin hyödyllistä suorittaa jo opiskelun alkuvaiheessa.

On tärkeää, että opiskelija löytää motivoivan tavan tehtävän toteuttamiseen ja osaa perustella tekemiään valintoja. Osaamisperusteisuus ja työelämälähtöisyys ovat hyvä lähtökohta opintojen suunnittelulle, ja integrointia oman alan sisältöihin kannattaa toteuttaa.

Opintojaksot voidaan suorittaa joko yksittäisinä tehtävinä, jotka palautetaan tai suoritetaan ja arvioidaan irrallisina, tai vaikkapa portfoliona, joka palautetaan kokonaisuutena, esimerkiksi sähköisessä, kirjallisessa tai audiovisuaalisessa muodossa.

Opinnot voi toteuttaa myös opiskelijan omana blogina, videoblogina tai kotisivuina. Suoritustapa voi olla myös aivan uudenlainen opiskelijan kekseliäisyyden mukaan. Opiskelijalla on lupa kokeilla ja ottaa riskejä. Monenlaiset vierailut ja ammattilaisten haastattelut voivat myös olla hyvä tapa oppia, ja niistä voi tehdä esimerkiksi oman podcastin. Ammattialan taitoihin pohjautuva, jonkin teeman ympärille rakennettu oppimiskokonaisuus tai kokonaan työpaikalla suoritettu opintojakso on myös mahdollinen koulutuksen järjestäjän ja opettajan resurssien mukaan.

Suuren vapauden vuoksi tavoitteet ja arviointiperusteet on aina sovittava selkeästi jo suunnitelmaa tehtäessä. Opiskelijan tekemä työsuunnitelma on jo itsessään muun muassa kirjoitus- ja tekstitaitoja kehittävä työ, joka voidaan ottaa huomioon arvioinnissa.

Opettaja voi mahdollisuuksien mukaan ja halutessaan järjestää opintojaksoja suorittaville esimerkiksi yhteisen seminaaripäivän, jossa opiskelijat esittelevät oppimaansa muille. Seminaarissa on mahdollista harjoitella muun muassa vuorovaikutustaitoja ja puheviestintää sekä saada uusia näkökulmia omaan ammattialaan. Opiskelijat voivat jakaa oppimiskokemuksia ja vaihtaa ajatuksia myös

erilaisissa verkon oppimisympäristöissä, mikäli mahdollisuutta yhteisiin tapaa-misiin ei ole. Myös työpaikoilla toteutettavaan opiskeluun voi yhdistää yhteisöllisiä elementtejä, esimerkiksi yhteisiä keskusteluja, joissa käydään läpi oppimis-tilanteita.

Opettajan ohjausta tarvitaan erityisesti opintojen suunnitteluvaiheessa, jossa selvitetään tavoitteet ja valitaan työtavat. Opettajan tehtävänä on ohjata ja tukea opiskelijaa opintojen suunnittelussa ja suorittamisessa tämän tarpeiden mukaan. Opinnot suunnitellaan aina osaamisperusteisesti ja opetussuunnitelman oppimistavoitteiden pohjalta. Opettaja voi antaa esimerkkejä mahdollisista suoritus-tavoista ja kysymysten avulla auttaa opiskelijaa löytämään omia kiinnostuksen kohteitaan, jos niiden keksiminen on aluksi vaikeaa.

Opintojen integrointi omaan ammattialaan on olennaista, ja opiskelijan syyt ha-keutua alalle sekä mahdolliset vahvuudet voivat toimia hyvänä lähtökohtana opintojen suunnitteluun. Suunnitteluvaiheessa on hyvä ottaa huomioon myös opiskelijan mahdolliset valinnaiset äidinkielen opinnot ja niiden sisällöt.

Opettaja ja opiskelija sopivat ohjaustapaamisessa ennen opintojen aloittamista tavoitetason (1-3), ja opettaja selvittää arvioinnin perusteet. Ohjaustapaamisessa tehdään myös työsuunnitelma, jonka mukaan opinnoissa edetään ja johon kirja-taan, miten oppimistavoitteeseen on tarkoitus päästä. Ohjaustapaamisiin voi olla hankalaa järjestää aikaa, mutta kukin voi toimia niiden resurssien mukaan, joita oppilaitoksella on. Opettaja voi tarvittaessa järjestää ohjaustapaamisia myös ryhmissä, jos se helpottaa ajankäyttöä.

Opettaja voi mahdollisuuksien ja arvioidun tarpeen mukaan järjestää opiskelijal-le lisäohjausta ja tehdä yhteistyötä työelämän ohjaajien tai ammattiaineiden opettajien kanssa. Opiskelija voi myös itse etsiä tukea ja apua parhaaksi katso-maltaan taholta.

Opintojen suorittamisessa olisi mahdollistettava opiskelijalle suuri valinnanva-paus opetussuunnitelman puitteissa. Opiskelijan valintoja tulee arvostaa ja luot-taa hänen kykyihinsä oman oppimisensa suunnittelijana ja toteuttajana.

Arviointi

Opintojaksojen arviointi tulee toteuttaa paikallisten opetussuunnitelmien ja niiden ohjeiden mukaan. On kuitenkin hyvä pyrkiä oppijakeskeiseen arviointiin, jossa arviointi on osa opettajan ja opiskelijan välistä vuorovaikutusta ja jossa opiskelija arvioi myös itse omaa osaamistaan.

Arviointiin vaikuttavien asioiden tulisi olla opiskelijalle selviä, kun hän alkaa suorittaa kurssia, ja opettajalla olisi hyvä olla perusteltu ja oikeudenmukainen arviointiasteikko, joka voi pohjautua esimerkiksi opetussuunnitelman taitotasokuvauksiin. Arviointiin voivat vaikuttaa opiskelijan itsearviointi sekä opiskelijan asettama oppimistavoite ja hänen sitä varten määrittelemänsä tavoitearvosana. Arvioinnin painotuksista voidaan sopia ja ottaa huomioon opiskelijan tavoitteet ja erityistarpeet.

Arviointia olisi hyvä toteuttaa monimuotoisesti mahdollisuuksien mukaan, esimerkiksi suullisissa palautekeskusteluissa, kirjallisena arviointina ja opiskelijan itsearviointina, joka voi pohjautua esimerkiksi oppimispäiväkirjoihin, muistiinpanoihin tai oppimista dokumentoiviin kuviin, jotka voivat toimia arvioinnin tukena tai mahdollisesti myös osasuorituksina. Arvioinnissa on hyvä pyrkiä realistisuuteen ja siihen, että opiskelijaa ohjataan ja tuetaan kannustavalla tavalla tunnistamaan oma osaamisensa ja omat mahdollisuutensa.

Ohjaava ja kannustava arviointi on opettajan ja opiskelijan välistä vuorovaikutteista keskustelua, jossa kuunnellaan molempien mielipiteitä, ja yhteisenä tavoitteena on edistää opiskelijan oppimista. Opettajan opastuksella opiskelija osallistuu oman oppimisensa arviointiin. Itsearviointia harjoitellessaan opiskelijan on hyvä esimerkiksi oppia perustelevaan, miksi kokee asian olevan juuri näin.

Ohjaavalla ja kannustavalla arvioinnilla pyritään parantamaan opiskelijan itsearvioinnin edellytyksiä ja auttaa häntä tiedostamaan, mitä hän jo osaa ja mitä vielä pitäisi oppia asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. On tärkeää, että opettaja suhtautuu myönteisesti pieniinkin edistysaskeleisiin, koska opettajan myönteinen asenne välittyy ja vaikuttaa opiskelijan käsitykseen siitä, millainen hän on oppijana.

Oppimateriaali

Oppimateriaalissa on kaksi opintojaksoa, jotka voidaan suorittaa kokonaan tai valita niistä joitakin osia tarpeen mukaan. Äidinkieli 1 -osaamisjaksossa on kahdeksan tehtävää ja se on 3 osaamispisteen laajuinen. Äidinkieli 2 -osaamisjaksossa on viisi tehtävää ja se on 2 osaamispisteen laajuinen. Jokaisessa tehtävässä on opetussuunnitelman mukainen teema, joka näkyy otsikossa, ja sen alla on lueteltuina tehtävän tärkeimmät oppimistavoitteet. Näiden lisäksi tehtävässä on aiheeseen johdatteleva teksti ja kysymyksiä, joiden tarkoituksena on auttaa tehtävän suunnittelussa ja herättää ajatuksia.

Tarkoituksena on, että opiskelija suunnittelee opetussuunnitelman puitteissa itse, miten haluaa tehtävän toteuttaa, ja voi määritellä, mitkä ovat hänen omat henkilökohtaiset tavoitteensa. Valinnat on hyvä tehdä niin, että opiskelija oppii tehtävässä niitä taitoja, joita eniten tarvitsee tulevassa ammatissaan. On tärkeää, että hän saa toteuttaa tehtävät sellaisella tavalla, joka tuntuu innostavalta ja hänelle sopivalta.

Suunnittelu kannattaa aloittaa tutustumalla tehtävän teemaan, pohjustavaan tekstiin ja siihen liittyviin kysymyksiin. Opiskelija voi tehdä esimerkiksi muistiinpanoja lukiessaan ja kirjoittaa ylös, jos hänen mieleensä tulee hyviä ideoita toteuttamiseen liittyen tai jos hän keksii taidon, jonka haluaisi tehtävän avulla oppia. Tehtävään tutustumisen jälkeen on hyvä miettiä, millaisia aiheeseen liittyviä taitoja opiskelijalla jo on ja millaista osaamista hän voisi omalla alallaan niiden lisäksi tarvita. On tärkeää, että taidot ja tiedot ovat käyttökelpoisia ja niistä on hyötyä aidoissa ympäristöissä.

Opiskelijan on hyvä pohtia, mitä toivoo tulevaisuudelta ja millaisiin työtehtäviin hän mahdollisesti haluaisi suuntautua. Tehtävän sisältöjä ja toteutustapaa voi miettiä siltä kannalta, mikä vie opiskelijaa parhaiten siihen suuntaan, johon hän haluaa ammatillisesti ja muutenkin elämässä kulkea. Omat arvot ja kiinnostuksen kohteet kannattaa ottaa huomioon.

Opiskelija voi toteuttaa opintosuunnitelman haluamallaan tavalla tai opettajan antamien ohjeiden mukaan, mutta siitä tulee käydä ilmi tärkeimmät asiat, eli aihe, oppimistavoitteet ja arvosanatavoite, kuvaus tehtävän toteuttamisesta sekä aikataulusuunnitelma. Lopullinen työsuunnitelma viimeistellään tapaamisessa

opettajan kanssa, ja ennen tätä tapaamista voit opettajana esimerkiksi ohjeistaa ja antaa vinkkejä suunnitteluun joko henkilökohtaisesti tai ryhmätapaamisessa. Opettajana toimit ohjaajana ja auttajana suunnittelussa, ja sinulta opiskelija voi kysyä neuvoja kaikissa tehtäviin liittyvissä asioissa. Opettajan tehtävänä on myös huolehtia siitä, että tarvittava osaaminen on mahdollista saavuttaa niillä suoritustavoilla, jotka opiskelija on valinnut, ja tarvittaessa auttaa häntä muokkaamaan suunnitelmaansa niin, että tavoitteet voivat toteutua.

Työtapaehdotuksia ohjaamisen avuksi

- projektinomaisen työskentely -> esimerkiksi yksi vierailu, jolla on monta tarkoitusta (esim. teemoina raportin laatiminen, puheviestintä, työelämän viestintä)
- luodaan kontakteja työelämään, tutustutaan yrityksiin ja alan toimijoihin omalla alueella
- kieliopin oppimista ympäristöä tarkkailemalla -> muistiinpanot, verkkokeskustelujen tarkkailu, korjaukset ym.
- videot, valokuvasarjat, tehtävien kuvaus ja raportointi monimediaisesti -> tekijänoikeussisältöjen yhdistäminen tähän
- tehtävä esimerkiksi kuvina ja kuvateksteinä koottuna Instagramiin (palautus esim. tiedostona kuvakaappauksen avulla) tai blogiin
- oppimateriaalia muille -> kirjallinen, audiovisuaalinen tms. toteutustapa
- harjoittelun ja työtilanteiden hyödyntäminen -> esimerkiksi muistiinpanot palaverista ja aiheen tarkastelua tai muulla tavalla (esim. vierailu jonkun tutun tai vanhemman työpaikalla tai oman työssäoppimispaikan palaverissa)
- oman puhekielisen tekstin muokkaaminen (esim. WhatsApp) kirjalliseksi/asiatyylliseksi -> vertaile ja analysoi -> miten vaikutelma muuttuu, sopiiko kontekstiin?
- vierailut, erilaiset kirjat, haastattelut -> tuotoksena esimerkiksi esittely, arvio, video
- keskustelun analysoiminen, esim. asiakaspalvelutilanne tai työpaikalla tapahtuva keskustelu (vaikkapa kohtaus jostakin elokuvasta tai sarjasta tai havainnointi aidossa tilanteessa työpaikalla)
- kaunokirjallisuuden, laululyriikan, elokuvien (omaan alaan liittyvien) käyttäminen materiaalina -> analyysi

- kuvaviestintä, kuva-analyysi, esim. jonkin oman alan yrityksen internetsivujen arviointi (luotettavuus, mielikuva, kuvien valitseminen, toimiiko, mitä tekisit toisin) tai omien sivujen suunnittelu (omien kuvien ottaminen ja perustelut, miksi juuri nämä)
- suullisesti selostettu työtehtävä
- haastattelu äänitettynä, suullinen ilmaisu (muistettava lupa haastateltavalta)
- valmiiden tekstien korjaaminen paremmaksi, esimerkiksi kielenhuolto, tyyli, vaikutelma, tekstin tavoitteen toteutuminen (oman alan tai arjen tekstit) → mitä muuttaisit

Opiskelijan opas

Oppimateriaali

Materiaalin tavoitteena on opetussuunnitelman sisältöjen opiskelu tavalla, joka mahdollistaa sinulle opiskelijana laajat valinnan mahdollisuudet oman oppimisesi suunnittelijana. Opiskelu pohjautuu aiempaan osaamiseesi, tarpeisiisi ja niihin taitoihin, joita työelämässä tarvitset. Tavoitteena on, että opetussuunnitelman ja opettajan asettamat oppimistavoitteet toteutuvat omien opiskeluun ja työelämään liittyvien päämäärtesi kautta. Aiempi osaamisesi ja ne taidot, joita tulet työelämässä tarvitsemaan, ovat opiskelun suunnittelun lähtökohtina.

Luova ajattelu ja uudenlaisten näkökulmien löytäminen on mahdollista opintojen suunnittelussa. Tavoitteena on luonteenomaisella tavalla oppiminen siten, että sinulla on mahdollisuus toteuttaa omaa elämänsuunnitelmaasi ja harjoitella todellista aloitteellisuutta ja vastuullisuutta. Vastuun ottamisen ja vapauden hallitsemisen taitojen kehittymisestä on hyötyä työelämässä ja arjessa, joten niihin kannattaa panostaa.

On tärkeää, että kykysi sitoutua tekemiisi valintoihin ja niiden mukaiseen toimintaan saa mahdollisuuden vahvistua, ja voisit tekemiesi valintojen kautta hahmottaa omaa kutsumustasi ja polkuasi työelämässä.

Tietojen omaksumista tärkeämpää on oppia sellainen tietojen hallinnan tapa, joka auttaa kehittymään ihmisenä ja pärjäämään myös työelämässä. On olennaista, että annettuun vapauteen sisältyy vastuu sinulle kuuluvista tehtävistä sekä toisten ihmisten kunnioittaminen. Tavoitteena on yksilöllisten ja yhteisöllisten tavoitteiden harmonia eli yhteensopivuus, jossa voisit löytää elämällesi persoonallisen suunnan ja elää muut huomioon ottaen aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä.

Työtapaohjeita

Opintojakson aiheet voidaan nähdä omina kokonaisuuksinaan, ja tieto rakentuu jokaisessa kokonaisuudessa aiempaan tietämykseen sitä täydentäen, laajentaen tai muokaten.

Opintojakson tehtävissä ei ole numeroinnista huolimatta tarkasti määriteltyä järjestystä vaan voit suorittaa opinnot suunnitelmasi mukaan valitsemasi aikataulussa. *Luku- ja opiskelustrategiat* -tehtävä olisi kuitenkin hyödyllistä tehdä jo alkuvaiheessa, jos suoritat opintojakson *Äidinkieli 1* sisältöjä.

Opintojaksot voidaan toteuttaa joko yksittäisinä tehtävinä, jotka palautetaan tai suoritetaan ja arvioidaan irrallisina tai vaikkapa portfoliona, joka palautetaan kokonaisuutena esimerkiksi sähköisessä, kirjallisessa tai audiovisuaalisessa muodossa.

Opinnot voi toteuttaa myös omana blogina, videoblogina tai kotisivuina. Suoritustapa voi olla myös aivan uudenlainen oman kekseliäisyytesi mukaan. Sinulla on lupa kokeilla rohkeasti ja ottaa riskejä. Monenlaiset vierailut ja ammattilaisten haastattelut voivat myös olla hyvä tapa oppia, ja niistä voi tehdä vaikkapa oman podcastin. Oman ammattialan taitoihin pohjautuva jonkin teeman ympärille rakennettu oppimiskokonaisuus tai mahdollisuuksien mukaan kokonaan työpaikalla suoritettu opintojakso on myös mahdollinen, jos sellainen voidaan toteuttaa omassa oppilaitoksessasi.

Suuren vapauden vuoksi tavoitteet ja arviointiperusteet on aina sovittava opettajan kanssa selkeästi jo suunnitelmaa tehtäessä. Tekemäsi työsuunnitelma on jo itsessään kirjoitus- ja tekstitaitoja kehittävä työ, joka voidaan myös ottaa huomioon arvioinnissa.

Opintojen suunnitteluvaiheessa selvitetään opintojakson tavoitteet ja valitaan työtavat. Opettajan tehtävänä on ohjata ja tukea sinua opintojen suunnittelussa ja suorittamisessa tarpeittesi mukaan. Opinnot suunnitellaan aina osaamisperusteisesti ja opetussuunnitelman oppimistavoitteiden pohjalta.

Opintojen liittyminen omaan ammattialaan on olennaista, ja esimerkiksi syyt hakeutua valitsemallesi alalle sekä mahdolliset vahvuutesi voivat toimia hyvänä lähtökohtana opintojen suunnitteluun. On tärkeää, että löydät motivaation opiskeluun ja osaat perustella tekemiäsi valintoja niin itsellesi kuin muillekin.

Suunnitteluvaiheessa on hyvä ottaa huomioon myös mahdolliset valinnaiset äidinkielen opinnot ja niiden sisällöt, jotta opintoihin ei tule päällekkäisyyksiä.

Ohjaustapaamisessa ennen opintojen varsinaista aloittamista sovitaan opettajan kanssa tavoitetaso, ja opettaja selvittää arvioinnin perusteet. Ohjaustapaamisessa tehdään myös suunnitelma siitä, miten tavoitteeseen päästään. Tapaamisessa tehdään omien ideoittesi ja henkilökohtaisten tavoitteidesi pohjalta työsuunnitelma, jonka mukaan opinnoissa edetään. Opettaja voi järjestää ohjaustapaamisia myös ryhmissä.

Opettaja voi mahdollisuuksien ja arvioidun tarpeen mukaan järjestää sinulle lisäohjausta tai tehdä yhteistyötä työelämän ohjaajien tai ammattiaineiden opettajien kanssa. Voit myös etsiä tukea ja apua itse parhaaksi katsomaltasi taholta, jos koet sen tarpeelliseksi.

Opintojen suorittamisessa on mahdollistettava opiskelijalle suuri valinnanvapaus opetussuunnitelman puitteissa. Opettajan tulisi siis arvostaa valintojasi ja luottaa kykyihisi. Kannattaa kuitenkin kuunnella palautetta ja ohjeita. On tärkeää, että suunnitelmasi mahdollistaa opetussuunnitelman oppimistavoitteiden sekä henkilökohtaisten tavoitteidesi saavuttamisen ja opit juuri niitä taitoja, joita työelämässä tarvitset.

Opintojaksot

Oppimateriaalissa on kaksi opintojaksoa, jotka voidaan suorittaa kokonaan tai valita niistä joitakin osia tarpeen mukaan. Äidinkieli 1 -osaamisjaksossa on kahdeksan tehtävää ja se on 3 osaamispisteen laajuinen. Äidinkieli 2 -osaamisjaksossa on viisi tehtävää ja se on 2 osaamispisteen laajuinen.

Jokaisessa tehtävässä on opetussuunnitelman mukainen teema, joka näkyy otsikossa, ja sen alla on lueteltuina tehtävän tärkeimmät oppimistavoitteet. Näiden lisäksi tehtävässä on aiheeseen johdatteleva teksti ja kysymyksiä, joiden tarkoituksena on auttaa tehtävän suunnittelussa ja herättää ajatuksia.

Tarkoituksena on, että saat itse suunnitella, miten haluat tehtävän toteuttaa ja mitkä ovat omat henkilökohtaiset tavoitteesi. Kannattaa tehdä valinnat niin, että opit tehtävässä niitä taitoja, joita eniten tarvitset tulevassa ammatissasi, ja että saat toteuttaa tehtävät sellaisella tavalla, joka tuntuu innostavalta ja juuri sinulle sopivalta.

Suunnittelu kannattaa aloittaa tutustumalla tehtävän teemaan, pohjustavaan tekstiin ja siihen liittyviin kysymyksiin. Voit tehdä esimerkiksi muistiinpanoja lukiessasi ja kirjoittaa ylös, jos mieleesi tulee hyviä ideoita toteuttamiseen liittyen tai jos keksit taidon, jonka haluaisit tehtävän avulla oppia.

Tehtävään tutustumisen jälkeen on hyvä miettiä, millaisia aiheeseen liittyviä taitoja sinulla jo on ja millaista osaamista omalla alallasi voisi niiden lisäksi tarvita. On tärkeää, että taidot ja tiedot ovat käyttökelpoisia ja niistä on hyötyä asioissa ympäristöissä.

Kannattaa pohtia, mitä toivot tulevaisuudelta ja millaisiin työtehtäviin haluaisit suuntautua. Tehtävän sisältöjä ja toteutustapaa voi miettiä siltä kannalta, mikä vie sinua parhaiten siihen suuntaan, johon haluat ammatillisesti ja muutenkin elämässä kulkea. Omat arvot ja kiinnostuksen kohteet kannattaa ottaa huomioon.

Suunnitelman voi tehdä haluamallaan tavalla tai opettajan antamien ohjeiden mukaan, mutta siitä tulee käydä ilmi tärkeimmät asiat, eli aihe, oppimistavoitteet ja arvosanatavoite, kuvaus tehtävän toteuttamisesta sekä aikataulusuunnitelma. Lopullinen työsuunnitelma viimeistellään tapaamisessa opettajan kanssa, ja ennen tätä tapaamista opettaja voi esimerkiksi ohjeistaa ja antaa vinkkejä suunnitteluun joko henkilökohtaisesti tai ryhmätapaamisessa. Opettaja ohjaa ja auttaa suunnittelussa ja häneltä voit kysyä neuvoja kaikissa tehtäviin liittyvissä asioissa.

Arviointi toteutetaan monimuotoisesti opettajan kanssa, ja siihen liittyvistä asioista sovitaan ennen opintojen aloittamista. Arviointi perustuu opettajan arvioon ja itsearviointiin, ja siinä otetaan huomioon esimerkiksi määrittelemäsi oppimistavoitteet ja niiden toteutuminen.

Aidinkieli 1 (3 osp)

1. Luku- ja opiskelustrategiat

- **luku- ja opiskelustrategioiden hyödyntäminen**
- **keskeisien verkkoyhteisöjen hyödyntäminen opiskelussa**

Tässä tehtävässä on tavoitteena selvittää, millaisia luku- ja opiskelustrategioita on olemassa ja mitkä niistä olisivat juuri sinulle parhaiten sopivia. Pyrkimyksenä on löytää sellaisia opiskelun tapoja ja apuvälineitä, jotka voivat auttaa sinua opiskeluun ja työelämään liittyvien tavoitteidesi saavuttamisessa.

Jos jokin tietty asia, tai useampikin, on aina tuntunut hankalalta opiskelussa tai lukemisessa, voit keskittyä tehtävässäsi ratkaisemaan juuri siihen tai niihin liittyviä ongelmia. Tällaisia voivat olla esimerkiksi keskittymisvaikeudet, lukunopeus, asioiden muistaminen, motivaation puute, ajankäyttö tai aloittamiseen liittyvät vaikeudet. Kirjoista ja verkosta löytyy paljon materiaalia, josta saa tietoa ja uusia työvälineitä oppimiseen.

Olisi hyvä, jos pääsisit kokeilemaan uusia strategioita ja voisit havainnoida, miten ne toimivat käytännössä. Käytäntö voi liittyä opintoihin, joita suoritat itsenäisesti, koulussa tai työelämässä, eli voit kokeilla oppimaasi uutta opiskelustrategiaa tai oppimistekniikkaa heti käytännössä. Valitse sellainen sovellustapa, josta on oman edistymisesi näkökulmasta eniten hyötyä ja joka liittyy mahdollisesti ajankohtaisiin oppimistehtäviin.

Tämän tehtävän luku- ja opiskelustrategioiden harjoittelua ja niihin perehtymistä kannattaa jakaa pitkälle aikavälille. Opittuja asioita voi soveltaa myöhemmin suoritettavissa tehtävissä tai muissa opinnoissa ja vaikkapa raportoida, miten opittujen strategioiden käyttäminen on opintojen sujumiseen vaikuttanut.

Kirjaa omat henkilökohtaiset tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat. Voit hyödyntää esimerkiksi erilaisia oppimiseen käytettäviä verkkoympäristöjä.

Voit käyttää suunnittelussa apuna alla olevia kysymyksiä.

Mikä sinulle on oppimisessa helppoa? Mikä on vaikeaa?

Mikä on jäänyt mieleesi parhaana oppimiskokemuksena? Mikä siitä teki erityisen?

Millaiset oppimisen ja lukemisen taidot ovat tärkeitä omissa opinnoissasi? Entä työelämässä siinä ammatissa, johon valmistut?

Pitääkö omalla alallasi muistaa esimerkiksi tärkeitä työn tai turvallisuuden kannalta välttämättömiä asioita? Millaisia muistamisen strategioita voisit hyödyntää niiden opiskelussa ja painamisessa pitkäkestoiseen muistiin?

Miten motivoituit parhaiten jonkin tehtävän tai työn suorittamiseen? Millaisilla keinoilla voisit löytää puuttuvan motivaation silloin, kun työn aloittaminen on vaikeaa?

Miten keskittymistä voisi helpottaa? Mitkä asiat vaikuttavat keskittymiskykyyn?

Millaisia tekstejä kohtaat omalla alallasi? Millaista lukutaitoa niissä tarvitaan? Miten sitä voisi kehittää?

Miten aloitat pitkän tai vaikean tekstin lukemisen? Mikä voisi olla paras ja tehokkain tapa?

Osaatko tehdä muistiinpanoja? Mistä tunnistat, mikä on olennaista pitkässä tekstissä tai puheessa?

Luetko eri tavalla lyhyitä tekstejä kuin pitkiä tekstejä?

2. Viestintätilanteet

- erilaisissa kirjallisen ja suullisen viestinnän vuorovaikutustilanteissa toimiminen
- ryhmätyötilanteissa toimiminen
- asiakaslähtöisyys, vakuuttavuus
- oman mielipiteen ilmaiseminen
- asiatyylin ja oman alan termistön käyttäminen
- rakentava ja viestintäilmapiirin huomioiva keskustelutaito

Monenlaiset elämän viestintätilanteet ovat niitä, joissa edustat itseäsi tai mahdollista työnantajaa ja joissa saat mahdollisuuden luoda vaikutelmia. Voit pohtia, miten oma tapasi viestiä voi vaikuttaa siihen, millaiseksi elämäsi ja kohtaamasi tilanteet muodostuvat ja millaisia mahdollisuuksia viestintä voi avata tai sulkea.

On mahdollista, että asiakaspalvelutilanteessa kohtaatkin tulevan työnantajasi tai jonkun muun henkilön, jonka kanssa olet myöhemmin tekemisissä tavalla tai toisella, joten vuorovaikutukseen kannattaa panostaa.

Oma viestintätapasi vaikuttaa myös yleisesti ilmapiiriin niin työssä kuin opiskelupaikassa, mikä näkyy usein suoraan myös omassa hyvinvoinnissasi, työmotivaatiossa ja jaksamisessa. Myönteinen, toiset huomioiva ja vakuuttava viestintätapa voi saada myös oman olon tuntumaan positiiviselta ja itsevarmalta. Oma viestintä vaikuttaa siihen, millaisia vuorovaikutustilanteista tulee ja mihin ne johtavat.

Viestintätilanteet voivat olla suullisia tai kirjallisia ja viestintävälineet ja -kanavat monenlaisia. Vaatii taitoa osata mukauttaa omaa viestintäänsä tilanteeseen sopivaksi. Asiatyylin ja oman alan termistön hallitseminen on tärkeää työelämässä ja työnhakutilanteissa. Asiakkaan on voitava luottaa ammattitaitoosi, kun hän antaa jonkin asian sinun hoidettavaksesi. Vakuuttava, asiallinen ja selkeä viestintä, sekä kirjallinen että suullinen, on näissä tilanteissa tärkeää, jotta luottamus voi syntyä.

Voit pohtia, millaisia viestintätilanteita kohtaat omalla alallasi. Mitkä niistä tuntuvat helpoilta ja missä sen sijaan tunnet itsesi epävarmaksi tai koet, että kaipaisit lisää harjoitusta? Valitse oppimistavoitteisiisi sellaisia viestinnän osa-alueita,

joilla tahdot kehittyä ja joiden oppiminen edistää omia tavoitteitasi opiskelussa ja työelämässä. Mieti, miten voisit harjoitella näitä taitoja käytännössä esimerkiksi opiskeluympäristössä tai työpaikalla, ja mistä etsit tietoa oppimisesi tueksi.

Kirjaa henkilökohtaiset tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna alla olevia kysymyksiä.

Millaisia vuorovaikutustilanteita työssäsi on?

Oletko tekemisissä asiakkaiden kanssa? Mitä tarkoitetaan asiakaslähtöisyydellä?

Millainen viestijä sinä olet työyhteisössä? Miten oma tapasi viestiä vaikuttaa muihin?

Millaisissa tilanteissa kohtaat työkavereita tai mahdollisesti työnantajasi? Oletko pohtinut, millaisia tavoitteita sinulla näissä kohtaamisissa on? Haluatko esimerkiksi jakaa asioita, kannustaa, piristää tai antaa hyvän kuvan osaamisestasi? Miten voisit paremmin saavuttaa tavoitteesi?

Viestitäätkö työssä ulkopuolisten tahojen kanssa, esimerkiksi tavarantoimittajien tai muiden rakennuksessa toimivien kanssa? Miksi nämä viestintätilanteet ovat tärkeitä?

Millaisia tekstejä kohtaat työssäsi? Osaatko itse tuottaa niitä?

Tiedätkö, millaista on asiatyyli? Millaisissa tilanteissa sitä on hyvä käyttää omalla alallasi?

Osaatko ilmaista mielipiteesi asiallisesti, ystävällisesti ja vakuuttavasti?

Millaista on oman alasi termistö? Voisitko vielä laajentaa ja monipuolistaa ammattikielen osaamistasi?

Osaatko keskustella rakentavasti? Otatko muut huomioon keskustelussa? Mitkä asiat ovat rakentavassa keskustelutavassa olennaisia?

Millaisia asioita jo osaat? Mitä haluaisit taidoissasi kehittää?

3. Tiedonhankinta ja lähdekriittisyys

- **tiedon hakeminen erilaisista lähteistä**
- **tiedon lähdekriittinen käyttäminen**
- **lähteiden käytön periaatteiden noudattaminen eli taito viitata käytettyihin lähteisiin**

Maailmassa on saatavilla paljon monenlaista ja laadultaan vaihtelevaa tietoa. Vaikka tietoa voi olla helppo ja nopea löytää, sen luotettavuuden ja käyttökel-
poisuuden arviointiin voi kulua paljon aikaa.

On arvokasta osata etsiä tietoa myös muualta kuin internetistä, koska esimerkiksi kirjoihin on edelleen painettu suuri määrä luotettavaa tietoa ja ammattialojen lehdet ovat usein laadukkaita ja aiheeseen erikoistuneita. Harvemmin käytetyistä lähteistä voi löytää myös sellaista hyödyllistä tietoa, jota kaikilla ei ole, ja niihin perehtyminen kertoo usein motivoituneisuudesta.

Luettavien tekstien lisäksi tietoa voi saada myös muunlaisilla tavoilla. On mahdollista esimerkiksi käydä luennoilla, messuilla tai kursseilla, haastatella tai seurata alan ammattilaisia tai tehdä omaa tutkimusta. Millaisia mahdollisuuksia omalla alallasi on saada tietoa tämänkaltaisista lähteistä?

Tehtävän yleisenä tavoitteena on, että osaat etsiä tietoa monenlaisista lähteistä ja osaat arvioida tiedon luotettavuutta. Voit pohtia, millaista tietoa sinun pitää omalla alallasi osata etsiä ja millaista tietoa tarvitset. Onko oma ammattialasi esimerkiksi sellainen, jonka tiedot vaativat vain ajoittain päivitystä vai kehittykö ala jatkuvasti eteenpäin?

Lähteiden löytämisen ja arvioimisen lisäksi on tärkeää, että osaat viitata niihin ja tunnet tekijänoikeuksia. Toisen tuottamaa tietoa ei voi esittää omanaan. Lähteisiin voi viitata monella tavalla, ja on hyvä opetella sellainen tapa, joka omalla alallasi tai koulussasi on käytössä.

On hyvä harjoitella oman sisällön tuottamista lähteiden pohjalta. Monissa töissä kirjoitetaan tai luodaan jotakin uutta erilaisten lähteiden pohjalta. Tekstilajien tuntemus ja se, että ymmärrät lukemaasi, on sen vuoksi tärkeää, ja näitä taitoja kannattaa aktiivisesti kehittää.

Voit toteuttaa tehtävän työpaikalla tai valitsemassasi ympäristössä. Valitse sellainen työskentelytapa, joka tukee parhaiten oman ammattitaitosi kehittymistä ja auttaa sinua työelämässä. Määrittele henkilökohtaiset tavoitteet, jotka haluat saavuttaa ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Mistä yleensä etsit tietoa? Millaisista muista lähteistä tietoa voisi löytää?

Mitä tiedät ennestään tiedonhausta? Missä voisit vielä kehittää taitojasi?

Millaista tietoa tarvitset alallasi? Miten ja millaisista lähteistä sitä voi löytää?

Mistä tiedät tai miten voit arvioida, että löytämäsi tieto on luotettavaa?

Miksi tiedon luotettavuus on tärkeää? Mitä haittaa virheellisestä tiedosta voi olla omalla alallasi?

Tiedätkö, mitä tarkoitetaan käsitteellä tekstilaji? Millaisiin tekstilajeihin kuuluvia tekstejä omalla alallasi luetaan ja kirjoitetaan?

Osaatko soveltaa oppimaasi ja lukemaasi omassa tuotoksessasi? Osaatko tehdä esimerkiksi tieteelliseen tekstilajiin kuuluvan tekstin pohjalta oman tekstin, joka kuuluu johonkin toiseen tekstilajiin, esimerkiksi blogikirjoituksen tai suullisen esityksen?

Miten viittaat lähteisiin ja teet lähdeluettelon?

Miksi lähdemerkinnät ja lähteisiin viittaaminen ovat tärkeitä?

Vaikuttaako lähteiden käyttö ja niiden merkitseminen oman työsi luotettavuuteen?

Vaikuttaako tiedon ikä ja tuoreus sen luotettavuuteen? Millä tavalla tämä voisi näkyä omaan alaasi liittyvässä tiedossa? Voiko se vanhentua?

Tehdäänkö omaan ammattialaasi liittyvää tutkimusta paljon? Onko omaan alaasi liittyvää tutkimustietoa saatavilla? Mistä saat tämän selville?

4. Viestintävälineet, mediatekstit ja tekijänoikeudet

- **osaava viestintävälineiden käyttö**
- **mediatekstien arvioimisen taidot**
- **hyvien tapojen ja tekijänoikeuslakien noudattaminen digitaalisissa ympäristöissä**

Viestintä on nykyään nopeaa ja välineitä, sovelluksia ja väyliä on paljon. Voit pohtia, mitä viestintävälineitä ja medioita käytät eniten, ja käytetäänkö samoja omalla alallasi työelämässä.

Eri medioissa ja erilaisissa viestintätilanteissa käytetään yleensä tilanteisiin parhaiten sopivaa kieltä. Puhekielinen kirjoitus, lyhenteet tai runsas hymiöiden käyttö voi olla tarkoituksenmukaista, kun halutaan saada ystävää tai perheenjäsen ymmärtämään tai vakuuttumaan. Nämä eivät kuitenkaan tavallisesti toimi työelämän viestinnässä tai monissa asiallisissa keskusteluissa.

Työpaikalla voidaan käyttää rinnakkain monenlaisia viestintävälineitä, kuten sähköpostia, tekstiviestejä ja vaikkapa WhatsApp-ryhmäviestejä. Näissä on kaikissa usein omanlaisiaan viestintäkäytäntöjä ja kohteliaisuussääntöjä, jotka olisi hyvä hallita. Tarkoituksenmukainen viestintä vie sinua aina eteenpäin tavoitteisiasi ja jättää hyvän mielikuvan niille, joiden kanssa olet tekemisissä.

Jotkin viestintävälineet mielletään henkilökohtaisiksi ja niitä käytetään usein vapaa-ajalla ja epävirallisessa viestinnässä. Osa viestintävälineistä sen sijaan pitää asiat etäämmällä yksityiselämästä ja niitä käytetään myös virallisissa yhteyksissä. Usein esimerkiksi työsähköpostissa käsitellään erilaisia asioita kuin vaikkapa erilaisten pikaviestintäpalveluiden keskusteluissa.

Voit miettiä, hahmotatko jonkinlaisen eron erilaisten viestintävälineiden välillä ja siinä, mihin mitäkin niistä kannattaa käyttää. Mikäli koet, että haluaisit tutkia aihetta lisää ja oppia siitä jotakin uutta, kannattaa keskittyä tehtävässä näihin teemoihin.

Mediateksteillä voidaan tarkoittaa monenlaisia tekstejä, esimerkiksi kirjoitettuja tekstejä, videoita, ääntä, kuvia tai merkkejä. Mediatekstien arvioimisen taitoihin voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi tekstien luotettavuuden päättelyminen,

merkityksen ymmärtäminen, tiedon vertaileminen muuhun aiheesta löytyvään tietoon sekä tekstin tavoitteen ja sävyn arvioiminen.

Jokainen teksti, kuva ja video on jonkun tuottama, ja niiden taustalla on lähes aina jokin tavoite tai ajatus, josta tuotos on saanut inspiraationsa. Voit pohtia, tunnistatko mediassa olevista teksteistä, mihin niiden tekijä pyrkii ja mikä on hänen tavoitteensa. Puolueettomassakin julkaisussa tekijänä on yleensä aina ihminen, jolla on omat mielipiteet ja ajatukset, jotka voivat vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaista tietoa tekstiin valikoituu.

Kun viestintä on siirtynyt yhä laajemmin verkkoon, hyvien tapojen vaikutus viestinnässä korostuu. Enää ei voi ajatella, että kasvottomasti voisi kirjoittaa mitään vain. Kaikki jättää jäljen ja ihmisistä voi nopeilla hauilla löytää paljon tietoa internetistä. Jokaisen viestin tai kommentin lukee joku ihminen, jolla on tunteet ja jota juuri sinun kirjoittamasi teksti voi koskettaa. Kaikella tekemälläsi voit vaikuttaa muihin, niin vapaa-ajalla kuin työssäkin. Voit pohtia, mitä juuri sinä haluat tuottaa ympärillesi ja miten haluat vaikuttaa siellä, missä viestit. Sillä voi olla suurempi merkitys kuin ajatteletkaan.

Mieti, mitä haluaisit tässä tehtävässä oppia ja mikä vie sinua lähemmäs sitä, millainen haluat olla viestijänä ja median käyttäjänä. Määrittele henkilökohtaiset tavoitteet, jotka haluat saavuttaa ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Osaatko viestiä sähköpostilla vastaanottajan mukaan sopivalla tavalla kohteliaasti ja selkeästi? Miksi tämä taito on tärkeä? Miten sitä voisi harjoitella?

Miten arvioit, mitä viestintävälinettä missäkin tilanteessa kannattaa käyttää? Onko esimerkiksi sopivaa lähettää työnantajalle työtä koskevia viestejä esimerkiksi Facebookissa tai WhatsAppissa? Mikä voisi olla hyvä tapa ottaa yhteyttä kiireellisessä tapauksessa? Mikä sopii kiirettömään viestintään?

Millaisilla tavoilla mediaa voi hyödyntää omalla alallasi?

Liittykö alaan jonkinlainen mediakulttuuri, esimerkiksi palveluita esittelevät ja kokoavat sivustot, aiheeseen liittyvät blogit tai lehdet, tuotearviointit, ideoita jakavat tai kokoavat sivustot, erilaiset keskusteluryhmät tai -palstat, ym.?

Onko omaan alaasi liittyviä sivustoja, videoita, verkkolehtiä tms., jotka on suunnattu erityisesti ammattilaisille?

Miten kuvia, musiikkia tai muuta toisten tuottamaa sisältöä voi ja saa käyttää? Miten toimit, jos tahdot käyttää niitä omissa tuotoksissasi, esimerkiksi blogissa, videon taustamusiikkina tai kansikuvana?

Tiedätkö, mikä on Creative Commons -lisenssi? Miten sitä käytetään?

5. Oman ammattiosaamisen esittely

- **oman ammattiosaamisen ja oppimisen dokumentointi ja näkyväksi tekeminen eri medioiden avulla**

Omaa ammattitaitoa, osaamista ja oppimista voi tuoda ilmi monella eri tavalla, esimerkiksi kirjoittamalla, kuvaamalla, puhumalla, piirtämällä tai videoiden avulla. On paljon valmiita alustoja, joita on helppo käyttää ja joihin voi perustaa vaikkapa blogin, videoblogin, kotisivut tai oman podcastin.

Mahdollisen blogin voi toteuttaa monin eri tavoin, esimerkiksi kuvablogina, teksteinä, sarjakuvina, eri työvaiheita raportoivana selostuksena, tyyliltään pohdiskelevana tai johonkin omassa ammattialassa erityisesti kiinnostavaan teemaan keskittyvänä blogina. Videoissa voi olla vaikkapa työnäytteitä, haastatteluja, esittelyjä, opetusta, visuaalisia päiväkirjamerkintöjä tai vierailuja kohteisiin. Podcastit on yleensä rakennettu jonkin aiheen tai laajemman teeman ympärille ja ne toteutetaan äänitiedostoina.

Monenlaisesta taltioinnista on hyötyä oman kehittymisen havaitsemisessa ja arvioimisessa, ja kun näkee oppimisen tuloksia, myös ammatillinen itsetunto vahvistuu. On hienoa olla mukana tuottamassa tietoa, josta voi olla hyötyä oman osaamisen karttumisen lisäksi myös muille. Työnhaussa mahdollinen tuleva työnantaja voi arvostaa mahdollisuutta tutustua hakijaan paremmin medioiden avulla.

Voit tehtävää suunnitellessasi pohtia omia vahvuuksiasi ja sitä, millä tavalla saisit ne parhaiten esiin. Oletko esimerkiksi hyvä kirjoittamaan tai kuvaamaan, vai saatko asiasi parhaiten ilmaistua, kun voit käyttää puhetta ja eleitä? Oletko hyvä puhumaan, mutta esiintyminen videolla ei tuntuisi luontevalta? Mieti, mikä on sinun tavoitteesi tässä tehtävässä ja miten se vie sinua juuri siihen suuntaan, johon haluat edetä, joko ammatissasi tai lyhyellä aikavälillä. Millaisia uusia mahdollisuuksia tai ovia se voisi mahdollisesti avata?

Valitse sellainen toteutustapa, josta innostut eniten. Voit yhdistää moniakin ja tehdä erilaisia kokeiluja. Ota suunnittelussa huomioon se, mitä jo osaat. Voit hyödyntää ja kehittää tätä osaamistasi tai opetella jonkin uuden toteutustavan,

josta olet kiinnostunut. Tarkastele tehtävää erityisesti oman ammattialasi näkökulmasta.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Millaisilla erilaisilla tavoilla oppimista voi dokumentoida? Millaisia välineitä siihen tarvitaan?

Mitkä ovat ammatillisia vahvuuksiasi?

Mikä on sellainen taito, jonka erityisesti haluaisit tuoda esille?

Miten voisit saada julkaisuillesi näkyvyyttä, jos se on tavoitteesi?

Teetkö jotakin omaan alaasi liittyvää myös vapaa-ajallasi? Haluaisitko tuoda sitä esille jollakin tavalla? Voisiko siitä olla hyötyä esimerkiksi työnhaussa?

Onko alallasi jonkinlainen tyypillinen tapa tai väylä käyttää mediaa ja jakaa esimerkiksi tietoa tai vaihtaa ajatuksia? Osaatko hyödyntää sitä?

6. Asiakirjat ja oikeinkirjoitus

- **taito kirjoittaa oikeinkirjoituksen perussääntöjen mukaisesti**
- **tavallisimpien asiakirjojen laatiminen**

Sujuvaa ja hyvää tekstiä lukiessa kieltä ei välttämättä tule edes ajatelleeksi ja sisältöön on yleensä helppo keskittyä. Kirjoitusvirheitä vilisevä teksti sen sijaan voi saada lukijan pohtimaan aivan muuta kuin sitä, mitä kirjoittaja haluaa tekstilään kertoa. Jos haluaa viestiä ymmärrettävästi ja vaikuttavasti ja antaa luotettavan vaikutelman osaamisestaan, oikeinkirjoitukseen kannattaa panostaa.

Monet oikeinkirjoituksen säännöt perustuvat sopimuksiin, eli niitä on mahdollista opetella. Kaikkea ei tarvitse oppia kerralla vaan pienestä voi aloittaa ja vähitellen taidot kehittyvät. Aloita siitä, minkä koet itsellesi parhaaksi ja aseta tavoitteet sopiviksi. Kieltä käytetään joka päivä, joten kirjoittamisen harjoitteluun laitettu aika antaa paljon takaisin. Opitut asiat voi laittaa heti käytäntöön, eivätkä ne jää pölyttymään käyttämättöminä. Yksi parhaista tavoista opetella kirjoittamista on lukeminen.

Suomessa kielenhuollosta vastaava virallinen taho on Kotimaisten kielten keskus (Kotus), jonka Kielitoimiston ohjepankki -sivusto on helppo ja selkeä. Sieltä löytää paljon ohjeita ja apua monenlaisiin oikeinkirjoituksen ongelmiin.

Asiakirjat ovat tekstejä, joilla on yleensä määritelty tarkoitus ja ne ovat usein virallisia ja oikeudellisesti merkittäviä tekstejä. Asiakirjoja varten on laadittu standardi, jotta niiden kirjoittaminen olisi helpompaa ja jotta niiden lukija löytäisi tarvitsemansa tiedot nopeasti kohdasta, jossa ne sijaitsevat. Asiakirjamallien hallinta helpottaa monissa tilanteissa, joissa kirjoitetaan esimerkiksi työhakemuksia, selostuksia, valtakirjoja tai kuitteja. Voit miettiä, millaisia asiakirjoja oman alasi töihin mahdollisesti liittyy tai millainen asiakirja voisi olla tarpeellinen nykyisessä tai tulevassa elämäntilanteessasi.

Mieti, miten saavuttaisit tehtävän osaamistavoitteet parhaiten ja sellaisella tavalla, josta on juuri sinulle eniten hyötyä. Miten voisit harjoitella ja soveltaa taitojasi työelämässä? Kirjaa omat henkilökohtaiset tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Osaatko oikeinkirjoituksen perussäännöt, esimerkiksi välimerkit, yhdyssanat ja lauserakenteet?

Millainen vaikutelma sinulle tulee tekstistä, jossa on paljon kirjoitusvirheitä? Pidätkö sitä luotettavana?

Tunnistatko, millaisissa kohdissa omissa teksteissäsi on korjattavaa? Onko jokin osa-alue, esim. pilkut, yhdyssanat, tms., jossa koet olevan tarvetta harjoittelulle?

Mikä on asiakirja? Millaisia asiakirjoja tarvitset työssäsi?

Kirjoitetaanko alallasi esimerkiksi raportteja, tehdäänkö työselostuksia tai laaditaanko tarjouksia? Pääsetkö mahdollisesti kirjoittamaan esimerkiksi kokouspöytäkirjoja tai muita virallisia tekstejä?

Millaiset asiakirjat voivat tulla tutuiksi, jos haluat alkaa yrittäjäksi?

Osaatko asetella esimerkiksi otsikot, päivämäärät ja tekstit asiakirjamallien mukaisesti?

Mistä löydät tietoa asiakirjoista ja niiden asetteluista?

7. Työelämän tekstilajit sekä tekstien ymmärtäminen ja arvioiminen

- työelämän tekstilajien tunnistaminen ja niiden piirteiden erittelemine
- tekstien tarkoituksen ymmärtäminen
- tekstien sisällön sekä ilmaisutavan arvioimisen taito

Tiedosta suuri osa välitetään nykyään teksteinä. Työelämässä tarvitet monenlaisten toisistaan poikkeavien tekstilajien ymmärrystä ja tuntemusta. Kun tekstit käsitetään laajasti, niihin voidaan katsoa kuuluvaksi myös esimerkiksi erilaiset kuvat, taulukot ja videot. Työpaikalla saatat lukea esimerkiksi lähetyslistoja, työohjeita, kaaviokuvia, käyttöohjeita, kaavoja, hoito-ohjeita, ainesosaluetteloita, tilauslomakkeita, varoituksia, raportteja ja monenlaisia muita tekstejä. Tekstien ymmärtäminen on tärkeää, jotta työt onnistuvat ja ne voidaan tehdä turvallisesti niin työntekijän kuin asiakkaankin näkökulmasta.

Jokaisella tekstillä on yleensä jokin tarkoitus. Työelämässä tekstit ovat usein ohjeistavia, tiedottavia tai muita tärkeää tietoa sisältäviä tekstejä. Tekstilajien tuntemus auttaa niiden nopeassa ymmärtämisessä ja sisäistämisessä, jolloin työn aloittaminen ja tekeminen yleensä helpottuu.

Voit miettiä, millaisia tekstejä luet ja käytät omalla alallasi. Tässä tehtävässä saat syventää tietämystäsi juuri niistä tekstilajeista, jotka ovat sinulle tärkeimpiä ja joiden hallitseminen lisää ammattitaitoasi. Suunnittele, miten haluat tehtävän toteuttaa ja miten saat siitä parhaan mahdollisen hyödyn.

Kirjaa omat tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Millaisia tekstejä ammattialallasi tuotetaan ja luetaan? Millaiset piirteet ovat tyypillisiä näille teksteille?

Osaatko arvioida, miksi jokin teksti on tyyliältään, muodoltaan ja asettelultaan juuri sellainen kuin se on? Lisäävätkö nämä ominaisuudet tekstin ymmärrettävyyttä?

Ymmärrätkö yleensä lukemasi tekstit ja niiden päätarkoituksen? Millaiset tekstit ovat helppoja ymmärtää? Millaiset vaikeita?

Millaiset tekstit ovat niin tärkeitä, että niiden ymmärtäminen on välttämätöntä? Luetko työssäsi tällaisia tekstejä? Miten voit tarvittaessa varmistaa, että olet ymmärtänyt ne oikein?

Miten voisit kehittää lukutaitoasi ja oppia tulkitsemaan tekstejä ja ymmärtämään niiden merkitystä entistä paremmin? Mitä hyötyä näistä taidoista on työelämässä ja vapaa-ajalla?

Millainen on mielestäsi hyvä teksti? Millainen teksti sen sijaan antaa huonon vaikutelman?

Millainen tyyli sopii esimerkiksi työnantajalle lähetettävään sähköpostiin? Millainen tyyli sen sijaan sopii työselostukseen tai yrityksen viestintään sosiaalisessa mediassa?

8. Oman äidinkielen taidon arvioiminen ja kehittäminen

- **omien äidinkielen taitojen arvioiminen**
- **omien äidinkieleen liittyvien vahvuuksien ja kehittämiskohteiden tunnistaminen**

Äidinkieleen kuuluu monia osa-alueita, jotka liittyvät kieleen, mutta voivat olla hyvin erilaisia. Niihin kuuluvat esimerkiksi kirjoittaminen, viestintätaidot, lukeminen, tekstien ymmärtämisen taidot ja tiedonhaku. Voit tarkastella kurssin tehtäviä sekä asettamiasi oppimistavoitteita ja arvioida omaa osaamistasi ja onnistumistasi niiden pohjalta.

Jos et koulun kursseilla ole kokenut onnistumisia, voit miettiä, missä olet hyvä arjen taidoissa, joissa käytetään kieltä. Oletko esimerkiksi hyvä keksimään nokkelia juttuja tai riimejä, osaatko kirjoittaa ilahduttavia viestejä ystäville, saatko väittelyissä ilmaistua asiasi terävästi ja nopeasti, oletko hyvä kuuntelija, löydätkö helposti etsimäsi tiedon internetistä tai osaatko silmäilevällä lukutavalla lukea tehokkaasti esimerkiksi harrastukseesi liittyviä artikkeleita? Voisiko näistä taidoista olla hyötyä myös omalla alallasi?

Tehtävän voit toteuttaa parhaaksi kokemallasi tavalla. Voit esimerkiksi rakentaa portfolion tai tehdä äidinkielen osaamisestasi SWOT-analyysin, jossa eritellään vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. Mikäli tunnet jo oman alasi viestintäympäristöä, voit tehdä tehtävän äidinkielen ja viestinnän osaamisestasi työelämän näkökulmasta. Missä olet vahvoilla ja mitkä taidot voisivat vielä kaivata hiomista? Mistä osa-alueesta haluaisit tehdä oman vahvuutesi työelämässä?

Suunnittele, miten haluat tehtävän toteuttaa. Kirjaa omat tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Mitkä ovat vahvuuksiasi äidinkielessä ja viestinnässä? Miksi? Oletko hyvä esimerkiksi etsimään tietoa, taitava vuorovaikutustilanteissa tai osaatko ilmaista itseäsi sujuvasti kirjoittamalla?

Mitkä ovat mahdollisia kehittämiskohteita? Miksi? Voisiko niitä parantaa opiskelemalla tai harjoittelemalla?

Mikä on taito, jossa erityisesti haluaisit kehittyä? Miksi juuri se on sinulle tärkeää?

Millainen olet lukijana? Millainen lukija tahtoisit olla? Miten voisit päästä tavoitteeseesi?

Aidinkieli 2 (2 osp)

1. Viestintä- ja vuorovaikutustilanteet

- **asiallinen, rakentava, joustava ja kohtelias toiminta työhön liittyvissä asiakas- ja ryhmätilanteissa**
- **erilaisten esitysten pitäminen**

Vuorovaikutustilanteita on työelämässä monenlaisia. Osa niistä liittyy työpaikan sisäiseen viestintään työkavereiden ja työnantajan kanssa. Monet vuorovaikutustilanteista liittyvät myös ulospäin suuntautuvaan viestintään, jossa voi olla mukana esimerkiksi asiakkaita, tavarantoimittajia, tilaajia, erilaisia virallisia tahoja tai yhteistyökumppaneita.

Työelämän tutuimpia vuorovaikutustilanteita ovat esimerkiksi työhaastattelu ja erilaiset palaverit, mutta myös kokoukset, neuvottelut ja erilaiset esiintymistilanteet voivat olla osa työpaikan arkea. Monilla aloilla tarvitaan esimerkiksi tuotteiden tai palveluiden esittelemisen taitoja. Tiedottamisessa tai töiden tuloksien esittelyssä tarvitaan myös selkeää puheviestintää ja asiantuntevaa otetta.

Esiintymistilanteissa jotkut voivat olla heti luontevia, ja toiset saavuttavat taidot harjoittelemalla ja kokemuksen karttuessa. Viestintätaitoja voi opiskella, ja motivoitunut voi kehittyä taidoissaan nopeastikin, kun kiinnittää niihin huomiota ja toimii tavoitteellisesti.

Vuorovaikutustilanteissa edustat yleensä itseäsi mutta myös mahdollista työnantajaasi, joten antamasi vaikutelma on tärkeä. Erilaiset kohtaamiset vaikuttavat usein voimakkaasti ihmisten tunteisiin ja niistä muodostuu mielikuvia, jotka voivat ohjata toimintaa. Esimerkiksi hyvä palvelukokemus ja miellyttävä muistikuva tuovat asiakkaan yleensä takaisin, mutta huono saa hänet pysymään jatkossa poissa ja todennäköisesti kertomaan siitä muillekin.

Työilmapiiriin ja työviihtyvyyteen vaikuttaa suuresti se, millainen viestintäkulttuuri työpaikalle muodostuu. Jokainen vaikuttaa siihen omalla käytöksellään ja tavallaan ilmaista asioita. Voit pohtia, millaisia tavoitteita haluat asettaa omalle toiminnallesi, millaisen mielikuvan haluat antaa itsestäsi ja miten haluat vaikuttaa ihmisiin erilaisissa kohtaamisissa.

Voit toteuttaa tehtävän ja raportoida tuloksista haluamallasi tavalla. Kirjaa omat tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Onko kohtelias käytös mielestäsi tärkeää? Mihin sillä voi vaikuttaa?

Miksi asiat olisi hyvä hoitaa työpaikalla joustavasti, rakentavasti keskustellen ja sovussa?

Mitä haittaa joustamattomasta tai epäasiallisesta käytöksestä voi eri tilanteissa olla?

Kohtaatko työssäsi asiakkaita esimerkiksi kasvotusten tai puhelimesta? Millaisissa tilanteissa?

Mikä mahdollisissa asiakaskohtaamisissa on tärkeää juuri sinun alallasi? Onko vuorovaikutuksella jokin tavoite, esimerkiksi luottamuksen herättäminen, asiakkaan turvallisuudentunne, tuotteen tai palvelun myyminen, asiakkaan toiveiden ymmärtäminen? Miten saavutat parhaiten tämän tavoitteen?

Oletko käynyt työhaastattelussa? Millainen viestintätapa on haastattelutilanteeseen sopiva?

Mihin haastattelijat kiinnittävät huomiota?

Millaisissa tilanteissa olet tekemisissä muiden työpaikallasi työskentelevien henkilöiden kanssa? Ovatko kohtaamiset epävirallisia tapaamisia esimerkiksi taukotiloissa tai pidetäänkö työpaikallasi palavereita tai neuvotteluja?

Oletko ollut virallisessa kokouksessa tai neuvottelussa? Millainen niiden rakenne on? Tiedätkö, mikä on puheenjohtajan tehtävä kokouksessa tai mikä on pöytäkirja?

Monilla työpaikoilla pidetään kehityskeskusteluita. Mitä ne ovat ja millä tavalla niissä olisi hyvä viestiä?

Voiko alallasi tehdä työtä, jossa pidetään esityksiä tai esittelyjä? Sellaiset voivat olla esimerkiksi tuote-esittelyjä, palveluista kertomista, messuilla työskentelyä, töiden tuloksista kertomista, työtilojen esittelyä, asioista tiedottamista vaikkapa palavereissa tai monenlaisia muita tilanteita, joissa tarvitaan esiintymistaitoja. Millaisia taitoja ajattelet tällaisissa tilanteissa tarvittavan?

2. Ammattitaitoon liittyvät tekstit ja asiakirjat sekä kielenkäytön normit

- oman alan kirjallisten töiden laatiminen
- ammattialan ja työelämän tekstejä ja asiakirjoja
- ammattitaidon kannalta keskeisten tekstien tuottaminen ja työstäminen oman arvion ja palautteen pohjalta
- kielenkäytön perusnormien hallitseminen ja oikeinkirjoituksen normien tuntemuksen syventäminen

Työelämässä tarvitaan erilaisia asiakirjoja ja tekstejä, joiden tuntemus helpottaa ja nopeuttaa töiden aloittamista ja edistää tehokasta työtapaa. On mukavaa aloittaa työt, kun tämä osa alue on jo tuttu, eikä siihen liittyviä asioita tarvitse alusta asti opetella. Työelämän teksteihin kannattaa siis myös sen vuoksi tutustua mahdollisimman laajasti jo opiskeluaikana. Hankittu osaaminen lisää itseluottamusta ja antaa varmuutta uusissa tilanteissa.

Tässä tehtävässä kannattaa syventyä oman ammattialasi kannalta olennaisimpien tekstien ja asiakirjojen tuntemukseen ja niihin liittyvien taitojen hallintaan. Myös oman alan erityiseen sanastoon ja sen oikeinkirjoituksen osaamiseen kannattaa kiinnittää huomiota. Monilla ammattialoilla käytetään esimerkiksi muista kielistä lainattuja sanoja, joiden ohjeiden mukainen kirjoitusasu voi vaatia opettelua. Myös työelämän yleiset asiakirjat, kuten työhakemus ja CV, voivat olla hyviä perehtymisen kohteita.

Voit toteuttaa tehtävän ja raportoida tuloksista haluamallasi tavalla. Kirjaa omat tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Millaisia tekstejä tai asiakirjoja alallasi tarvitaan? Tunnetko niiden normien mukaiset asetelut ja tyylin, jota niissä tavallisesti käytetään?

Millaisia tekstilajeja omalla alallasi käytetään ja luetaan? Ovatko ne esimerkiksi ohjeita, kuvia, kaavioita, kaavoja, piirustuksia, lomakkeita tai kuitteja?

Löydätkö tekstistä yleensä helposti olennaisen tiedon? Mistä sen tunnistaa?

Tunnetko laajasti alallasi käytettävää sanastoa ja tiedätkö, millaisia ovat sanojen oikeat kirjoitusasut? Onko alallasi esimerkiksi paljon vieraskielisiä ilmauksia, jotka ovat lähes sellaisenaan käytössä myös suomen kielessä?

3. Mediataidot ja verkkoviestintä

- **mediataitojen ja verkkoviestinnän hyödyntäminen**
- **monipuolinen viestintävälineiden ja oman alan ammattijulkaisujen käyttämisen taito**
- **mediatekstien kriittisen arvioinnin taidot**
- **oman osaamisen ja ammattitaidon dokumentoiminen ja näkyväksi tekeminen eri medioiden avulla**

Osaat todennäköisesti käyttää vapaa-ajallasi monenlaisia viestintävälineitä ja mediataitosi ovat voineet joillakin osa-alueilla kehittyä kuin huomaamatta. Tässä tehtävässä on tarkoitus keskittyä muun muassa näihin taitoihin erityisesti oman alasi ja työelämän näkökulmasta sekä laajentaa ja syventää osaamistasi. Tehtävän tavoitteet voi helposti yhdistää tehtävän 4 tiedonhankintataitoihin ja tekijänoikeuksiin, joten nämä tehtävät voit suunnitella ja toteuttaa myös yhtenä kokonaisuutena.

Mediataidot ja verkkoviestintä on laaja alue, johon kuuluu paljon muutakin kuin esimerkiksi useimmille tutut mobiilisovellukset, Twitter, Instagram tai Snapchat. Ammatillisesta näkökulmasta on hyödyllistä tutustua laajasti erilaisiin verkkoviestinnän tapoihin ja väyliin.

Monesti verkossa tapahtuva viestintä on esimerkiksi yrityksille nopein ja helppoin tapa tavoittaa suuri määrä ihmisiä ja mahdollisia asiakkaita. Julkinen verkkoviestintä vaatii kuitenkin taitoa ja harkintaa, koska asiat esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvat usein nopeasti ja niitä on vaikeaa hallita. Myös työhaussa omaan ilmaisuun ja verkossa henkilökohtaisesti julkaistuun sisältöön voi liittyä paljon mahdollisuuksia, jos niitä osaa hyödyntää ja käyttää tavoitteellisesti.

Aina kannattaa muistaa, että kaikki, mikä on kirjoitettu ja julkaistu, ei ole totta. Esimerkiksi internetissä on paljon tietoa, joka on vanhentunut, tai tietoa, jonka avulla yritetään levittää propagandaa eli vaikuttaa voimakkaasti mielipiteisiin tavoilla ja argumenteilla, jotka eivät välttämättä perustu tosiasioihin. Eri ammattialoillakin saattaa olla aiheita, joista kiistellään tai joihin liittyy ristiriitaista tietoa, ja esimerkiksi työtapoihin tai käytettyihin materiaaleihin voidaan ottaa voi-

makkaasti kantaa. Paljon on kuitenkin myös puolueettomia tiedontuottajia, jotka pyrkivät perustamaan sanomansa esimerkiksi tieteellisiin tutkimuksiin.

Työelämässä käytetään usein monipuolisesti erilaisia viestintävälineitä, joiden välillä voi olla vaihtelua esimerkiksi viestintätavoissa, käyttötarkoituksessa ja kohteliaisuusnormeissa. Joidenkin sovellusten käyttöä saatetaan työpaikoilla rajoittaa tai välttää kokonaan esimerkiksi yrityssalaisuuksien tai alaan liittyvän ehdottoman vaitiolovelvollisuuden vuoksi. Tällöin työpaikoilla voidaan miettiä tarkasti tiedon välittämistä ja sen väyliä, jolloin myös viestintävälineiden luotettavuus, salattavuus ja palveluiden omistussuhteet saatetaan ottaa huomioon.

Tässä tehtävässä kannattaa keskittyä erityisesti oman ammattialasi kannalta merkityksellisiin mediataitoihin ja niihin verkkoviestinnän osa-alueisiin, joista sinulle on oman ammattitaitosi ja tavoitteidesi kannalta eniten hyötyä. Voit esimerkiksi miettiä, miten voisit parhaiten tuoda osaamisesi ja vahvuutesi esille eri medioiden avulla niin, että se veisi sinua eteenpäin pitkän tai lyhyen aikavälin tavoitteissasi.

Voit toteuttaa tehtävän ja raportoida tuloksista haluamallasi tavalla. Kirjaa omat tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Miksi omaan ammattialaan liittyvien ajankohtaisten asioiden seuraamisesta on hyötyä?

Millaisia ammattijulkaisuja omalla alallasi on?

Onko alallasi jonkinlainen tyypillinen tapa tai väylä käyttää mediaa ja jakaa esimerkiksi tietoa tai vaihtaa ajatuksia? Osaatko hyödyntää sitä?

Oletko työssäsi tekemisissä arkaluontoisten tietojen kanssa tai onko sinulla esimerkiksi vaitiolovelvollisuus. Millä tavoin voit toimia vastuullisesti ja ottaa nämä asiat huomioon, kun käytät mediaa ja viestintävälineitä?

Onko sinulla ajan tasalla oleva CV?

Oletko tallentanut oppimistasi ja ammatillisia työnäytteitäsi niin, että niistä voisi koota esimerkiksi portfolion?

Pidätkö kirjoittamisesta tai kuvaamisesta? Onko sinulla oma ammattiin liittyvä blogi tai kotisivu?

Oletko erityisesti kiinnostunut jostakin alaasi liittyvästä aiheesta? Haluaisitko etsiä siitä lisää tietoa ja koota siitä jonkinlaisen tuotoksen? Voisiko se edistää työelämään liittyviä tavoitteitasi?

4. Tiedonhankintataidot ja tekijänoikeudet

- omaan ammattialaan liittyvän materiaalin ja alaa koskevan tiedon etsintä sekä lähteiden luotettavuuden arviointi
- lähteisiin viittaaminen ja tekijänoikeuksien tunteminen
- kirjastopalveluiden tietokantoihin ja ammattialakohtaisiin materiaaleihin tutustuminen

On tärkeää, että käyttämäsi tieto on luotettavaa ja voit todella hyödyntää sitä oppimisessasi ja työssäsi. Laajaa ja monipuolista tiedonhakua voi ajatella vaikkapa syväasukelluksena sellaiseen tietoon, jota kaikilla ei ole. Kun sukeltaa syvemmälle, saa laajemman kuvan aiheesta ja näkee enemmän ja monipuolisempia asioita kuin pinnalla polskutellessa. Nopea internethaku voi tuottaa tuloksena tietoa, joka on yleistä ja helposti kaikkien saatavilla. Kun tutustuu johonkin aiheeseen syvemmin, myös oma ammattitaito kehittyy ja oman alan voi oppia tuntemaan entistä paremmin.

Oman alan ammattijulkaisut ja erityisesti alaan keskittyvät sivustot sisältävät yleensä tietoa, joka on suunnattu erityisesti alalla toimiville. Aiheet voidaan valita monipuolisesti, asioita voidaan käsitellä tarkemmin kuin tavallisissa julkaisuissa ja ammattitermejä ja -sanastoa voidaan käyttää huoletta, kun lukijan voidaan olettaa ymmärtävän niitä. Alan ajankohtaiset asiat ja työllisyysnäkökulmat voivat myös tulla niissä hyvin esille.

Kirjastoissa henkilökunnalla on usein taustalla pitkä koulutus omalle alalleen, ja he ovat tiedonhallinnan ja tiedonhaun ammattilaisia. Heidän osaamistaan kannattaa hyödyntää, koska tällaiseen hienoon palveluun on mahdollisuus.

Lähteisiin viittaaminen ja tekijänoikeuksien noudattaminen on tärkeää. Se vaikuttaa myös tiedon luotettavuuteen. On hyvä tarkastaa, mistä lähteestä kirjoittaja on tietonsa saanut tai mikä taho tietoa on tuottanut. Sen perusteella voi tehdä paljon päätelmiä siitä, voiko tiedon ajatella olevan oikeaa ja luotettavaa ja millaisia tavoitteita tekstin kirjoittajalla mahdollisesti on.

On tärkeää, että itsekkin merkitset teksteihisi käyttämäsi lähteet, jotta kirjoitustasi lukeva voi katsoa, mistä olet tiedon löytänyt. Lähdeluetteloista voi löytyä myös kiinnostavia linkkejä, jos haluaa asiasta lisätietoa. Sinulla on tekijänoikeudet

omiin tuotoksiisi, joten on hyvä antaa myös muille samat oikeudet ja merkitä lähdeviitteet huolellisesti.

Tämän tehtävän sisältöjä voit helposti yhdistää myös tehtävän 3 oppimistavoitteisiin, joten voit halutessasi suunnitella ja toteuttaa ne yhtenä kokonaisuutena. Voit toteuttaa tehtävän ja raportoida tuloksista haluamallasi tavalla. Kirjaa omat tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Onko omalla alallasi työelämään liittyvää lehteä tai verkkojulkaisua?

Seuraatko omaa alaa myös kansainvälisesti? Tunnetko kansainvälisiä, esimerkiksi englanninkielisiä, omaan alaa liittyviä julkaisuja?

Tiedätkö, mitkä yritykset tai järjestöt ovat alallasi merkittäviä tai vaikutusvaltaisia? Miten arvioit, onko niiden tuottama tieto luotettavaa?

Julkaistaanko alallasi paljon materiaalia, jota eivät tuota ammattilaiset vaan harrastajat?

Miten suhtaudut niihin? Voiko niihin suhtautua luotettavina lähteinä?

Onko opiskelupaikassasi oma kirjasto? Osaatko käyttää sen palveluja ja tietokantoja?

Tunnetko tekijänoikeuslait ja lähteisiin viittaamisen käytännöt? Miksi niiden osaaminen on tärkeää?

5. Äidinkielen, kirjallisuuden ja kulttuurin merkityksen ymmärtäminen

- äidinkielen ja kirjallisuuden sekä muun kulttuurin merkityksen ymmärtäminen erityisesti oman alan ja ammatin näkökulmasta
- äidinkielen taidon merkityksen ymmärtäminen ja arvioiminen omalla alalla sekä monikielisessä yhteiskunnassa ja sen työelämässä
- esimerkit omaan alaan liittyvästä kirjallisuudesta tai kulttuurista ja tieto siitä, mihin niitä voi omalla alalla käyttää

Kaikki elävät jonkinlaisessa kulttuurissa. Usein sisäistämme sen kulttuurin arvoja, tapoja ja mielipiteitä, jossa olemme kasvaneet. Vaikka kulttuuria ei aina tule ajatelleeksi, se ympäröi meitä kaiken aikaa ja vaikuttaa muun muassa käyttökäytökseemme, pukeutumiseemme, siihen mitä arvostamme ja esimerkiksi siihen, mitä syömme. Kulttuurilla terminä voidaan viitata rajatun myös taiteeseen, kuten kuvataiteisiin, musiikkiin, kirjallisuuteen, käsityötaiteisiin, teolliseen muotoiluun, elokuvaan, teatteriin tai tanssiin.

Omaan alaan liittyvän historian ja kulttuurin tuntemus auttaa hahmottamaan, miksi asiat esimerkiksi tehdään tietyllä tavalla ja mihin suuntaan ala on menossa. Kulttuuri vaikuttaa laajasti ihmisten käyttäytymiseen, rakennusten suunnitteluun, muotiin, muotoiluun, kulutukseen ja ruokaan. Eri aloilla on vaihtuvia trendejä, jotka vaikuttavat alaan hetken tai muuttavat sitä pitkäkestoisesti, esimerkiksi ekologisuus, älytekniikka tai vaikkapa moniväriset hiukset.

Kirjallisuudesta saa usein paljon tietoa menneen ajan kulttuurista, mutta kirjat antavat myös suuntia tulevaisuuden ideoihin. Taide ja sen ilmiöt vaikuttavat laajasti siihen, mitä ympärillämme tapahtuu, vaikka sen merkitystä ei aina osaa yhdistää asioihin, jotka konkreettisesti muuttuvat. Esimerkiksi jokin suosittu elokuva voi saada aikaan monella alalla vaikuttavan muodin, josta ihmiset innostuvat.

Tehtävän tarkoituksena on, että opit huomaamaan ja ymmärtämään äidinkielen ja kulttuurin merkityksen erityisesti omalla alallasi. Voit toteuttaa tehtävän ja raportoida tuloksista haluamallasi tavalla. Tutkiva asenne on eduksi, kun lähdet etsimään tietoa! Kirjaa omat tavoitteesi ja tee suunnitelma, jonka mukaan etenet

tehtävässä. Sovi opettajan kanssa tapa, jolla tuot esille osaamisesi ja tehtävää tehdessäsi oppimasi asiat.

Voit käyttää suunnittelussa apuna esimerkiksi alla olevia kysymyksiä.

Vaikuttaako kulttuuri, esimerkiksi erilaiset muotivirtaukset ja trendit, omaan alaasi? Jos vaikuttaa, mistä niistä voi löytää tietoa?

Liittykö omaan alaasi jonkinlaista kulttuurista historiaa esimerkiksi menneen ajan Suomessa? Onko ammattialasi uusi vai onko sillä pitkät perinteet? Jos on, niin millaiset?

Miten ala on muuttunut ajan kuluessa? Mikä siihen on vaikuttanut?

Voitko saada tietoa ammattialasi historiasta tai nykyhetkestä esimerkiksi kirjallisuudesta?

Onko jollakin kirjallisuuden tai elokuvan henkilöahmolla sama ammatti kuin sinulla? Jos olet löytänyt tällaisen henkilöahmon, millaisena hänen työelämänsä ja arkensa esitetään?

Löydätkö niistä yhtäläisyyksiä omaan elämääsi? Mitkä ovat suurimpia eroavaisuuksia?

Onko ammattialasi työ samanlaista kaikkialla maailmassa vai vaikuttavatko siihen kulttuuriset tai maantieteelliset asiat?

Onko omalla alallasi jonkinlaisia elämäntapoja tai alakulttuureja, joilla on esimerkiksi erityisiä kiinnostuksen kohteita, vahvoja mielipiteitä ammattiin liittyvistä asioista tai omanlaisia tapoja toimia, esimerkiksi ravintola-alalla vegaanit tai rakennusalalla entisöijät?

Vaikuttaako mediakulttuuri ja esimerkiksi uutisointi siihen, mitä omasta ammattialastasi ajatellaan ja mitä siitä tiedetään?

Julkaistaanko omaan alaasi liittyvää tietokirjallisuutta?

Miksi äidinkielen osaaminen ja kulttuurin merkityksen ymmärtäminen on tärkeää työelämässä? Mikä tekee siitä tärkeää juuri sinun alallasi?

Kohtaatko työssäsi mahdollisesti ihmisiä, jotka ovat kasvaneet erilaisessa kulttuurissa kuin sinä? Miten voit ottaa heidät huomioon? Miten kulttuuri voi vaikuttaa esimerkiksi tapaan viestiä tai toimia erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi kohteliaisuuteen liittyviin tapoihin?

Miten oman kulttuurin tietämys ja muiden kulttuurien tunteminen voi edistää sujuvaa vuorovaikutusta?

Opintosuunnitelma

<i>Tehtävä</i>	<i>Toteutus</i>	<i>Tavoitteet</i>	<i>Aikataulu</i>
Tehtävän otsikko ja aihe	Miten aiot toteuttaa tehtävän käytännössä? Mitä osa-alueita tai työvaiheita siihen kuuluu? Missä suoritat tehtävän? Mitä välineitä mahdollisesti tarvitset?	Mitkä ovat tehtävän oppimistavoitteet? Mitkä ovat henkilökohtaiset tavoitteesi? Mikä on arvosanatavoitteesi?	Milloin tehtävä tai sen eri työvaiheet suoritetaan tai palautetaan? Milloin tehtävä on viimeistään kokonaan valmis?
